

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HISTORIE**

**ODRAZ PROPAGANDY TŘETÍ ŘÍŠE
V PROTEKTORÁTNÍM TISKU
DIPLOMOVÁ PRÁCE**

Bc. Petra Koudelková

Učitelství pro základní školy, obor Učitelství dějepisu a geografie pro základní školy

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Breitfelder, Ph.D.

Plzeň 2025

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 29. června 2025

.....

OBSAH:

SEZNAM ZKRATEK.....	6
1 ÚVOD	7
2 PROPAGANDA	10
2.1 Definice propagandy	11
2.2 Dělení propagandy	12
2.3 Propaganda v tisku	16
3 NACISTICKÁ PROPAGANDA	19
3.1 Joseph Goebbels	20
3.2 Židé – úhlavní nepřítel	22
3.3 Symboly nacismu	23
3.3.1 Svastika.....	24
3.3.2 Runy.....	24
3.4 Nová slova a slovní spojení.....	24
3.4.1 Třetí říše.....	26
4 PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA.....	28
4.1 Národní souručenství.....	29
4.2 Protektorát Čechy a Morava v letech 1939 až 1941	30
4.3 Reinhard Heydrich a Protektorát Čechy a Morava	33
4.4 Atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha	35
4.5 Protektorát Čechy a Morava od roku 1942 do konce války	36
5 PROTEKTORÁTNÍ TISK.....	39
5.1 Řízení legálního tisku v Protektorátu Čechy a Morava.....	40
5.2 Příklady protektorátních tiskovin	44
5.2.1 Lidové noviny	44
5.2.2 Nová doba.....	45
5.2.3 České slovo.....	45

5.2.4 Večerní České slovo	46
6 ANALÝZA VYBRANÝCH PROTEKTORÁTNÍCH TISKŮ.....	47
6.1 Aplikace tiskových porad v periodickém tisku	47
6.1.1 Vyhlášení Protektorátu – 15. březen 1939.....	47
6.1.2 Útok na Polsko – 1. září 1939.....	48
6.1.3 Protesty podzim 1939	50
6.1.4 První výročí vzniku Protektorátu (1940)	50
6.1.5 Druhé výročí vzniku Protektorátu (1941).....	51
6.1.6 Příchod Reinharda Heydricha.....	53
6.1.7 Třetí výročí vzniku Protektorátu (1942).....	54
6.1.8 Atentát na Reinharda Heydricha.....	55
6.1.9 Kapitulace u Stalingradu.....	55
6.1.10 Čtvrté výročí vzniku Protektorátu (1943).....	57
6.1.11 Páté výročí vzniku Protektorátu (1944).....	58
6.1.12 Den D – vylodění v Normandii – 6. června 1944.....	59
6.1.13 Šesté výročí vzniku Protektorátu (1945)	61
6.1.14 Konec války	61
6.2 Rozdíly v jazyce	64
7 DIDAKTICKÁ APLIKACE DO VÝUKY.....	68
7.1 Komentář pro učitele	68
7.1.1 Před samotnou prací	68
7.1.2 Průběh práce	69
7.1.3 Na závěr.....	72
8 ZÁVĚR	74
9 SUMMARY	76
10 ZDROJE.....	78
10.1 Tištěné zdroje	78

10.1.1 Monografie	78
10.1.2 Časopisy, sborníky, články	80
10.1.3 Noviny	81
10.1.4 Tiskové konference a porady	85
10.2 Internetové zdroje	87
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

ANO – Akce národní obrody

ČNR – Česká národní rada

ČTK – Česká tisková kancelář

G. P. U. – Gosudarstvennoje političeskoje upravlenije, Státní politická správa

dr. – doktor

NOF – Národní obec fašistická

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, Národně socialistická německá dělnická strana

NSN – Národní svaz novinářů

PMR – Předsednictvo ministerské rady

PR – Public Relations, vztahy s veřejností

p. v. r. – pan vrchní rada

SOE – výbor pro zvláštní operace

SA – Sturmabteilung, úderné oddíly

SS – Schutzstaffel, ochranné oddíly

ÚŘP – Úřad říšského protektora

1 ÚVOD

Někdo by si mohl myslet, že vše o nacismu a Třetí říši již bylo napsáno a řečeno, tudíž je tato práce již zbytečná. Dle mého názoru to ale není pravdou. Právě dnes je učení o propagandě důležitější než kdy dřív. Musíme si bohužel uvědomit, že i my žijeme ve válce. Na našem území sice neprobíhá ostřelování ani klasické pozemní operace, tedy konvenční válka, přesto v ní ale jsme. V informační válce, kdy sofistikované psychologické operace ovlivňují naše názory, myšlení i hodnoty, na kterých stavíme celý život. Přesně podle hesla, že nejhorší není jed, který zabíjí, ale ten, který nás dělá hloupými. Propaganda je všude kolem. Doslova nás obklopuje. Z tohoto důvodu se musíme vracet k učení o ní, abychom ji byli schopni snáze a zároveň daleko dříve odhalit.

Bohužel také opakovaně ze všech stran slýcháme paralely a připodobňování k událostem druhé světové války. V našem veřejném prostoru se až příliš často objevují slova protektorát, fašista, nacista, koncentrační tábor, noc dlouhých nožů a mnohé další. Lidé vytahují tyto argumenty většinou ve chvílích, kdy už neví kudy kam. Jejich argumentační pozice je v takových chvílích neudržitelná. Současné Rusko pod vedením Vladimíra Putina ale na druhoválečnou strunu hraje neustále. Je to pro něj „bezpečné téma“ - symbol vzepětí národa. O jakési nedotknutelnosti ikon z tohoto období se přesvědčil starosta Prahy 6 Ondřej Kolář. Při jeho snaze o odstranění sochy maršála Koněva byl ruským ministrem kultury označen za „místního gauleitera“¹. Jinými slovy vůdce místní pobočky nacistické strany NSDAP. Jako další příklad může posloužit proklamovaný cíl ruské „speciální operace“², který jsme na počátku války na Ukrajině z ruské strany často slýchali – denacifikace Ukrajiny. Dalším zničení Banderovců. Myslím, že každý z nás vyloví ve své paměti i mnoho dalších příkladů.

Argumenty, které využívají události druhé světové války, se asi nejčastěji objevují na internetu. Lidé si často neuvědomují, že co napíší na webových stránkách nebo sociálních sítích, se rovná veřejnému projevu. Z tohoto důvodu bývají diskuze na nejrůznějších online fórech a platformách mnohem vyhrcořenější než při běžném hovoru. Velmi pěkně to shrnuje tzv. Godwinův zákon. Říká, že „pravděpodobnost objevení porovnání s Hitlerem či nacisty

¹ *Ruský ministr kultury označil starostu Prahy 6 Koláře za nacistu. Odsoudil kontroverzi okolo sochy Koněva.* Online. In: Irozhlas. 6. 9. 2019, 18:40. Akt. 6. 9. 2019, 19:05. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rusko-praha-6-ondrej-kolar-nacista-nsdap-marsal-ivan-konev-milos-zeman_1909061840_nkr. [cit. 2024-03-12].

² HORKÝ, Petr. *Neříkejte tomu válka, ale speciální operace.* Online. In: Respekt. 27. 2. 2022. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/kontext/nerikejte-tomu-valka-ale-specialni-operace?srsId=AfmBOoqkPKYSRoDVT-v-0gLhRkkvW4-0Y-Iu6DN1SRRaXyM4t5JBm1et>. [cit. 2024-03-12].

se s růstem délky diskuze blíží jedné“.³ Tvrzení považuji za až děsivé. Pro Spojené státy, odkud tento advokát a spisovatel pochází, je možná pravdivé, to nejsem schopna ověřit. Velká část jeho obyvatel nemá vlastní historickou zkušenost s životem v nedemokratickém státě a nejspíše proto využívají tyto argumenty častěji. Nedokáží si pod nimi představit hrůzy, které nacisté způsobili. Téma nacismu pro ně není tak osobní jako pro Evropany. Pokud lidé, kteří nacistickou rétoriku nebo přirovnání a paralely s druhou světovou válkou využívají, za ni pokaždé sklídí posměch a opovržení, časem z veřejného prostoru a našeho života zmizí. Dokud ovšem alespoň od části společnosti za ni dostanou pochvalu, vymýt se ji nepodaří. I z tohoto důvodu je nutné učení o propagandě a ověřování informací, které přejímáme za své, zařazovat do výuky.

Význam a dopady propagandy lze žákům asi nejlépe vysvětlit právě na té nacistické, na propagandě Třetí říše. Dnes již víme, jak se události vyvíjely. Co bylo pravdou, či nikoli. Nebo jsme minimálně schopni rozklíčovat pozadí událostí v mnohem větší míře, než je tomu u historicky novějších záležitostí. Vždy mě velice zajímalo, jakým způsobem se velké množství lidí dalo ovlivnit, aby změnilo své myšlení. Jak je možné, že nacisté slavili se svou propagandou úspěch? Nemyslím si, že by lidé v minulých dobách byli „hloupější“ než dnes. Nebo snáze ovlivnitelní. Téma propagandy mě zaujalo, a tudíž jsem si jej zvolila i pro svou diplomovou práci.

Samotná práce má dva hlavní cíle. Prvním z nich je analýza propagandy ve vybraných protektorátních novinách. Zaměřila jsem se na porovnávání vykreslování událostí v různých tiskovinách. Zároveň také na porovnání jejich obsahu s tiskovými poradami, které byly v tomto období pravidelně pořádány. Pozornost v diplomové práci je také upřena na užívání speciálních slov a celkovou změnu slovníku autorů novinových článků. Druhý cíl představuje implementaci zjištěných poznatků do výuky na základní škole. Ukázat, že téma propagandy je aktuální. Netýká se jen něčeho, co se odehrálo v minulosti a co by patřilo jen do hodin dějepisu.

Práce je rozdělena do několika hlavních kapitol. Jedna je věnována propagandě v obecném měřítku. Další poté přímo nacistické, která je do dnešních dnů synonymem pro ovlivňování myšlení a uvažování společnosti. Následuje část zaměřená na Protektorát

³ FARIELLO, Gabriele; JEMIELNIAK, Dariusz; SULKOWSKI, Adam. *Does Godwin's law (rule of Nazi analogies) apply in observable reality? An empirical study of selected words in 199 million Reddit posts*. PDF; online. New Media & Society, 2024, vol. 26, iss. 1, s. 390. ISSN 1461-7315. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/356872646_Does_Godwin's_law_rule_of_Nazi_analogies_apply_in_observable_reality_An_empirical_study_of_selected_words_in_199_million_Reddit_posts. [cit. 2024-03-12].

Čechy a Morava, jeho vznik a historické milníky, které jej utvářely. Pátou kapitolu zaujímá protektorátní tisk. Je věnována i jeho řízení, které se od toho dnešního velmi odlišuje. Samotné jádro práce představuje analýza vybraných protektorátních tisků. Konkrétně Lidové noviny, Nová doba, Večerní České slovo a České slovo. V Práci jsem stanovila několik základních otázek. O čem noviny informují a co naopak zamlčují? Informují čtenáře pouze o regionálních událostech nebo mají světový záběr? Liší se od sebe články v jednotlivých periodikách a případně jak moc? Ovlivňuje je někdo nebo něco? Mají novináři určitou formu samostatnosti, když je státním zřízením Protektorát Čechy a Morava?

Poněvadž práci píši pod hlavičkou Fakulty pedagogické, rozhodla jsem se zařadit také kapitolu, která se zabývá aplikacemi tématu do výuky. Věřím, že čím dříve se žáci s propagandou a jejím fungováním seznámí, tím se zvýší pravděpodobnost jejich odolnosti vůči ní. Zároveň doufám, že je téma donutí více si informace ověřovat a nespoléhat se jen na jeden zdroj, jak tomu bohužel někdy stále bývá.

2 PROPAGANDA

Samotné slovo propaganda pochází z latiny. Sloveso „propagare“ znamená šířit. Šířit myšlenky, přesvědčovat ostatní a ovlivňovat jejich myšlení praktikovali lidé odjakživa. Pojem propaganda použil poprvé, či spíše uvedl ve všeobecnou známost, papež Řehoř VII. ve své bule „Inscrutabili Divinae Providentiae“ – „Nevyzpytatelné Božské Prozřetelnosti“. Vydal ji v roce 1622, čímž založil úřad „Sacra Congregatio de Propaganda Fide“ – „Svatá kongregace pro šíření víry“. Mezi lidem se ujal zkrácený název propaganda. Účelem úřadu bylo šíření katolicismu v nekřesťanských zemích i boj s rozpínajícím se protestantismem. Termín propaganda tím dostal význam, který se blíží současné interpretaci. Šíření ideologických pravd mezi osoby, které se o ně nezajímaly nebo ty s jiným názorem.⁴ Propaganda získala institucionální ukotvení. Úřad se do širokého povědomí společnosti dostal opět na počátku 21. století, když byl Josef Ratzinger, dlouhodobý vedoucí „Svaté kongregace pro šíření víry“, zvolen papežem Benediktem XVI.

Základní principy zůstaly ve své podstatě od doby reformace stejné dodnes. Pouze místo šíření křesťanství, či spíše katolictví, se náplní pojmu propaganda stal ideologický, politický a mocenský boj.

V současné době se na ni dívají demokratické systémy jako na něco nepatřičného, negativního, spojeného se snahou ovlivnit, posléze ovládat, myšlení a jednání svobodných lidí. V podstatě propagandu ale využívají velmi sofistikovaně, skrytě. Její odhalení je pro nás velmi obtížné. Totalitní, nedemokratické režimy ji naopak vnímají jako přirozenou a potřebnou součást všeho. Nijak ji nezatajují. Vytváří podmínky institucionálního a organizovaného charakteru pro její působení. Zdůrazňují potřebu a nutnost.⁵ „Propaganda a teror představují v totalitních zemích strany téže mince.“⁶ Odhalení je tudíž pro nás mnohem snadnější. Je celkově těžší se odpoutat od systému nevyslovených předpokladů než od explicitně vyslovených doktrín. Pokud se lidem přímo předloží, co si mají myslet, přirozeně hledají způsoby, jak se tomu vyhnout.⁷ Chtějí obrnit svou mysl a hledat pravdivé, neupravené informace.

⁴ AUJEZDSKÝ, Pavel. *Audiovizuální propaganda. České země mezi Sovětským svazem a Německem. 1914-1989*. 1. vydání. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2019. ISBN 978-80-7460-161-3. s. 16.

⁵ PROKOPOVÁ, Kateřina. *Propaganda a persvaze*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4345-4. s. 5.

⁶ ARENDOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I–III*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-13-5. s. 473.

⁷ CHOMSKY, Noam. *Mocenské systémy. Rozhovory o globálních demokratických povstaniích a o nových výzvách americkému impériu. Projekt zameraný na americkú politiku*. 1. vydání. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2013. ISBN 978-80-8061-690-8. s. 89-90.

Ve dvacátém století vznikly tři velké propagandistické systémy. Komunistický (socialistický) a nacistický jsou spojené s totalitními režimy. Třetí systém představuje dlouhodobě působící střet, studenou válku, mezi demokratickými a komunistickými zeměmi.⁸

Propaganda je určitou formou komunikace, která se snaží ovlivňovat postoje a názory příjemců. Informace, jež předkládá, nejsou nestranné. Jejich primárním účelem je jednoznačně ovlivnit určitou skupinu lidí, pro kterou jsou přímo určené. Zprávy velice často obsahují pouze selektivní informace. Vyvolávají zkratku v myšlení, což právě tvůrce zamýšlí. Naprosto běžným stylem propagandy je hraní na emoce. Vyvolávají se jednoduché až pudové reakce publika, které se tak stává snadněji ovlivnitelné.

2.1 DEFINICE PROPAGANDY

Samotná definice pojmu propaganda je značně problematická. Lidé ji vnímají velmi pejorativně, a proto se dané slovo snaží nahrazovat jinými termíny.⁹ Klasické dílo Edwarda Bernayse věnující se této problematice přichází s definicí, že „*moderní propaganda je konzistentní a trvající snaha tvořit nebo utvářet události k ovlivnění postoje veřejnosti k iniciativě, myšlence nebo skupině.*“¹⁰

Oxfordský slovník uvádí, že propaganda jsou „*názory a vyjádření, které mohou být lživé nebo přehnané, a které jsou využívány k získání podpory pro politika, stranu atd.*“¹¹

S jednoduchou ale výstižnou definicí přichází Karel Řehka, současný náčelník generálního štábu Armády České republiky. Podle něj se jedná o „*úsilí ovlivnit lidi tak, aby se jejich myšlení a chování měnilo požadovaným způsobem ve prospěch toho, pro koho je vedena.*“¹²

Celkově se propaganda snaží nastavit přímočarou komunikaci s cílovou skupinou a přimět ji k určitému až reflexivnímu chování. Musí být schopná určit veškeré reakce

⁸ AUJEZDSKÝ, Pavel. *Audiovizuální propaganda. České země mezi Sovětským svazem a Německem. 1914-1989*. 1. vydání. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2019. ISBN 978-80-7460-161-3. s. 18, 19.

⁹ Více lze o tématu nalézt v publikaci: KOPAL, Petr. *Film a dějiny 7. PROPAGANDA*. 1. vydání. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-22-7. 380 s.

¹⁰ BERNAYS, Edward L., MILLER, Mark Crispin. *Propaganda*. Brooklyn, N.Y.: Ig Publishing, 2005. ISBN 9780970312594. s. 20.

¹¹ *Oxford Learner's Dictionaries*. Online. [2024]. Dostupné z:

<http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/propaganda>. [cit. 2024-06-25].

¹² ŘEHKA, Karel. *Informační válka*. 1. vydání. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2770-2. s. 65.

na konkrétní sdělení a podnítit pouze ty žádoucí.¹³ Spoléhá na iracionalitu. Pomocí nejrůznějších psychologických prostředků obchází naši inteligenci. Zároveň vyvolává v člověku trvalou nedůvěru ke zprávám, i celkovou obecnou lhostejnost k pravdě.¹⁴

2.2 DĚLENÍ PROPAGANDY

Propagandu lze rozčlenit podle mnoha kritérií. Nejčastěji se užívá dělení podle zdroje - na bílou, černou a šedou. První jasně uvádí svůj původ, nijak ho nezakrývá. Lze proto snadno odvodit důvody k jejímu zveřejnění a cíl působení. Zároveň to ale částečně omezuje dopad propagandy. Míra pravdivosti informací, které obsahuje, je poměrně vysoká. Působí tedy důvěryhodně. Typické znaky bílé propagandy tvoří selektivnost a tendenčnost. Informace, jež se autorovi nehodí, vypustí. Za typické příklady lze považovat vysílání rozhlasu, televize i vydávání oficiálních tiskovin. Týká se samozřejmě i vysílání pro zahraniční posluchače v jejich rodném jazyce. Ovšem i bílá propaganda může být nebezpečná. Hlavně v případech, kdy jejím autorům nevadí používání nepravd či přímo otevřené lhaní. Současným, či spíše nedávným, dokladem může být boj proti Evropské unii. Například: „EU nám zakazuje pomazánkové máslo nebo tuzemský rum“. Tento výrok je jednoznačná nepravda. Nejednalo se o výrobky samotné, nýbrž o jejich názvy. Cílem bylo sjednocení užívaných pojmenování v Evropské unii. Výrobky se nadále normálně produkují, jen s jiným názvem. Nyní se nazývají pomazánkové či máslová pomazánka a tuzemák.¹⁵

Černá propaganda spočívá v nepoznání jejího autora. Obvykle se skrývá pod cizí vlajkou, osobou nebo institucí. Nechce ohrozit svou vlastní pověst. Většinou se jedná o dezinformace, fámy, poplašné zvěsti apod. Cílem je oklamání a manipulace určitou skupinou osob, případně i celou společností určitého státu. Dále také podřívá důvěru obyvatel ve své státní instituce a představitele státu. Za typické lze považovat „odkrývání“ neexistujících skutečností. Obsažené informace se tváří, že mají původ v ověřitelných skutečnostech nebo obecně sdílených domněnkách. Černá propaganda bývá koordinována z jednoho místa. Obvykle působí velmi dlouho. Nejčastějším producentem jsou tajné služby a nejrůznější teroristické organizace. Disponují rozsáhlou sítí spolupracovníků, jednotlivců

¹³ KOPAL, Petr. *Film a dějiny 7. PROPAGANDA*. 1. vydání. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-22-7. s. 20–21.

¹⁴ ŽANTOVSKÝ, Petr. *Politická komunikace – propaganda*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2016. ISBN 978-80-86747-41-5. s. 19.

¹⁵ AUJEZDSKÝ, Pavel. *Audiovizuální propaganda. České země mezi Sovětským svazem a Německem. 1914-1989*. 1. vydání. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2019. ISBN 978-80-7460-161-3. s. 39-40.

i institucí, a to nejen v domovském státě. Jedná se o různé „problematické“ spolky, alternativní média i celé politické strany. Autoři černé propagandy dosahují úspěchu pestroutou paletou metod. Mezi nejvíce používané patří padělky vládních dokumentů, podsouvání falešných zpráv tisku přes agenty mezi novináři nebo veřejně známými osobami, či vytváření falešných institucí. Dále například odkup médií společnostmi, kde není zřejmý a veřejně přiznaný vlastník.

Šedá propaganda představuje mix prvků z bílé a černé. Její původce může ale také nemusí být identifikován. Pravdivost informací je nižší než u bílé propagandy, ale nejedná se o vyložené lži. Typickým příkladem mohou být upravované statistiky v nejrůznějších výročních zprávách, zveličování úspěchů, nereálné sliby, odvolávání se na nezveřejněné či neexistující průzkumy apod. Pro běžného občana, který není odborníkem na danou problematiku, jsou takové informace těžko ověřitelné.

Ladislav Bittman k tomuto tradičnímu dělení přidává ještě kategorii „propaganda činem“. Jedná se o fyzické akty, vládní rozhodnutí nebo i vojenské manévry. Cílem je pomocí demonstrace síly ovlivnění společnosti, ať už vlastní nebo protivníkovy, případně oboje dohromady. Typickým příkladem mohou být útoky na tzv. měkké cíle, které mají zastrašit obyvatelstvo, aby nechtělo ve válce pokračovat. Taktiku známe z období druhé světové války na obou stranách, ale i ze současného světa. Každého nejspíše napadne současný konflikt na Ukrajině, ale nejen zde. Byli jsme svědky takového chování i v Gruzii, Afghánistánu či Sýrii. Uvedené státy jsou ovšem pro českého člověka více vzdálené. Nejen fyzicky, ale i kulturním okruhem. Nevěnuje jim většinou tolik pozornosti, a proto mu tyto zprávy neutkví v paměti. Další častou metodou spadající do kategorie propaganda činem jsou armádní přesuny. Můžeme samozřejmě jako vždy přesouvat vojáky a techniku po železnici. Je to levnější i ekologičtější. Avšak nezpůsobí to takový mediální rozruch jako přesun po silnici, jemuž se věnují všechna velká média. S těmito případy máme v České republice bohaté zkušenosti. Pro hustou síť železničních tratí jsme tradiční tranzitní zemí pro přesuny armád.

Do kategorie propaganda činem spadá také terorismus. Jedná se o formu politického násilí, jejímž cílem je zastrašení a ovlivnění protivníka pomocí nejrůznějších násilných a dramatických akcí, které podlamují důvěru obyvatel ve své státní instituce. Teroristickým útokům se poté věnuje obrovský prostor v médiích, což tyto skupiny využívají jako politickou reklamu zadarmo. Mají dnes ve svých řadách specialisty na komunikaci

s médií, které využívají při vytváření vlastních tiskovin, videí apod.¹⁶ Vysoké úrovně v tomto odvětví dosáhl například Islámský stát.¹⁷

V současné době propaganda prostupuje velké množství činností společnosti. Proto je jejich typologií mnoho. Rozčlenit lze i do 7 hlavních kategorií dle účelu:

- Politická propaganda – cílem je udržení nebo získání politické moci.
- Ekonomická propaganda – zaměřená na přesvědčování lidí k nákupu či prodeji zboží, vyvolává nebo udržuje důvěru v ekonomický systém fungující na daném území.
- Válečná (vojenská) propaganda – demoralizování nepřítele během války nebo podpora morálky vlastního obyvatelstva a armády.
- Diplomatická propaganda – speciální forma působení na posílení nebo zhoršení vztahů mezi potencionálními spojenci či nepřáteli na úrovni států.
- Didaktická propaganda – forma výchovy a prosazování společensky žádoucích cílů. Nemusí se jednat o negativní jev. Například boj proti nemocem, špatné hygieně, nezdravým návykům apod.
- Ideologická propaganda – jedná se o nejnebezpečnější typ, jehož cílem je šíření celých systémů idejí nebo náboženské víry. Kupříkladu nacismus či komunismus. Obvykle působí na emoce vedoucí k radikální změně názorů a usiluje o konverzi jednotlivců i celých skupin osob.
- Úniková (eskapitická) propaganda – jedná se o specifickou skupinu, ale přiřadit by ji bylo možné i k politické propagandě. Využívá zábavu pro odlákání pozornosti lidí, aby bylo možné dosáhnout jejich ovlivnění v politických či ekonomických názorech, jednání apod. Přesně podle starého římského hesla „chléb a hry“. Cílí na navození klidu a pasivity ve společnosti, která se tím nechá odvézt od klíčových témat.¹⁸

¹⁶ BITTMAN, Ladislav. *Mezinárodní dezinformace. Černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-204-0843-6. s. 87-91.

¹⁷ Více informací k propagandě teroristických skupin současnosti lze nalézt v např. PLISKOVÁ, Kateřina. *Propaganda džihádu. Časopisy Al-Káidy, Islámského státu a Tálibánu v angličtině*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8347-9.

¹⁸ JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbora. *Média a společnost. Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7. s. 156-157.

ŽANTOVSKÝ, Petr. *Politická komunikace – propaganda*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2016. ISBN 978-80-86747-41-5. s. 8-9.

Posledním zde představeným rozlišením je dělení podle společenských podmínek, ve kterých působí. Ani pluralitní společnost totiž není vůči propagandě imunní. Naopak jich v ní působí velké množství. Často směřují právě proti pluralitě, která umožnila jejich existenci, i vůči sobě navzájem. Liší se obsahem, formou, předmětem i způsobem šíření. Pokud nemá mocenskou oporu, je jen velmi omezená možnost, že by se z ní mohla stát dominantní totalitní propaganda.

Druhou skupinou je totální propaganda státního charakteru, vzniklá za nenormálních podmínek panujících na daném území. Kupříkladu při válečných či jinak krizových stavech. Charakteristické jsou pro ni státní zásahy vedoucí k vytvoření informačního monopolu, pomocí například zákazu některých médií, státní kontroly, omezení výměny informací se zahraničím apod. Cílem je vytvořit kolem obyvatel informační bublinu, aby se chovali tak, jak autor propagandy potřebuje. Obvykle se objevuje při snaze o obranu a udržení státu. Často používá odkazy na zažitá stereotypy a národní legendy, případně i vytváří nové. Připouští mírnou názorovou pluralitu. Působení bývá dočasné. Pokud se okolnosti vrátí do normálního klidového stavu, stát od ní upouští.

Třetí a zároveň poslední skupinou je totalitní propaganda. Je velice podobná předchozí kategorii. Přejímá téměř všechny její rysy, ale přidává k nim i další. Také využívá informační bublinu kolem cílové skupiny, ale nepřipouští žádnou názorovou pluralitu. Zároveň nezmiňuje svůj konec a ani o něm neuvažuje. Nová společnost, o kterou usilovali komunisté, měla trvat věčně. Třetí říše nacistů tisíc let, což bylo bráno jako ekvivalent věčnosti. V případě této kategorie není hlavní stát a jeho zásahy, ale ideologie a snaha udělat vše pro její podporu. Ovlivňuje nejenom chování člověka jako v předchozím případě, ale i jeho myšlení. V totalitních společnostech je propaganda řízena centrálně. Například nacisté měli „Říšské ministerstvo pro lidovou osvětu a propagandu“. Komunistická strana Sovětského svazu „Agitprop – oddělení agitace a propagandy“. Vždy se jednalo o velký aparát s bohatými finančními zdroji a pestrou paletou možností práce s médii. Totalitní systémy často využívají vědu k manipulaci veřejností. Věda je zbavena pochybností a předloženy jsou jen některé, pečlivě vybrané, důkazy.¹⁹

¹⁹ AUJEZDSKÝ, Pavel. *Audiovizuální propaganda. České země mezi Sovětským svazem a Německem. 1914-1989*. 1. vydání. Brno: Janáčková akademie múzických umění v Brně, 2019. ISBN 978-80-7460-161-3. s. 35–38.

2.3 PROPAGANDA V TISKU

Média se v obecné rovině snaží interpretovat náš život a nabízejí množství dokola se opakujících informací o hodnotách, postojích a názorech, které jsou, nebo se minimálně zdají být, sdílené s ostatními lidmi. Nepůsobí ovšem samostatně, vždy jsou provázány s dalšími institucemi. Jejich samostatný vliv je proto velmi těžko rozpoznatelný a prokazatelný.²⁰ Stejně lze popsat i účinek propagandy v nich.

Tisk, především noviny, jsou tradičním polem pro působení propagandy. Využívají se k tomuto účelu neustále. Nacisté jim sice nepřikládali takovou váhu jako ostatním médiím, přesto byly samozřejmě přizpůsobeny k jejich obrazu vnímání světa. Adolf Hitler upřednostňoval mluvené slovo před tištěným, neboť mu přišlo účinnější.²¹ Dodnes se dochovalo mnoho záznamů z jeho projevů, které působí na posluchače až hypnotickým dojmem. Tiskoviny a jejich dosah ovšem nelze opomíjet. Zvláště, když se v nich často objevovaly přepisy celých projevů čelních představitelů státu.

Propaganda v obecné rovině využívá mnohé lingvistické techniky. Například rýmování a rytmus pro snadnější zapamatování. Avšak i metafory, přirovnání nebo slovní říčky. Užívá nejrůznější typy motivů či témat. Jedním z nejčastějších a zároveň velmi efektivním je motiv hrdiny, popřípadě mučedníka.²² Ke statutu mučedníka Hitlerovi dopomohlo jeho uvěznění, které využil k napsání knihy „Mein Kampf“. Veřejnost ho poté vnímala jako někoho nezlomného, přestože se mu událo „příkoří“. Jako stejný případ by bylo možné označit i Hitlerův vztah k „Prozřetelnosti“, který mnohokrát zmiňuje – vždy, když se mu podařilo uniknout atentátu.

Hojně využívaným je i motiv konfliktu. Často při něm dojde k fascinaci masového obecnstva, které se díky němu začne více angažovat.²³ Jako příklad může posloužit Hitlerův boj proti komunistům.

Princip obětního beránka propagandisté používají při přesvědčování publika, že příčinou všech problémů dané společnosti je určitá skupina lidí. Obvykle se do této pozice dosazuje skupina, jež je většinovou společností již předtím neoblíbená. Jednoduše se přiživí

²⁰ JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbora. *Média a společnost. Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7. s. 11.

²¹ BREITFELDER, Miroslav. Metody nacistické propagandy. In: *Dějepis XVII: sborník katedry historie*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1997, roč. 17, s. 87-102. ISBN 80-7043-223-3. s. 89.

²² ŽANTOVSKÝ, Petr. *Politická komunikace – propaganda*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2016. ISBN 978-80-86747-41-5. s. 9.

²³ Tamtéž s. 9.

již existující antipatie.²⁴ Nacistický příklad k tomuto motivu je zřejmý, Židé. Lze ovšem najít i další skupiny, kterých se to týká. Kupříkladu Romové a Sintové. V počátku své vlády Hitler působnost tohoto motivu vyzkoušel na mentálně postižených lidech.

Jako další silný motiv působí osobní oběť, jež je zároveň často propagandistovým cílem. Nejde jen o glorifikaci smrti v boji, kterou nacisté využívali hojně ve 30. letech v Sudetech, ale o širší ideu obětování se pro národ či společnost. Osobní válka každého, který se snaží co nejlépe vykonávat svou činnost na určeném místě.

Parodie je využívána ke zesměšňování nepřítele. Redukuje protivníka na karikaturu jeho špatných či neobvyklých vlastností a rysů.²⁵ Například dlouhý židovský nos a podobně. Karikatury bývají mnohvrstevnaté, aby si v nich každá skupina obyvatel našla svůj vtip a své vysvětlení. Mohou být jednoduché, primitivní nebo složitější, pro intelektuálnější část společnosti.

Podle Thomsona²⁶ existuje několik faktorů, které mohou podpořit kýžený propagandistický efekt. Primárně se jedná o zdroj. Pokud informace pochází od respektovaného zdroje, člověka nebo média obecně, je šance k přesvědčení lidí mnohem větší. Takové sdělení se podporuje užitím vědeckého slovníku, čím získává status vědecky ověřeného.²⁷ Za další faktor považuje zastrasování. Jestliže ve společnosti panuje strach, hlad, špatná bezpečnostní nebo ekonomická situace, je obecně skupina náchylnější, aby se propagandě podvolila. Takovéto propagandistické kampaně, které využívají a cílí na základní lidské emoce, bývají nejúčinnější. Hitler tvrdil, že národ vnímá jako žena, více přes city než chladnou logikou.²⁸ Společnost tyto kampaně s jejich propagandistickými sděleními ale mnohdy dokáže dobře odhalit a odsoudit. Jako příklad může posloužit kampaň SPD „s africkým krvavým chirurgem“, za kterou čelí její předseda trestnímu stíhání.²⁹ Na opačném pólu emocí funguje faktor entuziasmu, kdy dochází k přesvědčování pomocí uměle vytvořeného nadšení. S tím souvisí i efekt popularity. Pokud se nám zdá, že sdělení

²⁴ ŽANTOVSKÝ, Petr. *Politická komunikace – propaganda*. 1.vydání. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2016. ISBN 978-80-86747-41-5. s. 10.

²⁵ Tamtéž. s. 10.

²⁶ THOMSON, Oliver. *Mass persuasion in history: An historical analysis of the development of propaganda techniques*. First Edition. Edinburgh: Paul Harris, 1977. ISBN 978-094505160.

²⁷ ŠIMEČEK, David. Možnosti zneužití důvěry ve vědecké poznání k propagandistickým účelům. In: *Kontexty propagandy*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, ISBN 978-80-7395-515-1. s. 17.

²⁸ BREITFELDER, Miroslav. Metody nacistické propagandy. In: *Dějepis XVII: sborník katedry historie*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1997, roč. 17, s. 87-102. ISBN 80-7043-223-3. s.90.

²⁹ Policie zahájila stíhání Okamury a SPD kvůli kontroverzním volebním plakátům. Online. In: Irozhlas. 20. 2. 2025, 10:05. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/policie-zahajila-stihani-okamury-a-spd-kvuli-kontroverznim-volebnim-plakatum_2502201005_cen. [cit. 2025-06-28].

je obecně přijímáno, tedy získalo již souhlas většiny, jsme obecně náchylnější k jeho přijetí a případně jsme i méně ochotni proti němu bojovat.

Propagandistický efekt dle Thomsona zintenzivňuje i strategie vyvolaná odezvou. Jedná se o situaci, na které se podílí samo publikum. Například sborové odpovědi davu, zpěv hymny, bouřlivý potlesk nebo například odříkávání modliteb. Tuto strategii nacisté hojně využívali. V rámci tisku ovšem uplatnit nelze. Z nahrávek projevů předních nacistů je ale naprosto zřejmá.

S propagandou v tisku se samozřejmě pojí cenzura. Zatajování nebo upravování informací má sloužit k tomu, aby si běžní lidé nemohli udělat svůj názor na určitou věc či událost. Nezávislé přemýšlení není podporováno. Proto se propagandisté snaží získat kontrolu nad sdělovacími prostředky a médii všeho druhu.³⁰

³⁰ ŽANTOVSKÝ, Petr. *Politická komunikace – propaganda*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2016. ISBN 978-80-86747-41-5. s. 12.

3 NACISTICKÁ PROPAGANDA

K masivně využívané propagandě vedla strastiplná cesta, která započala už během první světové války. V ní Německo poznalo, že bez pořádné propagandy, vedené nejen pro domácí publikum, ale i pro zahraničí, se moderní válka vést nedá. Jeho pokusy o ovlivňování zahraničí byly, dalo by se říci, až amatérské, soustředující se na články a vyjádření akademiků. Chyběla pevná organizační struktura, a především morální zaujatost. Zápal, který by zahraniční čtenáře zaujal nebo alespoň nahlodil. Mezinárodní tisk německou propagandu proto téměř ignoroval. Britům se navíc podařilo přerušit podmořský kabel spojující Německo se Spojenými státy a znemožnit tak širší ovlivňování zatím neutrální americké veřejnosti. Britové naopak ve vedení propagandistické války vynikali. Popisovali v kampaních Němce jako pachatele brutálních vražd a násilníky. Vytvořili v myslech lidí obraz barbarského Němce a pod tímto dojmem se lidé hojně hlásili na počátku války jako dobrovolníci do armády³¹.

Nacisté se z výše popsaného vývoje dokázali poučit. Začali nacionální socialismus dovedně prezentovat, aby byl přitažlivý pro značnou část občanů státu.³² Velmi prakticky využívali všechna masová média. Včetně technologických novinek, jejichž rozvoj značně podporovali. Kromě tisku, kterému se tato práce věnuje, samozřejmě používali plakátové kampaně, masová shromáždění, rozhlas i filmovou produkci.

Nacistická propaganda, tvořící spolu s terorem dva pilíře režimu,³³ obrací svou pozornost především k masám. Tomu odpovídá i její struktura. Velké plakátové kampaně s jednoduchými hesly. Články připomínají spíše psaný projev, aby měl čtenář dojem, že slyší mluvit skvělého řečníka.³⁴ Úroveň propagandy podle nacistů musí být poměrně nízká, lidová, aby ji dokázali vstřebat všichni. Pro vzdělanější část populace sloužila vědecká poučení, nikoli klasická propaganda.

Období dvacátých a třicátých let, kdy nacisté svou ideologii pomocí propagandy prosazovali, byla velmi složitá. To jim samo o sobě velmi nahrávalo. Snažili se formovat masy tak, aby bez pochybností sledovaly stanovený cíl a vůdcovy požadavky. Samotný Hitler jimi pohrdal, ale byl si vědom toho, že je potřebuje, protože bez síly mas nedokáže

³¹ ŘEHKA, Karel. *Informační válka*. 1. vydání. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2770-2. s. 70-75.

³² BREITFELDER, Miroslav. Metody nacistické propagandy. In: *Dějepis XVII: sborník katedry historie*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1997, roč. 17, s. 87-102. ISBN 80-7043-223-3. s.87.

³³ DOUGHERTYOVÁ, Nancy. *Kat a jeho žena*. 1. vydání. Praha: Universum, 2024. ISBN 978-80-242-9248-9. s. 494.

³⁴ BREITFELDER, Miroslav. Metody nacistické propagandy. In: *Dějepis XVII: sborník katedry historie*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1997, roč. 17, s. 87-102. ISBN 80-7043-223-3. s.89.

prosadit své myšlenky. Propagandisté se museli vcítit do „nevěřících“ osob, aby je byli schopni přesvědčit o správnosti svého názoru. Při tom museli používat myšlenky a slova protistrany, aby se přesvědčovaný člověk dostal do situace, kdy sám propagandistu chválí. Byl spokojen, že diskuze probíhá tak, jak byl zvyklý, aniž by si uvědomil, jaká návnada mu byla předhozena. Propagandista musel být výborný psycholog, aby rozpoznal, koho má před sebou a jak s ním jednat. Nejčastěji pomocí opakování stále stejných jednoduchých věcí.³⁵ Podle principu že stokrát opakovaná lež, se stává pravdou.

3.1 JOSEPH GOEBBELS

Josepha Goebbelse dnes vnímáme v podstatě jako synonymum propagandy. Dokonce v obecné rovině samotného pojmu, nikoli jen co se týče nacistického období. Ale i on měl své předchůdce, od kterých se učil. Nejvýznamnějším z nich byl Edward Louis Bernays, autor slavné knihy s příznačným názvem „Propaganda“. Přesto více používal pojem „Public Relations“ (PR). Byl synovcem Sigmunda Freuda, se kterým své teorie často rozebíral. Byl to právě Bernays, kdo pomohl přesvědčit Američany ke vstupu do první světové války. Většinu dalších kampaní ale vytvářel pro soukromé společnosti.³⁶ Zastával názor, že demokratická společnost potřebuje profesionály, kteří jí pomohou třídit data a správně je interpretovat. Dle něj se jedná o logické vyústění ke vhodnému vedení veřejného mínění, aby nevznikl chaos.³⁷

Goebbels si z četby Bernaysovy knihy vzal mnohé. Byl si velmi dobře vědom faktu, že média, především masová, jako jsou noviny či rozhlas, mají podstatný vliv na utváření veřejného mínění nebo jeho usměrnění požadovaným způsobem.³⁸ Goebbelsovo taktikou bylo aktivně vyhledávat nevěřící a pomalým, trpělivým zpracováváním je přesvědčit.³⁹

³⁵ BREITFELDER, Miroslav. Metody nacistické propagandy. In: *Dějepis XVII: sborník katedry historie*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1997, roč. 17, s. 87-102. ISBN 80-7043-223-3. s. 87-102.

³⁶ Např. se mu podařilo zvětšit trh pro výrobce cigaret, neboť přesvědčil dámskou část společnosti, že kouřit cigarety je feministické. Podobné zvětšení trhu se mu podařilo i pro výrobce slaniny. Použil k tomu lékaře jako osvědčené autority. Zeptal se jich, zda je dobré, mít ráno vydatnou snídani. Odpověděli, že ano. Jenže Bernays to záhy interpretoval tak, že lékaři doporučují snídat vejce a slaninu.

Viz: REIFOVÁ, Mirka. Role Edwarda L. Bernayse při zrodu moderních public relations – 20. léta 20. století v USA. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2008. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/108489/130094544.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [cit. 2025-06-25]

³⁷ PROKOPOVÁ, Kateřina. *Propaganda a persvaze*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4345-4. s. 29. – 30.

³⁸ KÖPPOVÁ, Barbora. K problematice tiskových konferencí v období Protektorátu. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 12.

³⁹ BREITFELDER, Miroslav. Metody nacistické propagandy. In: *Dějepis XVII: sborník katedry historie*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1997, roč. 17, s. 87-102. ISBN 80-7043-223-3. s.91.

Uvažoval pouze v rovině toho, že člověka lze buď přesvědčit nebo se musí zlikvidovat. Jeho ministerstvo mělo na starost první z možností. Druhá, tedy likvidace odpůrců, připadla útvarům SS a Gestapu.⁴⁰

Joseph Goebbels velmi těžce snášel fakt, že nepůsobí ve vládě, přestože byl součástí nacistické strany již dlouhou dobu. Nakonec byl zvolen do čela zcela nového ministerstva lidové osvěty a propagandy⁴¹, jež vzniklo 13. března 1933. Jeho jmenování komentoval údajně říšský prezident Paul von Hindenburg slovy: „No ano, ten starý trubadúr chce holt taky něčím být.“ Cílem nového státního orgánu bylo podřízení myšlení Němců jednotnému centrálnímu vedení. Mělo fungovat jako spojník mezi vládou a národem.⁴²

Svůj zřejmě nejznámější projev pronesl Goebbels jako ministr propagandy 18. února 1943 v berlínském Paláci sportu. Vyvrcholil známou rétorickou otázkou: „Chcete totální válku? Chcete ji, bude-li to nezbytné, totálnější a radikálnější, než si dnes vůbec ještě umíme představit?“ Jako odpověď se mu dostalo bouřlivé zvolání „Sieg Heil“ od všech přítomných. Na shromáždění byli ale jen vybrané osoby, většinou členové NSDAP. Tato skutečnost dlouho známa nebyla, a proto se projev z propagandistického hlediska považoval až za magicky úspěšný. Jeho cílem totiž nebylo jen emocionálně propojit publikum v sále, ale přes média působit na všechny obyvatele říše. Zároveň měl projev fungovat jako demonstrace morálky pro zahraničí.⁴³

Během Třetí říše se ustanovilo pravidlo, že se každý pátek v berlínském rozhlase předčítal Goebbelsův nejnovější článek z novin „Das Reich“, který vycházel následující den. Každý jeho článek musel mít oslovení, výzvu a vybičování čtenářů (posluchačů). Neboť mezi jeho články a projevy nebyl prakticky žádný stylistický rozdíl. Na jazyk lidí měl proto mnohem větší vliv než samotný Hitler, který se stále více odmlčoval.⁴⁴ Vůdcova slova používal jako surový materiál, ze kterého vytvářel rozmanité zdobené věci.

⁴⁰ BREITFELDER, Miroslav. Metody nacistické propagandy. In: *Dějepis XVII: sborník katedry historie*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1997, roč. 17, s. 87-102. ISBN 80-7043-223-3. s. 92.

⁴¹ V konečné podobě mělo ministerstvo lidové osvěty a propagandy 12 oddělení. I) Správní oddělení, rozpočet, osobní oddělení, zákonodárství, Říšská kulturní komora; II) Propaganda; IIa) Sřezení kulturní činnosti neárijců; III) Rozhlas; IVa) Domáci tisk; IVb) Zahraniční tisk; V) Film; VI) Divadlo; VII) Zahraniční oddělení; VIII) Písemnictví; IX) Výtvarné umění; X) Hudba; XI) Lidová tvořivost; XII) Cizinecký ruch. Z výčtu je zřejmé, že žádná z možností působení na obyvatelstvo nebyla ponechána náhodě.

Viz: BREITFELDER, Miroslav. Metody nacistické propagandy. In: *Dějepis XVII: sborník katedry historie*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1997, roč. 17, s. 87-102. ISBN 80-7043-223-3. s. 93.

⁴² Tamtéž. s. 92.

⁴³ SENNEBOGENOVÁ, Waltraud. Sjedenocení (Zglajchšaltování) slov. Jazyk v době nacionálního socialismu. In: *Třetí říše. Úvod do studia*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 2012, 383 s. ISBN 978-80-206-1299-1. s. 170-171.

⁴⁴ KLEMPERER, Victor. Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 30.

Poněvadž zvukomalebností nebo užíváním velkého množství cizích slov lze zakrýt nežádoucí věci, jež je ale nutné sdělit, aby realita nebyla příliš vzdálena.⁴⁵

3.2 ŽIDÉ – ÚHLAVNÍ NEPŘÍTEL

Jak již bylo zmíněno výše, propaganda musí být jednoduchá, lidová. Nejlépe chytlavá a velmi lákavá. K tomuto účelu slouží i strategie, kdy se převedou všichni mozní nepřátelé na jednu stranu. Udělá se z nich jednolitá skupina, přestože oni sami mezi sebou se mohou vnímat jako protivníci. Minimálně navenek ovšem propaganda musí působit jednotně, aby se netříštila pozornost lidí. Skutečnost, že existují různí nepřátelé, by u některých lidí mohla vést k pochybnostem o pravdivosti ideologie.⁴⁶

V případě nacismu se úhlavním nepřítelem, který zastřešuje všechny ostatní, stali Židé. Nebyli přitom jedinými nepřáteli. Status „podporovatelé Židů“ proto dostaly i další skupiny obyvatel. Například náboženské menšiny, komunisté a socialisté. Za podlidi neschopné správného a dobrého života byli označeni Romové (Sinthové), Slované i tělesně a duševně nemocní. S postupným rozšiřováním Třetí říše se zvedal i počet jedinců v těchto skupinách.

Propaganda vysvětluje soudobou politiku i hospodářské krize poukazováním na věčného nepřítele světa, „věčného Žida“. Ten je líčen jako mazaný, lstivý, případně zbabělý nebo původce neštěstí světa.⁴⁷ Od této premisy nacisté odvozovali požadavek fyzické likvidace Židů i jejich pomocníků.⁴⁸ Antisemitismus se proto stává velmi účinným propagandistickým prostředkem nacistů, který byl podpořen třemi aspekty. Zaprvé byl již velmi dlouho ve společnosti latentně přítomen. Dále ho nacisté organizačně i technicky podpořili. V neposlední řadě vše posílili rasovými teoriemi, kterými vyloučili jakoukoli možnost přijetí Židů mezi příslušníky německého národa, neboť ten podle nich musí zůstat rasově čistý.⁴⁹ „*Proti ideálu židovství postavili zlomyslnou humanitu židovskou.*“ Humanita je ovšem myšlena ironicky.⁵⁰

⁴⁵ KLEMPERER, Victor. Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 261 – 262.

⁴⁶ BREITFELDER, Miroslav. Metody nacistické propagandy. In: *Dějepis XVII: sborník katedry historie*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1997, roč. 17, s. 87-102. ISBN 80-7043-223-3. s. 90.

⁴⁷ KLEMPERER, Victor. Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 186.

⁴⁸ BREITFELDER, Miroslav. Metody nacistické propagandy. In: *Dějepis XVII: sborník katedry historie*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1997, roč. 17, s. 87-102. ISBN 80-7043-223-3. s. 90.

⁴⁹ KLEMPERER, Victor. Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 140 – 143.

⁵⁰ Tamtéž s. 149.

V nacisty užívaných médiích byli Židé líčeni jako úhlavní nepřátelé, například „hyeny hospodářského života“. Jako takoví byli vytlačeni na samotný okraj společnosti a zbaveni svých práv. Jejich vyvražďování bylo ovšem v médiích skryto za eufemistické výrazy, které toto jednání mělo zaobalit, aby nebylo pro zbytek obyvatelstva psychicky náročné nebo vnímáno jako neetické. Postupem času se z toho ovšem stalo veřejné tajemství. K takovým výrazům či slovním spojením můžeme zařadit například „evakuaci“ (Evakuierung), jež v podstatě znamená transport smrti. „Zvláštní zacházení“ (Sonderbehandlung) představuje masové vraždění, „pracovní nasazení“ (Arbeitseinsatz) je udření k smrti v pracovních nebo i přímo vyhlazovacích táborech. Zařadit k nim lze i samotné „konečné řešení židovské otázky“ (Endlösung der Judenfrage), které bylo na konferenci ve Wannsee řešeno jako technický problém, jenž je nutné odstranit.⁵¹

O Židech se hovoří jako o světových (případně mezinárodní Židovstvo). Dává se tím v podstatě najevo, že žijí už jen v zahraničí a nepatří do německé společnosti. Nacisté vše dokladují a opírají o pseudovědecké výzkumy – „věda na nacionálně socialistické základně“. Pokud má člověk 25 % neárijské krve, je považován za „druhově cizí“ (artfremd). Pakliže se cokoli zdá sporné, rozhoduje znalec pro rasový výzkum. Avšak již nepatří k národu. Samotné slovo národ se stalo téměř všudypřítomné.⁵² A všechny, kteří nepatří k národu jako takovému, je nutné jednoznačně označit⁵³ a přísně separovat.

3.3 SYMBOLY NACISMU

Nacismus se výrazně opírá o symboliku. Některé ceremonie připomínají církev nebo divadelní představení, kterých se musí účastnit velké množství lidí. Často se uplatňuje sborová recitace nebo skandování, které mají za cíl sjednotit myšlení. Působí celkově výrazněji než sborový zpěv. Ten je totiž zaobalen v melodii, jež ho zjemní a působí na náladu. Všechny tři případy ale ovlivňují pozorovatele, který je ohromen masou. Mají vliv i na účastníky, jež pocítují pospolitost.⁵⁴ Pro určité lidi byl Hitler až spasitelem, který ví vše nejlépe. Nacistických svátků a oslav je tolik, že „Třetí říše smrtelně onemocněla

⁵¹ SENNEBOGENOVÁ, Waltraud. Sjednocení (Zglajchšaltování) slov. Jazyk v době nacionálního socialismu. In: *Třetí říše. Úvod do studia*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 2012, 383 s. ISBN 978-80-206-1299-1. s. 169-170.

⁵² KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 37.

⁵³ Pokud měl Žid jméno, které nebylo na první pohled jasně rozpoznatelné jako židovské, musel k němu připojit Israel nebo Sara.

⁵⁴ KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 256.

na nedostatek všedních dnů.“⁵⁵ Mezi nejvýznamnější symboly nacismu patří užívání svastiky a run.

3.3.1 Svastika

Asi nejznámějším symbolem je vlajka v černo-bílo-červených barvách. Červená symbolizuje myšlenku sociálního hnutí, bílá nacionalismus a černý hákový kříž boj za vítězství „árijců“.⁵⁶

3.3.2 Runy

Runám, původnímu germánskému písmu, byl přičítán božský původ. Každý runový znak měl má vlastní název a význam. Například ostrý znak  je zdvojená runa vítězství. Tiskárny musely dokonce mít speciální matici na tištění tohoto znaku, aby se v novinách objevovalo pouze v přesně určené podobě.⁵⁷ Zároveň znak představuje jakýsi můstek mezi plakátem s jeho obrazovou řečí na jedné straně a samotným jazykem na druhé.

3.4 NOVÁ SLOVA A SLOVNÍ SPOJENÍ

Slova mají obrovskou váhu a moc. Volíme je automaticky, příliš nad nimi nepřemýšlíme. Noam Chomsky o jazyku mluví jako o „zrcadlu mysli“. Jeho zkoumání by nám mělo umožnit nahlédnout do toho, jak lidé uvažovali.⁵⁸ Každá doba má svou vlastní aktivní slovní zásobu. Stejně tak i období nacismu. Slova, nacházející se v centru tehdejší slovní zásoby, pro nás mohou být dnes i neznámá. Bohužel se spousta slovních spojení, frazeologismů a termínů znovu dostává do popředí z hlediska frekvence používání.

Nacistická diktatura neovlivňovala jazyk jen svými propagandistickými prohlášeními. Její vliv sahal mnohem dále. Prosákla do běžné komunikace lidí, tedy až tam, kde to režim nemůže úplně ovlivnit a kontrolovat. Na tuto skutečnost poukazuje například Victor Klemperer ve svém díle „Jazyk třetí říše“, kde upozorňuje, že „*všichni, přívrženci i protivníci, ti, co se vezli i oběti, podléhali stejným vzorům... všechno plavalo ve stejné*

⁵⁵ KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 52.

⁵⁶ MORAVČÍK, Ctibor. *Organizace bezpečnostního aparátu v protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0713-3. s. 4.

⁵⁷ KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 76.

⁵⁸ CHOMSKY, Noam. *Mocenské systémy. Rozhovory o globálních demokratických povstaniích a o nových výzvách americkému impériu. Projekt zameraný na americkú politiku*. 1. vydání. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2013. ISBN 978-80-8061-690-8. s. 17.

hnědé omáčky, a z této naprosté jednoty psaného jazyka se dala vysvětlit také uniformita jeho mluvené podoby.“⁵⁹

Oficiální prohlášení pocházející z této doby jsou značně ideologická a zaměřená na polarizaci společnosti. Jazyk, který užívají čelní představitelé nacismu, je „lidový“ s emocionálním apelem, aby se dokázal dotknout i nejniternějších pocitů lidí. K tomu využívají především několik nástrojů. Prvním z nich je omezení významu vnitřního obsahu slov případně celých slovních skupin. Příkladem může být slovo vůdce (Führer). Zprvu bylo užíváno pro jakýkoli druh vedoucí pozice, později jen pro vrcholné politiky. Nakonec pouze pro osobu Adolfa Hitlera. Dalším nástrojem bylo účelové odstraňování určitých slov z obecné mluvy a nahrazování jinými. Jako příklad může posloužit slovo právník (Jurist), které bylo postupně nahrazeno výrazem ochránce práva (Rechtswahrer). Nejde jen o slova, která nemají německý základ. Mnohdy totiž dojde i k významovému posunu, jenž cílí na emoce čtenáře či posluchače. Z partyzána se stává „bandita“ nebo z nepřátelského pilota až „úmyslný žhář“. Pomocí tohoto prostředku lze i zatajit či alespoň částečně zastříti nežádoucí informaci, kterou je nutné zveřejnit. Politici opONENTI jsou proto drženi v „ochranné vazbě“, případně v k tomuto účelu speciálně zřízených „koncentračních táborech“. Ty jsou ovšem prezentovány jako zajišťovací a nápravné, kde probíhá „převýchovný proces“. Zastírání pomocí jazyka je s postupem války čím dál důležitější, neboť reálná situace je vykreslena mezi řádky, pod líbivými slovy. Po rychlých až zázračných úspěších „bleskové války“ totiž přicházejí porážky. V médiích se proto začíná objevovat spojení „odpoutání od nepřítele“, „zkrácení či narovnání fronty“, „hrdiný odpor“ apod.

Třetím často užívaným nástrojem jazykové politiky nacistů je úplná změna významového obsahu pojmů. Kupříkladu slovo fanatický, původně i v dnešní době, vnímáme jako něco, co má negativní konotace. Ve sledovaném období ale dochází k jeho obrácení a slovo je vnímáno jako pozitivum spojené s naprostou obětavostí pro danou věc. Goebbels ve svých projevech často se slovem fanatismus užívá přídavná jména jako horoucí, zuřivý, vzdorovitý nebo i svatý. Slovní spojení jsou tím pádem také vnímána jako pozitiva. V novinách „Das Reich“ 13. listopadu 1944 dokonce píše, že situaci lze zvrátit jen „divým fanatismem“. Což nutně vede k otázce, zda existuje nějaký mírný nebo krotký fanatismus. S válkou se objevují například i přídavná jména svěží nebo veselá, případně osvobozenecká. Dalším velmi často užívaným slovem je historický. Prakticky vše, co režim udělá, označí

⁵⁹ KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 19 – 20.

tímto slovem.⁶⁰ Z výše popsaného vyplývá, že pro jazyk nacistů je velmi typické zdvojování a časté užívání superlativů.

Novinkou, kterou nacionální socialisté v jazyce užívají, je jeho militarizace. Z věci běžného života se stává důležitá válečná situace, která může rozhodnout vše. Zemědělská výroba je najednou „výrobní bitvou“ nebo narození dítěte „bitevním polem reprodukce“. Celkově lze jazyk užívaný nacionálními socialisty označit za lexikálně i stylisticky jednoduchý. Ve větné stavbě užívají především hlavní věty.⁶¹ Podle Klemperera prakticky zmizelo území za frontou. Už neexistuje civilní hrdinství, neboť všechno je bojištěm. Stejně tak hrdinství a slova k němu příbuzná se v této době pojí pouze s válkou a frontou. Jenže slovo hrdina původně znamená člověk konající dobré, humánní, skutky, což s dobovací válkou rozhodně nesouvisí. Tím podle něj dochází k diskreditaci celého pojmu. Výrazně stoupá i užívání adjektiva bojovný, poněvadž přídavné jméno válečnický má příliš úzké užití a připomíná obyvatelstvu, že probíhá válka.⁶² Výše zmíněné je popisováno pro německy mluvící oblasti Říše. Jejich užití je sledováno v analytické části práce v kapitole 6.

3.4.1 Třetí říše

Objevují se i úplně nová slova či zkratky, která se velmi rychle stanou součástí běžné mluvy. Mezi ty nejvýraznější patří sousloví Třetí říše.

Dobová německá terminologie často užívá pojem „velké prostory“ (Grossräume). Jedná se o velké geografické celky, jejichž organizace je nadstátní a často svým vlivem působí na celé kontinenty. Podle vizí Adolfa Hitlera suverénní stát v moderní společnosti ztratí význam, který naopak místo něj získají politicky organizované nadstátní „velkoprostory“ – říše.⁶³ Podobně smýšlel i Josef Kliment ve své stati uveřejněné v Národní politice. „... *dílčí suverenity ustoupily novému řádu, vybudovanému na myšlence jednotného prostoru, umožňujícímu náležité jednotné velení.*“⁶⁴ Alfréd Rosenberg, jeden ze stranických

⁶⁰ KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 34 a 49 – 50.

⁶¹ SENNEBOGENOVÁ, Waltraud. Sjedenocení (Zglajchšaltování) slov. Jazyk v době nacionálního socialismu. In: *Třetí říše. Úvod do studia*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 2012, ISBN 978-80-206-1299-1. s. 166-169.

⁶² KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 12 – 14.

⁶³ NĚMEC, Jiří. *Odcizené dějiny. Politika dějin a konstrukce říšské myšlenky v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Brno: Maticе moravská, 2023. ISBN 978-80-87709-33-7. s. 132-135.

⁶⁴ KLIMENT Josef (1940): Konec starého pojmu státu. *Národní politika*. Praha: Politika, 12. 6. 1940, roč. 58, č. 152, s. 1.

ideologů NSDAP, předpokládal, že se malé národy logicky uchýlí pod ochranu větších. Podřídí se vyšší autoritě. Tvrdí, že je to přirozený vývoj a nesnižuje to jejich důstojnost.⁶⁵ Neboť se jedná o „prastarou zásadu jednotného řízení“, která se začíná prosazovat pro celý moderní svět. Nový podklad pro soužití národů. Češi tedy mohou být šťastni, že právě oni jsou přijati jako jedni z prvních v Evropě. Neboť jen spolu s velkými národy dokáží ty malé tvořit i velké věci.⁶⁶

Pojem Třetí říše se poprvé objevuje přímo v názvu knihy Arthura Moellera van den Brucka „Das Dritte Reich“, vydané v roce 1923.⁶⁷ Odkazuje na své předchůdce. První je Svatá říše římská, druhá Německé císařství, označované jako „Maloněmecká říše“, neboť nezahrnuje oblast Rakouska. Z nich si Němci mají vzít poučení a vytvořit novou říši, tentokrát skutečně „Velkoněmeckou“. Moeller velmi kritizuje „Výmarskou republiku“, kterou lze označit jako dno, od něhož je nutné se odrazit k ideálu. Z jeho pohledu se ovšem jedná spíše o filozofické úvahy, protože zároveň sám upozorňuje, že v honbě za plnění tohoto snu Německo může klidně úplně zahynout.

Během druhé světové války se pojem Třetí říše jako takový příliš neužívá. Mluví se spíše o Velkoněmecké říši. Přesto se objevuje v Československém tisku již před vznikem Protektorátu.⁶⁸ Do běžné mluvy se opětovně dostává po jejím skončení. Je ovšem nutné si uvědomit, že pojem Třetí říše neoznačuje nacistické Německo pouze pro období válečných let, ale po celou dobu, kdy jsou nacisté u moci, tedy od roku 1933 až do roku 1945.

⁶⁵ Alfréd Rosenberg v Praze. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 27. 5. 1940, roč. 48, č. 262, s. 2

⁶⁶ KLIMENT, Josef. Konec starého pojmu tátu. *Národní politika*. Praha: Politika, 12. 6. 1940, roč. 58, č. 152, s. 1.

⁶⁷ V anglické verzi online volně přístupné.

MOELLER VAN DEN BRUCK, Arthur. *Germany's Third Empire*. 1. Publishing. London: George Allen & Unwin LTD, 1934. Dostupné z: <https://ia903208.us.archive.org/18/items/moeller-van-den-bruck-germanys-third-empire/Moeller%20van%20den%20Bruck%20-%20Germany%27s%20Third%20Empire.pdf> [cit. 2025-03-02].

⁶⁸ Např. článek: Bismarck a Třetí říše. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 16. 2. 1939, roč. 47, č. 85, s. 3.

4 PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA

Vznik Protektorátu Čechy a Morava (Protektorat Böhmen und Mähren) 15. března 1939 je vyústěním dlouhodobé snahy nacistů o expanzi. Oblast českých zemí z jejich pohledu tradičně spadá do německé sféry vlivu. Proto Hitlerova představa, že toto území bude součástí „železného“ jádra nové Velkoněmecké říše, která bude trvat tisíc let, není až tak velkým překvapením. Předehrou vzniku Protektorátu Čechy a Morava je dlouhodobé a neustálé napětí v německy mluvících oblastech republiky, které vyvolává Sudetoněmecká strana vedená Konrádem Henleinem. Ta je masivně podporována nacisty z poza hranice. Následuje dohoda v Mnichově a faktická závislost tzv. druhé československé republiky. Vynucené vyhlášení slovenské samostatnosti už je poté jen pomyslným posledním hřebíčkem do rakve. V noci ze 14. na 15. března 1939 dochází v Berlíně k česko-německému jednání a bezprostředně na to naváže okupace již okleštěné republiky. Následující den, tj. 16. března, Hitler vydává výnos o Protektorátu Čechy a Morava, čímž dochází k jeho právnímu ukotvení.⁶⁹ Neboť dokument, který Hácha podepisuje v Berlíně, jímž vkládá „s plnou důvěrou osudy českého národa a české země do rukou Vůdce Německé říše“, není právně závazný. Státní prezident totiž podle ústavy z roku 1920 k tomuto aktu, vzdání se státní suverenity, nemá oprávnění. Samotný Hácha, jako právník, to samozřejmě ví. Listinu nejspíš považuje za jakési prohlášení pro tisk.⁷⁰

Fakt, že se na Pražský hrad z jednání v Berlíně dostává dříve Adolf Hitler než státní prezident Emil Hácha, je velmi symbolický a ponižující. V Praze je také Hitlerem vydán již zmíněný výnos „O zřízení Protektorátu Čechy a Morava“.

„Protektorát Čechy a Morava je autonomní a spravuje se sám. Svá výsostná práva přináležící mu v rámci Protektorátu vykonává v souladu s politickými, vojenskými a hospodářskými zájmy říše. Tato výsostná práva jsou vykonávána prostřednictvím vlastních orgánů a vlastních úřadů s vlastními úředníky.“⁷¹

Na soulad zájmů Třetí říše a Protektorátu dohlíží z nejvyšší funkce v zemi protektor. Prvním je bývalý říšský ministr zahraničí a diplomat, Konstantin von Neurath. Svým šlechtickým původem i vystupováním dodává Hitlerově dobytčácké politice určitou

⁶⁹ MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže. Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-20-9. s. 14.

⁷⁰ PETRŮV, Helena. *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945)*. 1. vydání. Praha: Institut Terezínské iniciativy, nakladatelství Federace židovských obcí Sefer, 2000. ISBN 80-85924-25-0. s. 7-11.

⁷¹ Výnos vůdce a říšského kancléře o vytvoření Protektorátu Čechy a Morava, článek 3.

Viz: České země pod protektorátem Německa. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 17. 3. 1939, ráno, roč. 47, č. 139, s. 1.

konzervativní vážnost. V počátcích ji nacisté potřebují, neboť útok na Polsko ještě neproběhl. Primárním úkolem říšského protektora je zajištění klidu na práci v zemi s významným průmyslovým kapitálem a kvalifikovanou pracovní silou. V roce 1941 je Konstantin fakticky nahrazen Reinhardem Heydrichem, přestože oficiálně je úřadu zbaven až v roce 1943. K jeho výměně dochází primárně kvůli neschopnosti vypořádat se s odbojem, který narušuje chod státu.

Celkově Protektorát slouží jako vzorový satelit ukazující přednosti nacistické nadvlády. Její výhody a „vstřícnost“ vůči podrobeným národům, kterým dává fiktivní autonomii.⁷²

4.1 NÁRODNÍ SOURUČENSTVÍ

Vznik Protektorátu s sebou nese i výrazné změny v politickém životě státu. Původní Československá vláda, v jejímž čele stojí Rudolf Beran, podává demisi. Hácha, jakožto prezident, ji ale nepřijme. Stává se tak vládou Protektorátu. Ovšem jen na několik týdnů. Již 27. dubna 1939 Hácha jmenuje novou protektorátní vládu, v jejímž čele stojí bývalý ministr dopravy, Alois Eliáš. Sám tvrdí, že úplné odmítání spolupráce s nacisty, se prakticky rovná sebevraždě. Zároveň ale spolupracuje s odbojem a exilovou vládou, která na něj tlačí, ať ve funkci setrvá, přestože se jí chce vzdát.⁷³ Za druhé republiky působí na politické scéně především dva rozhodující subjekty – vládní „Strana národní jednoty“ a opoziční „Národní strana práce“. Nestability a chaosu při vyhlášení Protektorátu chtějí využít zejména fašistické strany – „Národní obec fašistická“, „Vlajka“ a „Akce národní obrody“. Snahou posledních dvou je vytvoření „Českého národního výboru“ a pomocí něj převzetí moci ve státě. Což překazí 17. března 1939 vrchní velitel okupačních vojsk Johannes Blaskowitz, neboť Beranovu vládu jako protektorátní uznává. Komunikovat s okupační správou tak může pouze ona. Na základě těchto událostí se Hácha rozhoduje k razantnímu řešení, vytvoření jednotné a jediné politické strany. Prezidentovým cílem při vzniku nové organizace je efektivně kontrolovat veškerý politický život v Protektorátu, starat se o národ ve všech směrech a zároveň i zabránit proněmeckým tendencím. 21. března 1939 proto Hácha jmenuje padesátičlenný výbor „Národního souručenství“, jak tuto organizaci nazývá. Jsou v něm zástupci fakticky všech sociálních vrstev. Absolutní většinu

⁷² DOUGHERTYOVÁ, Nancy. *Kat a jeho žena*. 1. vydání. Praha: Universum, 2024. ISBN 978-80-242-9248-9. s. 479.

⁷³ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-017-6. s. 52 a 59-60.

výboru zastávají představitelé dvou do té doby oficiálních stran, 40 členů, oproti 10 zástupcům výše zmíněných fašistických organizací NOF, ANO a Vlajky. Tímto krokem jsou zároveň všechny strany oficiálně prohlášeny za ilegální.⁷⁴

Na podporu nově ustanoveného Národního souručenství probíhá v médiích masivní kampaň. Prakticky každý den po dobu několika měsíců a později s nižší frekvencí se v tisku objevují výzvy ke vstupu do této organizace. S hesly například „Kdo radí k nesvornosti, je škůdcem národa.“⁷⁵ Nábor je úspěšný, neboť je lidmi pochopen jako protest proti nacistické okupaci. Za členy Národního souručenství se přihlašuje naprostá většina dospělého mužského obyvatelstva českého původu. V některých oblastech skutečně 100 %. Dále i vysoké procento žen, které do té doby nejsou tak politicky angažované. Do mládežnické odnože se hlásí téměř celá mladá generace.⁷⁶

Národní souručenství plní nepřímo roli poradního orgánu vlády. Před nacisty vystupuje jako „árijská“ organizace sdružující osoby českého původu, ale ve skutečnosti je situace jiná. Dochází k finanční podpoře rodin zatčených, Židů nebo například komunistů. Skrytým, a přesto primárním, cílem celé organizace totiž je sjednocení a obrana národa.⁷⁷

4.2 PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA V LETECH 1939 AŽ 1941

Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava je dokument značně neurčitého rázu, který mnoho aspektů života ve státě vůbec neřeší. Tato rafinovaná taktika slouží k tomu, aby nacisté měli dostatek manévrovacího prostoru k prosazování své politiky. Případně i k zostření režimu, pokud by to situace vyžadovala. Dlouhodobým cílem nacistické politiky je ovšem jakoukoli autonomii českého prostoru zrušit a včlenit ho přímo do Třetí říše. Zároveň také celý prostor germanizovat a s tím potlačit jakoukoli národní svébytnost. Vznik Protektorátu je proto z jejich pohledu jakýmsi provizorním přechodným řešením. Germanizace probíhá působením propagandy, zastrašováním i pomocí násilí. Jak již je zmíněno výše, hlavní funkci protektora zastává bývalý ministr zahraničních věcí, Konstantin von Neurath. Jeho politika je poměrně konzervativní a mírná. Zvláště v porovnání se svým zástupcem, kterým se stává sudetoněmecký esesman, Karl Hermann Frank. Představitel

⁷⁴ MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže. Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-20-9. s. 137-139.

⁷⁵ Např.: Každý do národního souručenství. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 22. 4. 1939, roč. 47, č. 202, s. 4.

⁷⁶ MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže. Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-20-9. s. 140.

⁷⁷ FRÝDOVÁ Karolína. *Periodický tisk na Pardubicku v období Protektorátu Čechy a Morava*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2018. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/102795>. [cit. 2025-03-02]. s. 10.

zarputilého extrému v rámci německého nacionalismu, jenž se zároveň velmi touží stát protektorem.⁷⁸

Se zánikem svého mladého a těžce vydobytoho státu se velká část Čechů jen obtížně smiřuje. Již na podzim 1939 při dni vzniku Československa, tedy 28. října, dochází k masivním protestům. Jedná se o do té doby největší vyjádření nesouhlasu v okupovaných oblastech. Je při nich postřelen student Jan Opletal, který poté 11. listopadu svým zraněním podléhá. Jeho pohřeb se stává další manifestací nesouhlasu obyvatel s novým režimem. Reakce nacistů na sebe samozřejmě nenechá dlouho čekat. Přichází represe, které nařizuje Karl Herman Frank, mimo jiné zavření českých vysokých škol (17. listopadu), poprava 9 studentských funkcionářů a dalších 3 občanů a deportace 1200 studentů do koncentračního tábora Sachsenhausen – Oranienburg.⁷⁹ Exilová vláda v Londýně celou tuto situaci označuje za akt barbarství.⁸⁰ Další případné protesty mají být radikálně potlačeny. Hitler vyhrožuje i úplným zrušením Protektorátu. Další nacisté přidávají zničení Prahy či decimaci národa. Tajné policii, Gestapu, se začíná dařit potlačovat odbojové skupiny zatýkáním jejich členů.

Z hlediska hospodářství je Protektorát, zvláště po útoku na Polsko, značně ekonomicky drancován. Přispívá k tomu i nově ustanovený směnný kurz protektorátní měny vůči německé marce.⁸¹ Zaveden je také přidělový systém. Týká se nejen potravin, ale i ošacení a obuvi. Během roku 1940 je mezi Říší a Protektorátem zavedena celní unie, což vede k ještě většímu provázání ekonomiky. Německé hospodářství se po dlouhé krizi vzpamatovává a velmi mu pomáhají státní subvence podporovány MEFO směnkami (Metallurgische Forschungsgesellschaft)⁸² zavedenými ve 30. letech, uloupenými státními rezervami z okupovaných zemí a zahraničními měnami z jejich státních bank. Třetí říši se totiž dramaticky nedostává zahraniční měny k obchodování s nezávislými zeměmi. Celé hospodářství je proto podřízeno potřebám války. Po kapitulaci Francie dochází

⁷⁸ DOUGHERTYOVÁ, Nancy. *Kat a jeho žena*. 1. vydání. Praha: Universum, 2024. ISBN 978-80-242-9248-9. s. 481.

⁷⁹ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. ISBN 80-85809-88-5. s. 182-189.

⁸⁰ DOUGHERTYOVÁ, Nancy. *Kat a jeho žena*. 1. vydání. Praha: Universum, 2024. ISBN 978-80-242-9248-9. s. 482.

⁸¹ Kurz 10:1.

⁸² Se systémem státních smének přichází ve 30. letech tehdejší ministr hospodářství, Hjalmar Schacht. Fungují pro zbrojní průmysl, který se díky nim může v podstatě znovu nadechnout. Nikdo se totiž neodvážil zapochybovat, že by stát své směnky v budoucnu nesplatil. Schachtovo kreativní řešení spočívá v jejich odložené splatnosti, nejprve o několik měsíců, později o několik let. Když má dojít na první splátky, má už Třetí říše k dispozici finance z okupovaných zemí. MEFO směnky fungují v podstatě jako nová měna zbrojařského průmyslu. Tím se Schachtovi podaří nastartovat hospodářství a uklidnit rozkolísané trhy.

KOPPER, Christopher. *Hjalmar Schacht. Vzestup a pád Hitlerova nejmocnějšího bankéře*. 1. vydání. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4752-1. 296 s.

mezi obyvatelstvem k hořkému poznání, že válka nebude mít krátkého trvání. Vše vyústí k jakési mravní i politické krizi.⁸³

Nacistům se po studentských demonstracích podaří tlumit odbojové aktivity. Napjatá situace mezi USA a Japonskem znamená určitou morální vzpruhu pro obyvatelstvo. Zdrženlivost části národa opadá. Více Čechů se začíná zapojovat do odbojových organizací. Vliv na to má i útok na Sovětský svaz, který odblokuje komunistický odboj, jenž do té doby brzdí postoj jejich ruských souvěrců. Dalším faktorem je i zhoršení zásobování a zvýšení cen. Objevují se nepokoje, sabotáže i stávky. Oblíbeným heslem se stává „pracuj pomalu“. Výraz „česká bomba“ se vžívá pro úmyslně vyrobený zmetek. Podle odhadů exilové vlády v Londýně klesá efektivita některých železáren, oceláren a zbrojovek o 25 %.⁸⁴ Vyskytují se také občasně demonstrace, útoky na železnice nebo pošty. V září 1941 se objevuje i bojkot německých novin a časopisů. Za typicky českou formu odporu vůči okupantům lze označit plnění pokynů s tak slepou poslušností, až to překáží. Stejně jako to dělá dobrý voják Švejk v románu Jaroslava Haška. Drobné sabotáže vedou k nutnosti držet na území Protektorátu větší množství represivního aparátu, který poté chybí na pro Třetí říši potřebnějších místech. Český novinář Jiří Hronek, žijící v Londýně, na adresu drobných sabotážních akcí prohlašuje, že „zdánlivě neškodné formy protiněmeckého odporu nejsou tak neúčinné, jak by se mohlo zdát, neboť jsou prováděny ve dne v noci ve velkém měřítku, činí život nacistů téměř nesnesitelným.“⁸⁵

V konečném důsledku vše vede k odvolání protektora Konstantina von Neuratha, který je oficiálně poslán na zdravotní dovolenou. Hitler dokonce prohlašuje, že Neurath je pro Čechy „jen přívětivým starým pánem, jehož dobromyslnost a mírnost si velmi rychle spletli se slabostí a hloupostí“⁸⁶. Jeho místo zaujímá Hitlerův oblíbenec a horlivý nacist, obergruppenführer Reinhard Heydrich, který je do té doby šéfem „Hlavního úřadu říšské bezpečnosti“.

⁸³ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. ISBN 80-85809-88-5. s. 230-234.

⁸⁴ DOUGHERTYOVÁ, Nancy. *Kat a jeho žena*. 1. vydání. Praha: Universum, 2024. ISBN 978-80-242-9248-9. s. 482.

⁸⁵ Tamtéž. s. 483.

⁸⁶ GEBHART, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s.197.

4.3 REINHARD HEYDRICH A PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA

Nová oficiální funkce Reinharda Heydricha je zatupující říšský protektor. Jeho pravomoci jsou ovšem stejné jako Konstantina von Neuratha, jehož politický vliv absolutně zapadá, neboť jej Hitler shledal příliš umírněným. Heydrich je do Protektorátu povolán, aby učinil všem protestům a sabotážím přítrž. Podobné akce odboje totiž vrhají na režim špatné světlo a kazí mu image.

Jmenován do nové funkce je Heydrich 27. 9. 1941. Následující den dorazí do Prahy a ihned vyhláší stanné právo. Představitelům německé správy nastíní své plány „s řešením české otázky“ následovně: „Mám v tomto prostoru jednoznačně a se vši tvrdostí zajistit, aby obyvatelstvo, pokud je české národnosti⁸⁷, pochopilo, že se nelze vyhýbat realitě příslušnosti k Říši a poslušnosti vůči Říši.“⁸⁸ Na svém úkolu začíná ihned pracovat. Jako výraz svého nekompromisního postupu nechá popravit odbojáře, které již zadržuje Gestapo. Během dvou měsíců se to týká 404 lidí. Mezi prvními popravenými je, ve světě uznávaný, prvorepublikový a v té době již pensionovaný, generál Josef Bílý, jeden ze zakladatelů odbojové organizace „Obrana národa“.⁸⁹ Jeho poprava vyvolá v zahraničí nesouhlasnou odezvu. Masivně stoupá i počet nově zadržených osob. Zatímco během září jich je celkově 1532, v říjnu již 2744, za listopad poté 1564. Mohutné represe poznamenají obyvatelstvo, které je přímo otřeseno. Lidé obvinění z velezrady, agitace a různých druhů sabotáží čeká u soudů prakticky jen jedna ze tří možností rozsudku – trest smrti, zproštění viny nebo „předání gestapu“. Za ním se skrývá pobyt v koncentračním táboře a tím pádem jen pomalejší a útrpnější forma trestu smrti.⁹⁰ Mezi zatčenými osobami je i předseda protektorátní vlády, Alois Eliáš. O něj se německá bezpečnost i gestapo zajímají již dříve. Ovšem jen velmi pomalu proti němu sbírají usvědčující materiál, ze kterého je zřejmé, že se dopouští činnosti nepřátelské pro Říši a spolupracuje s odbojem. Posílá zprávy do Londýna a pomáhá převádět peníze pro odboj.⁹¹ Jeho aktivity potvrzují především až výpovědi již dříve zatčených členů odbojových organizací. Po dlouhém několikadenním výslechu se Eliáš přiznává. Další spolupracovníky ovšem neprozradí. K trestu smrti je

⁸⁷ Obyvatelstvo hlásící se k německé národnosti je automaticky považováno za říšské občany.

⁸⁸ GEBHART, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s. 186.

⁸⁹ PADEVĚT, Jiří. *Kronika protektorátu*. 1. vydání. Praha: Academia, 2021. ISBN 978-80-200-3203-4. s. 295.

⁹⁰ DOUGHERTYOVÁ, Nancy. *Kat a jeho žena*. 1. vydání. Praha: Universum, 2024. ISBN 978-80-242-9248-9. s. 487.

⁹¹ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. 1. vydání. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-017-6. s. 255-256.

odsouzen 1. října 1941. O milost pro něj zažádá prezident Hácha. Heydrich mu částečně vyhoví a velkoryse popravu dočasně odloží. Hitler to považuje za geniální tah, neboť Eliáš je nyní vězněm, jehož život závisí na chování jeho národa.⁹² Rozsudek nad Eliášem je vykonán v době tzv. heydrichiády⁹³, konkrétně 19. 6. 1942. Je nejvyšším činitelem z okupovaných zemí, se kterým se takto zachází. Pro nacisty navíc soudní řízení představuje symbolické propagandistické divadlo, demonstraci síly a Heydrichovy nově nabyté moci.⁹⁴ Pro nepřátele Říše, doma i za hranicemi, oba případy (Bílý i Eliáš) potvrzují domněnku, že se Heydrich nezastaví před ničím.⁹⁵

Příchod Reinharda Heydricha celkově znamená zostření režimu v Protektorátu. Zákaz přichází pro české kulturní a sportovní organizace. Pro některé podniky jako například kina, hotely či restaurační zařízení je stanovena zavírací hodina. Obyvatelstvu jsou také zabavována či plombována rádia, aby se z nich nedal poslouchat zahraniční rozhlas.

Celkově Heydrich vnímá Čechy jako dobrou a kvalifikovanou pracovní sílu, kterou Říše potřebuje. Fyzická likvidace národa proto pro něj není úplně aktuální, ale cílem v dlouhodobém hledisku jednoznačně ano. Vše dovedně skrývá za určité ústupky.⁹⁶ Velmi se například zajímá o nižší sociální vrstvy – rolníky a dělníky. Zvýší jim přiděly potravin a usiluje o to, aby se cítili výjimeční a důležití. Snaží se tak izolovat inteligenci od zbytku společnosti, kterou více zajímá jídlo než uznání a politická svoboda.⁹⁷ Jeho heslem pro Protektorát, s nímž uspěl u Hitlera, je: „Méně provokací spolu s menší tolerancí.“ V Říši je Heydrich znám jako člověk značně lstivý, chladně analytický a až děsivě pragmatický.⁹⁸ V každém ohledu a významu, kromě doslovného, se brodí v krvi, pročež získává přezdívku pražský řezník.⁹⁹

Svou mrazivou logiku používá i při „řešení české otázky“ – rozdělení obyvatel Protektorátu do čtyř kategorií. Zajímají ho jen rasové vlastnosti jedince a jeho smýšlení vůči Říši. Lidé dobře smýšlející a dobré rasy pro něj nepředstavují problém, neboť je lze jednoduše poněmčít. Lidé špatné rasy a nepřátelského smýšlení jsou také k řešení snadní

⁹² BRANDES, Detlef. *Germanizovat a vysídlit. Nacistická národnostní politika v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2015. ISBN 978-80-7260-310-7. s. 47.

⁹³ Označuje období po atentátu na Reinharda Heydricha.

⁹⁴ DOUGHERTYOVÁ, Nancy. *Kat a jeho žena*. 1. vydání. Praha: Universum, 2024. ISBN 978-80-242-9248-9. s. 486.

⁹⁵ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. ISBN 80-85809-88-5. s. 324-341.

⁹⁶ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-017-6. s. 279.

⁹⁷ DOUGHERTYOVÁ, Nancy. *Kat a jeho žena*. 1. vydání. Praha: Universum, 2024. ISBN 978-80-242-9248-9. s. 498.

⁹⁸ Tamtéž. s. 484-488.

⁹⁹ Tamtéž. s. 475 a 495.

– vystěhování na Východ, kde je podle nacistické teorie dosti místa. Zbytek obyvatel má být důkladně prozkoumán. Dobře smýšlející lidé špatné rasy se nesmí odradit. Ale lidi dobré rasy se špatným smýšlením má čekat osud poněmčování a převýchovy nebo smrt. Heydrich tvrdí, že vystěhovat nejdou, poněvadž na východě vytvoří vládnoucí vrstvu, která ostatní obyvatelstvo postaví proti nim. U druhé kategorie tento problém podle nich není, neboť lidé špatné rasy toho nejsou schopni. Popsanou prověrku národa je potřeba provést nenápadně, aby nedocházelo ke znepokojení obyvatel.¹⁰⁰

Manželka Reinharda Heydricha, Lina, mluví o době působení jejího manžela v Praze jako o jeho vrcholné době, kdy se může podílet na kreativních úkolech.¹⁰¹

Zhoršující se ekonomická situace v Protektorátu, neúspěchy na východní frontě i vstup USA do války znamenají vzpruhu pro domácí odboj. Který navíc podporují výsadky parašutistů. Zprávy o nich se začínají šířit ve společnosti. Beneš v Londýně trvá na velké akci proti nacistům, která vzbudí mezinárodní rozruch a vytrhne Čechy z letargie. Podle něj se Hácha stává pouhým nástrojem v rukou nacistů. Takový rozkol si propagandisté samozřejmě nemohou nechat ujít a vyhlásí, že „doba chytračení a úskoků definitivně skončila.“ Heydrich tak začíná prosazovat upřímnou spolupráci místo odevzdaného přijetí nacistické vlády.¹⁰²

4.4 ATENTÁT NA ZASTUPUJÍCÍHO ŘÍŠSKÉHO PROTEKTORA REINHARDA HEYDRICHA

Mnoho z lidí, kteří s okupací Československa nesouhlasí, odchází do zahraničí. Někteří z nich prodělají výcvik v britském „Výboru pro zvláštní operace“ (SOE). V něm jsou také pro akci s krycím názvem „Anthropoid“ vybráni dva parašutisté – Jan Kubiš a Jozef Gabčík. Je nutné, aby splnili několik základních požadavků. Kromě odvahy, skvělých výsledků při zacházení se zbraněmi i notného zápalu pro věc, především musí být mladí, svobodní a nikdy dosud nežít v Praze. Tato opatření jsou důležitá, neboť nemohou v Praze kontaktovat žádné rodinné příslušníky nebo známé. Ti je zároveň nemohou poznat a ohrozit tak jejich bezpečnost.¹⁰³

Nad území Protektorátu jsou dopraveni 28. prosince 1941. Avšak neseskočí v předem vytipované oblasti a musí se jich ujmout odboj. Cíl své operace jim prozradit

¹⁰⁰ HOŘEJŠ, Miloš. *Nacistická germanizační a osídlovací politika v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5502-4. s. 63.

¹⁰¹ DOUGHERTYOVÁ, Nancy. *Kat a jeho žena*. 1. vydání. Praha: Universum, 2024. ISBN 978-80-242-9248-9. s. 473 a 493.

¹⁰² Tamtéž s. 499-500.

¹⁰³ Tamtéž s. 500-503.

nesmějí, neboť londýnské vedení předpokládá, či ví, že domácí odboj s tím nebude souhlasit. Je už značně devastován zásahy Gestapa a obává se represí, zvláště s množstvím politických vězňů. Přesto se zatím zvládá průběžně obnovovat. Vedení exilu v Londýně se na druhou stranu obává, že kvůli nevýrazným akcím domácího odboje a větší kolaboraci na čelních místech státu, bude po skončení války území Protektorátu začleněno do Říše trvale.¹⁰⁴

Způsob provedení atentátu mají rozhodnout sami parašutisté. Potřebují proto čas na vypořádání Heydrichova denního režimu a zvyklostí. Jejich spojka na Pražském hradě zjistí, že Heydrich má opět odcestovat do Berlína a předpokládá, že se již nebude vracet. Proto je nutné akci provést co nejdříve.¹⁰⁵

Vrchol odbojové činnosti nastává 27. května 1942, kdy je na Reinharda Heydricha spáchán atentát při jeho cestě na Pražský hrad. Do čela odvetných akcí se staví Karl Hermann Frank. Opětovně zavede stanné právo. Vyhláší, že kdo atentátníkům pomůže nebo je jen zná a neohlásí to, bude s celou svou rodinou zastřelen. Zastupující říšský protektor svým zraněním nakonec podlehne 4. června 1942.

Pro označení represí po smrti zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha se užívá označení heydrichiáda. Symbolem tohoto období je osud vesnic Lidice a Ležáky. Jejich mužští obyvatelé jsou zastřeleni, malé děti zplynovány v automobilech a ženy odvezeny do koncentračního tábora. Vesnice jako takové jsou srovnány se zemí. Kromě tohoto barbarského skutku odvěta znamená také nové masové zatýkání a popravy politických vězňů spolu s lidmi, kteří spáchají nějaký hospodářský přečin.¹⁰⁶

Strůjci atentátu se spolu s dalšími parašutisty ukrývají v kostele sv. Cyrila a Metoděje, kde jsou kvůli zradě jednoho z nich, jenž podléhá nátlaku, odhaleni. Nikdo z nich nepřežije.

4.5 PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA OD ROKU 1942 DO KONCE VÁLKY

Po smrti Heydricha se novým protektorem stává šéf německé pořádkové policie, Kurt Daluge. A to k velké nelibosti Karla Hermanna Franka, jenž o uvolněné místo sám usiluje již od vzniku Protektorátu. Cítí, že jako sudetský Němec má na tuto pozici nárok. V srpnu 1943 je ale Daluge, patrně pro nemoc, odvolán. Úřadu je také oficiálně zbaven Konstantin

¹⁰⁴ GEBHART, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s. 218-222.

¹⁰⁵ DOUGHERTYOVÁ, Nancy. *Kat a jeho žena*. 1. vydání. Praha: Universum, 2024. ISBN 978-80-242-9248-9. s. 510-512.

¹⁰⁶ GEBHART, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s. 218-222.

von Neurath. Novým protektorem se stává Wilhelm Frick, který z této funkce udělá prakticky jen reprezentativní post. Rozhodující moc proto přechází na státního tajemníka, kterým je již zmiňovaný K. H. Frank. Hitler ho povýší na německého státního ministra v Čechách a na Moravě. Tím i oficiálně přebírá většinu pravomocí protektora, které vykonává až do konce války.¹⁰⁷

Nacistům se na frontách přestává dařit. Ustupují ve východní Evropě i v Africe. Velká Británie i Francie navíc odvolají své podpisy Mnichovské dohody. Tím se uznává kontinuita Benešovy prezidentské funkce.¹⁰⁸ Na základě těchto událostí vyhlašuje ministr lidové osvěty a propagandy, Joseph Goebbels, totální válku a mobilizaci všech pracovních sil, což se samozřejmě týká i území Protektorátu. Autonomie území Čech a Moravy je v té době již značně rozložena a okleštěna na naprosté minimum. Protinacisticky smýšlející lidé začínají vývoj na frontách vnímat jako blížící se konec války. V tomto duchu se nese i jeden z pravidelných komentářů Jana Masaryka pro vysílání BBC. „Sovětské vítězství u Stalingradu, osvobození Alžíru a Maroka znamenaly rozhodující obrat v průběhu světové války. Od tohoto okamžiku jest pouze otázkou času, kdy bude nepřítel na hlavu poražen.“¹⁰⁹

Na fronty odchází stále více mužů z Říše, jejichž uvolněná místa zaujímají nuceně nasazení lidé z okupovaných zemí. Počátkem roku 1944 se to týká téměř 402 tisíc obyvatel Protektorátu. Jeho území samotné se samozřejmě využívá hospodářsky na maximum. Nacistům to k vítězství ale nestačí. Přichází další porážky. Faktické, jako například neúspěch v bitvě u Kursku a vylodění v Normandii. I morální v podobě bombardování německých měst. Dávno pryč jsou doby, kdy Göring tvrdí, že se nikdy nad Říší neobjeví nepřátelské letadlo. V srpnu 1944 je osvobozena Paříž. Na východní frontě v únoru 1945 Budapešť. Koncem dubna padne Berlín. Oficiální konec války v Evropě je 8. květen 1945, kdy je v Berlíně podepsána kapitulace.

Téhož dne německý generál Rudolf Toussaint podepisuje kapitulaci se zástupci odbojového orgánu, tzv. České národní rady (ČNR) v jejímž čele stojí Albert Pražák.¹¹⁰ Následujícího dne, tj. 9. května, přijíždí do Prahy sovětská armáda. ČNR vykonává

¹⁰⁷ SCHELLE, Karel. K vývoji protektorátní správy. In: *Období nesvobody*. 1. vydání. Brno: The European Society for History of Law, 2014, s. 192-198. ISBN 978-80-87475-41-6. s. 198.

¹⁰⁸ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0302-0. s. 168.

¹⁰⁹ GEBHART, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4. s. 254.

¹¹⁰ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0302-0. s. 161-166.

politickou moc do příjezdu československé vlády v čele s Edvardem Benešem, k čemuž dochází 11. května.

5 PROTEKTORÁTNÍ TISK

Hlavním cílem propagandy Třetí říše v Protektorátu Čechy a Morava je udržení klidu. Nacisté toto území považují za dobré a bezpečné zázemí, kde je schopná a kvalifikovaná pracovní síla, jež je vhodná k dělnickému využití.¹¹¹ K tomuto účelu samozřejmě slouží i protektorátní tisk. „... *Tisk jest nejúčinnější prostředek k výchově národa a k jeho politickému vedení. Je třeba, abychom v této věci mluvili si poctivě, jako mužové k mužům...*“, prohlásil Wolfgang Wolfram von Wolmar, vedoucí skupiny „Tisk na kulturně-politickém oddělení Úřadu říšského protektora“.¹¹²

Úkolem médií v diktátorských režimech obecně je poskytnout určitou náhradní realitu a vytvořit pro ni souhlas veřejnosti. Může se v počátcích shodovat, případně jen málo odlišovat od skutečnosti, zvláště, pokud se režimu daří. Pozorovat to lze na příkladech z počátku okupace a začátku druhé světové války. Pokud se ovšem režimu dařit přestává, rozdíl mezi tím, co prezentují média a skutečností, kterou denně prožívá místní obyvatelstvo, se rapidně prohlubuje.¹¹³

Stejně se zvětšuje i rozdíl mezi na jedné straně legálním, tedy podporovaným, kontrolovaným a řízeným, tiskem. Na druhé straně nelegálním, který je v nedemokratických režimech zakazovaný a pronásledovaný.¹¹⁴

Již během tzv. druhé republiky dochází k slučování novinářských profesních organizací. Jako velmi dobré to vnímá i tehdejší vláda v čele s Rudolfem Beranem. Vzniká „Národní svaz novinářů“ (NSN).¹¹⁵ K němu nacisté přistupují velmi zdrženlivě. Považují ho za opozici vůči nově nastalému režimu. Svaz se snaží podporovat novináře, kteří přichází

¹¹¹ „*Tvoříme ve válce zázemí a naším úkolem jest, aby to bylo zázemí ukázněné, klidné a bezpečně pracující. Náš příspěvek k vítězství Říše jest a bude tudíž rázu nejen politického, nýbrž i hospodářského a sociálního.*“ Pátá tisková konference 2. února 1940.

¹¹² Tisková porada zástupců českého politického tisku z Protektorátu Čechy a Morava ze dne 20. září 1939 o 16:30 až 18:30 hod. v sále Autoklubu v Praze.

¹¹³ SENNEBOGENOVÁ, Waltraud. Sjednocení (Zglajchšaltování) slov. Jazyk v době nacionálního socialismu. In: *Třetí říše. Úvod do studia*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 2012, 383 s. ISBN 978-80-206-1299-1. s. 166.

¹¹⁴ KÖPPLOVÁ, Barbora. K problematice tiskových konferencí v období Protektorátu. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s.12.

¹¹⁵ Do nově vzniklé organizace se začlenily Spolek českých žurnalistů, Jednota československých novinářů, Klub československých novinářů, Klub národohospodářských redaktorů a Syndikát československých novinářů.

Viz: CEBE, Jan. Národní svaz novinářů 1939-1945: činnost novinářské organizace během okupace a její reflexe v období poválečném. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 38.

o práci, pomáhá rodinám novinářů v emigraci i perzekuovaným. Pomoc nespočívá jen ve finančních prostředcích, ale zahrnuje i právní poradenství.¹¹⁶

Zároveň také funguje cenzurní orgán „Ústředí tiskové dozorcí služby“ vydávající nařízení, čemu se mají média věnovat a co naopak pominout.¹¹⁷ Právě díky tomuto kroku se nacistické okupační správě v rámci Protektorátu Čechy a Morava podaří si velmi rychle podmanit tisk. Zároveň s tím vyvíjí náležitý tlak na novináře i ovlivňují, koho směřjí jednotlivá periodika zaměstnávat.¹¹⁸

5.1 ŘÍZENÍ LEGÁLNÍHO TISKU V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

Novináři ve Třetí říši, a v naprosté většině i v Protektorátu Čechy a Morava, neslouží veřejnosti, jako tomu má být demokracii, kde je můžeme označit za „hlídací psy demokracie“, ale naopak jsou zprostředkovatelem mezi režimem a obyvatelstvem.¹¹⁹ Bývají jedním z hlavních nástrojů pro manipulaci postojů veřejnosti. Rozhodně je nelze označit za hodnotově a systémově autonomní.¹²⁰

Novináři, kteří s režimem nesouhlasí, a přesto se jim podaří v médiích působit dále, mají několik možností formy protestu. Mohou se věnovat nepolitickým tématům, snažit se vědomě udržovat odstup od nacistické rétoriky, nebo případně zanechávat své zprávy v zašifrované podobě, například pomocí historických odkazů. Zastírání tohoto typu vyžaduje pozorné a velmi inteligentní čtenáře, tudíž jejich poselství zůstává omezené. Schopnost číst mezi řádky totiž nemá každý.¹²¹

V období Protektorátu se vedoucí redaktoři jednotlivých periodik, které vycházejí legálně, musí povinně účastnit tzv. tiskových porad. Na nich se obsáhle rozebírají požadavky okupační správy, minulé články, připomínky k nim a současná politická i vojenská situace.

¹¹⁶ CEBE, Jan. Národní svaz novinářů 1939-1945: činnost novinářské organizace během okupace a její reflexe v období poválečném. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 37-39.

¹¹⁷ RENČÍNOVÁ, Pavla. *Český protektorátní tisk za Reinharda Heydricha*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2006. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/6121>. [cit. 2025-03-02]. s. 3.

¹¹⁸ CEBE, Jan. Národní svaz novinářů 1939-1945: činnost novinářské organizace během okupace a její reflexe v období poválečném. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 35-54.

¹¹⁹ SENNEBOGENOVÁ, Waltraud. Sjednacení (Zglajchšaltování) slov. Jazyk v době nacionálního socialismu. In: *Třetí říše. Úvod do studia*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 2012. ISBN 978-80-206-1299-1. s. 164.

¹²⁰ KÖPPOVÁ, Barbora. K problematice tiskových konferencí v období Protektorátu. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 11 a 12.

¹²¹ SENNEBOGENOVÁ, Waltraud. Sjednacení (Zglajchšaltování) slov. Jazyk v době nacionálního socialismu. In: *Třetí říše. Úvod do studia*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 2012. ISBN 978-80-206-1299-1. s. 171.

Řeší se, o čem směji, a naopak nesměji, psát, vhodný slovník i další jazyková nařízení, jež mají v periodikách používat. Rozebírá se, kterým historickým milníkům se budou věnovat, jakým způsobem na ně nahlížet, jak formovat vhodný mediální obraz Protektorátu i Říše a také dalších spojenců nebo naopak nepřátel apod. Určuje se i hierarchie témat s jejich umístěním na stránkách.¹²² „...Účelem tiskových konferencí jest usnadniti vám vaši práci a dáti vám možnost, abyste tisk vedli v takovém duchu a v takovém směru, jak toho vyžadují nejvyšší zájmy Říše i našeho národa. Proto dostává se vám zde informací, které jinak širší veřejnosti jsou nepřístupné...“¹²³ Stejně jako v samotné Říši „novinářům hrozilo trestněprávní pronásledování kvůli velezradě, pokud předali informace z tiskové konference někomu jinému než svému šéfredaktorovi. Mnozí členové tiskových konferencí byli pronásledováni, někteří byli potrestáni vězeními a koncentračními tábory.“¹²⁴

Tyto konference vedou zástupci protektorátní i okupační správy, kteří tím vykonávají dozor nad tiskem a cenzuru. Z tiskových porad existují obsáhlé zápisy, s jejichž určitou částí se musí povinně seznamovat přes své zástupce všichni redaktoři. Dozor vykonává z hlediska protektorátní správy tiskový odbor „Předsednictva ministerské rady“. Později funkci zastává stejně označený odbor „Ministerstva školství a národní osvěty“, které se od června 1942 jmenuje „Ministerstvo školství a lidové osvěty“. Tento orgán tiskové rady oficiálně svolává a organizuje. Prim na nich hraje ale „Úřad říšského protektora“. Konkrétně „Skupina pro kulturně-politické záležitosti“, která se v září 1940 změnila na „IV. oddělení Úřadu říšského protektora“, v jehož čele stojí Karl von Gregory. Oddělení má na starost veškerou agendu s výjimkou školství. Speciálně pro řízení médií v něm je vytvořena „Skupina tisk“, vydávající rozkazy přímo protektorátní správě. Cílem Skupiny tisk je usměrňování protektorátních periodik v duchu nacistické ideologie a potřeb okupační správy. Jejím šéfem se stává mezi roky 1939 a 1943 Wolfgang Wolfram von Wolmar. Následně od roku 1943 do jara 1944 Arthur Söhnel. V roce 1942 nahrazuje von Gregoryho v roli vedoucího oddělení kulturní politiky Úřadu říšského protektora a následně Německého státního ministerstva SS-Sturmbannführer, Martin Paul Wolf.¹²⁵

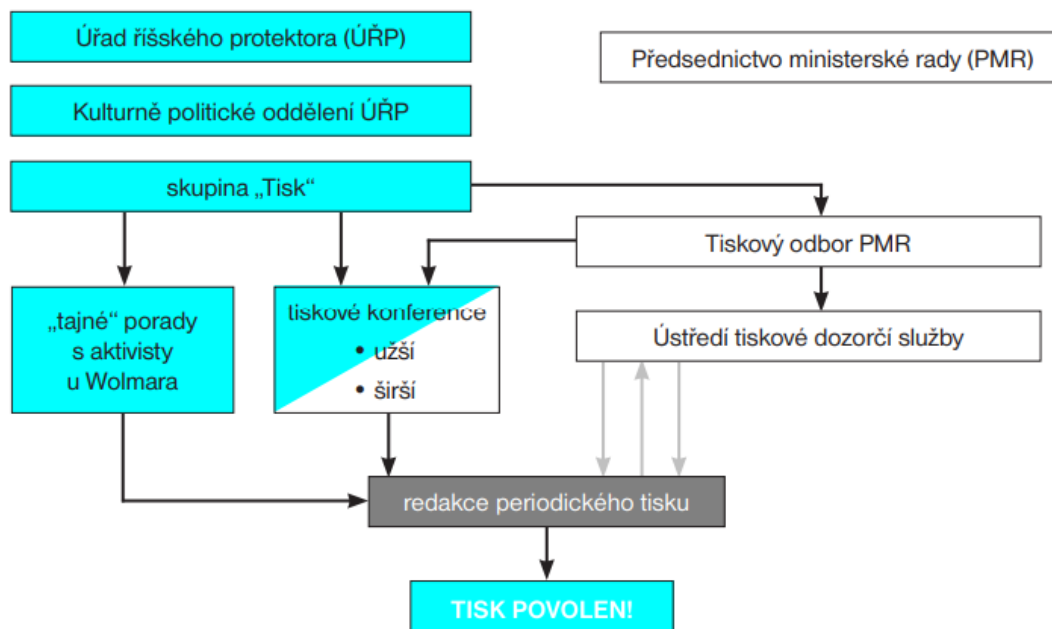
¹²² KRAUS, Jiří. Od iluze koležiality k realitě diktátu. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 22.

¹²³ 2. tisková konference 27. října 1939 14 hod. v Praze.

¹²⁴ SÄNGER, Fritz. *Politik der Täuschungen. Missbrauch der Presse im Dritten Reich. Weisungen, Informationen, Notizen 1933-1939*. 1. Auflage. Wien: Europaverlag, 1975. ISBN 978-3203505428. s. 28.

¹²⁵ GEBHART, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbora; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka a kol. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 7-8.

Schéma č.1: Řízení tisku v Protektorátu Čechy a Morava.¹²⁶



V čele Tiskového odboru Předsednictva ministerské rady stojí po čas Protektorátu postupně celkem čtyři lidé. Prvním z nich je Zdeněk Schmoranz, jenž je popraven za odbojovou činnost. Dalším Arnošt Bareš, který skončí po zatčení Gestapem v koncentračním táboře. Třetím je František Hofman, jenž zemře v Osvětimi. Posledním Ctibor Melč, který je po válce stíhán pro kolaboraci, ale řízení s ním je v roce 1947 zastaveno. Z tohoto výčtu lze usoudit, že úprava tisku jako celku se stává pro okupační režim velmi důležitou a zároveň poměrně snadnou. Někteří se snaží spoluprací s okupanty získat alespoň nějaký vliv na správu Protektorátu, aby bylo možné mírnit protičeské smýšlení a nálady. Řada novinářů si proto také nachází jiné zaměstnání. Po příchodu Reinharda Heydricha se začíná vymáhat podepisování článků v jednotlivých periodikách. Změnit práci až nyní se stává již velmi obtížné a kdo se o to pokusí, musí počítat s vyšetřováním.¹²⁷

Systém těchto tiskových konferencí již funguje v Říši a je přejat i v rámci Protektorátu. Stává se tak dalším z důvodů, proč se celý aparát kontroly nad médii podaří okupační správě vybudovat poměrně rychle. Již za půl roku od vzniku Protektorátu. První tisková konference se uskuteční 4. září 1939. Konají se pravidelně jednou týdně, ale občas

¹²⁶ KONČELÍK, Jakub; CEBE, Jan; KÖPPLOVÁ Barbara. Řízení tisku v letech 1939–1945. Analýza protektorátních tiskových porad. *Mediální studia*, 2007, roč. 2, č. 3, ISSN 1214-7494 s. 276.

¹²⁷. Tamtéž. s. 275 - 276.

na program přichází i mimořádné schůze.¹²⁸ Cílem je samozřejmě konsolidace mediálního obsahu, tedy „ideologické zglajchšaltování tisku“.¹²⁹

„Novinář již není zaměstnancem ve službách nějakého koncernu nebo židovské banky, ani štváčem a šířitelem zednářských lží. Nikoli, je to vojenský a misionářský typ, který se bije za své ideje a pro svou vlast, a to na ulici, v redakci nebo na poli slávy. Má jednoho dohlázele, to je vůdce národa. Nemá jiného pána, neboť se stal služebníkem svého národa.“¹³⁰

Tiskové konference zahajuje obvykle přednosta tiskového odboru nebo jeho zástupce. Poté má již hlavní slovo Wolfgang Wolfram von Wolmar, případně jeho nástupce Arthur Söhnle. Na některých z konferencí vystupují i hosté s tematickými referáty. Závěr patří otázkám přítomných novinářů. Po jejím skončení jsou někteří aktivističtí novináři ještě pozváni na porady v užším kruhu přímo u W. Wolframa von Wolmara. Obsah těchto jednání zůstává tajný a není z nich žádný zápis.¹³¹

Vzhledem k tomu, že představitelé okupační správy v naprosté většině neumí česky, mnoho příspěvků se píše v němčině. S postupující dobou se stává běžnější a zároveň se její znalost při práci novináře více předpokládá. Aby se ale zvýšila účinnost, musí se hlavní body přeložit i do češtiny.¹³²

Výše popsaný model řízení tisku je prosazován pomocí šéfredaktorů, kteří zodpovídají za ostatní redaktory. Většinou volí formu naléhání, apel případně žebrání o sympatii. Méně pak vyhrožování. Nutno ovšem dodat, že většina šéfredaktorů není přesvědčenými nacionálními socialisty. Plní proto příkazy s rozpaky nebo i proti své vůli. Zvláště, když později musí podepisovat své texty čímž se prakticky kompromitují pro poválečnou dobu¹³³

¹²⁸ KÖPPLOVÁ, Barbora. K problematice tiskových konferencí v období Protektorátu. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 15.

¹²⁹ Tamtéž. s. 13.

¹³⁰ Pravidelná tisková porada šéfredaktorů denních listů dne 17. dubna 1942.

¹³¹ KÖPPLOVÁ, Barbora. K problematice tiskových konferencí v období Protektorátu. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 15. – 18.

¹³² Tamtéž. s. 16-17.

¹³³ Tamtéž. s. 19-20.

Kromě samotných tiskových porad dostávají šéfredaktoři denních listů také denní příkazy, které vydává „Tiskový odbor Předsednictva ministerské rady“ po celou dobu existence Protektorátu. Fungují jako závazná směrnice pro obsah novin.¹³⁴

K tomu běží i cenzurní systém ve třech rovinách. „Tiskový odbor Předsednictva ministerské rady“ zřizuje „Ústředí tiskové dozorcí služby“, kde mají cenzori službu neustále. Kontrole podléhají nejen veškeré články, ale také fotografie i inzeráty. Prvním stupeň kontroly provádí přímo v redakci přítomný cenzor, jenž spolu se šéfredaktorem odpovídá za plnění cenzurních pokynů. Poté se ještě vše posílá na „Ústředí tiskové dozorcí služby“ a až následně je možné noviny nechat vytisknout. Cenzori mohou některé části článků úplně škrtnout a sami přepsat, aby čtenáři nepoznali, že v nich je něco odstraněno. Jméno autora ale zůstává nezměněno. Skupina Tisk sama také vydává některé články, které se musí v novinách otisknout v doslovném znění. Je ale povinnost, aby se pod nimi podepsal někdo z redakce. Dále tiskový odbor vydává „Informace pro šéfredaktory“ a denní příkazy. V politicky náročnějších obdobích takové příkazy přicházejí i několikrát za den.¹³⁵

5.2 PŘÍKLADY PROTEKTORÁTNÍCH TISKOVIN

V této kapitole jsou krátce představena periodika, o která se ve své diplomové práci opírám. Nejedná se samozřejmě o všechny tiskoviny vycházející v období Protektorátu.

5.2.1 Lidové noviny

Asi nejznámější z vybraných periodik jsou Lidové noviny. Vycházet začínají v roce 1893 v Brně. V roce 1936 centrála Lidových novin nachází své místo v Praze na Národní třídě. Vycházejí dvakrát denně, jako raníky a poledníky. Od svého vzniku se velmi věnují politice, především zahraniční, a kultuře. Jako jejich redaktoři působí mnohé známé osobnosti, například Karel Čapek a jeho bratr Josef, který je zatčen Gestapem již v roce 1939. Ke konci války zahyne v koncentračním táboře. Podobný osud potkává i dalšího redaktora, Karla Poláčka. V roce 1941 je donucen odejít i tehdejší šéfredaktor Karel Zdeněk Klíma, jehož o rok později Gestapo zatýká a popravuje v Terezíně. Lidové noviny celkově velmi souzní s první republikou a politikou Masaryka i Beneše.¹³⁶ Období

¹³⁴ KÖPPLOVÁ, Barbora. K problematice tiskových konferencí v období Protektorátu. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 21.

¹³⁵ KONČELÍK, Jakub; CEBE, Jan; KÖPPLOVÁ Barbara. Řízení tisku v letech 1939–1945. Analýza protektorátních tiskových porad. *Mediální studia*, 2007, roč. 2, č. 3, s. 276. ISSN 1214-7494.

¹³⁶ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 203.

Protektorátu proto je pro zdejší redaktory velmi náročné, neboť se nachází pod drobnohledem.

Lidové noviny se zabírají vždy především politikou a kulturou. Mezi prvními začínají do svého obsahu přidávat karikatury, hlavně politické. Dále obsahují velké množství článků typu esejí nebo komentářů k dění v domácí i zahraniční politice.¹³⁷ Na počátku války jsou celkově noviny velmi rozsáhlé s množstvím pravidelných rubrik pro všechny věkové kategorie i zájmy čtenářů. Mnoho prostoru je také věnováno inzerci. Na konci války čítají noviny jen několik stran.

Svou dlouholetou tradici noviny ukončují k 31. 12. 2024, kdy vychází poslední číslo. Nyní se provozuje už jen webový portál Lidovky.cz.

5.2.2 Nová doba

První číslo Nové doby vychází roku 1896 s periodicitou čtrnácti dní pod hlavičkou sociálně demokratické strany. Od roku 1915 vychází jako deník. Nová doba sídlí v Plzni, proto má podtitul deník západočeského pracujícího lidu. Od 31. 3. 1939 získává podnázev „List Národního souručenství“, který je v roce 1942 odstraněn.¹³⁸

5.2.3 České slovo

Dalším deníkem s celostátní působností je České slovo. Začíná vycházet v roce 1907, jako centrální periodikum „České strany národně sociální“, a vydáván je firmou Melantrich sídlící v Praze. Zaměřuje se především na dělnictvo.¹³⁹ Jedná se, podobně jako v případě Lidových novin, o velmi rozsáhlý deník. Na rozdíl od nich ale nevěnuje politice tolik prostoru ve formě esejí. Zabírá se především domácími zprávami. Články mají spíše jednodušší formu a velké titulky. V novinách se velmi často střídá velikost i font písma.

Během období Protektorátu, konkrétně od 4. dubna 1939, má také podtitul „List Národního souručenství“. Vychází takto do května 1945. Poté se změní na „Svobodné slovo“.¹⁴⁰

¹³⁷ MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát aneb česká každodennost 1939-1945*. Řitka: ČAS, 2012. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 48.

¹³⁸ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 243.

¹³⁹ MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát aneb česká každodennost 1939-1945*. Řitka: ČAS, 2012. ISBN 978-80-87470-60-2. s. 48.

¹⁴⁰ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 134.

5.2.4 *Večerní České slovo*

Deník „Večerní České slovo“ vychází v Plzni. Jedná se o velmi krátké médium, zvláště v porovnání s ostatními vybranými periodiky. Často má rozsah jen jednoho oboustranného listu, případně dvoustrany. Nacházejí se v něm především všední zprávy z konkrétního regionu (kulturní zprávy, černá kronika, pozvánky apod.) a důležitá sdělení z ostatních oblastí. Mnoho prostoru je věnováno sportu. Část se vyhrazuje i pro inzerci. Deník je celkově psán jednodušším jazykem a působí více zabarveným dojmem. Prakticky se v něm nevyskytují články ve formě úvah nebo zamyšlení nad určitými tématy.

Večerní České slovo je vydáváno firmou Melantrich sídlící v Praze, ale má pro mimopražské oblasti své mutace. Poprvé vychází v roce 1919.¹⁴¹ Během období Protektorátu, konkrétně od 4. dubna 1939, má také podtitul „List Národního souručenství“.

¹⁴¹ FRÝDOVÁ Karolína. *Periodický tisk na Pardubicku v období Protektorátu Čechy a Morava*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2018. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/102795>. [cit. 2025-03-02]. s. 47.

6 ANALÝZA VYBRANÝCH PROTEKTORÁTNÍCH TISKŮ

V Protektorátu Čechy a Morava, fungujícím v letech 1939-1945, se vydává velké množství tiskovin. Pro diplomovou práci je vybráno jen několik titulů, které jsou obecně popsány výše. Avšak musí se přikročit i ke stanovení omezeného počtu událostí, kterým bude v této analýze věnován prostor.

6.1 APLIKACE TISKOVÝCH PORAD V PERIODICKÉM TISKU

Základem této části diplomové práce je edice tiskových konferencí, která se uveřejnila jako příloha k publikaci Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava.¹⁴² Sestavena je z různých archivních fondů¹⁴³, zápisků Antonína Fingera a redakce časopisu Venkov. Na poradách uvedené skutečnosti a požadavky jsou následně dohledány ve vybraném periodickém tisku. Opačný způsob se ukázal jako příliš náročný. Přesto muselo být přistoupeno k omezení výčtu událostí. Jedná se o vyhlášení Protektorátu a všechna jeho výročí, útok na Polsko, protesty na podzim roku 1939, příchod a atentát na Reinharda Heydricha, kapitulace u Stalingradu, den D a samotný závěr druhé světové války v Evropě. Události jsou vybrány tak, aby se týkaly samotného Protektorátu i vojenské situace. Původně byla zamýšlena analýza nikoli konkrétních událostí, ale obecných témat, například vztah k Židům a Romům, postavení žen apod. Po prozkoumání veškerých Lidových novin z příslušného období, podotýkám, že vycházely dvakrát za den, se tento způsob ukázal jako neuskutečnitelný.

6.1.1 Vyhlášení Protektorátu – 15. březen 1939

První tisková porada probíhá až 4. září 1939, tudíž při vyhlášení Protektorátu ještě není plně ustaven systém nacistické kontroly tisku. Podobný už ale funguje za „druhé republiky“. Nacisté ještě nestihnou novináře úplně prověřit. Celkově o ustanovení Protektorátu informují především věcně. Všechna sledovaná periodika přináší na titulní straně přesné znění „Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava“.¹⁴⁴ Celkově se snaží

¹⁴² GEBHART, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbora; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka a kol. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2.

¹⁴³ fond Národního archivu, fond Archivu Syndikátu novinářů, fond Předsednictva ministerské rady, fond Úřadu říšského protektora a Německého státního ministerstva, fond Emanuela Moravce, fond Václava Patzaka, fond Archivu Ministerstva vnitra ČR (dnes Archiv bezpečnostních složek při Ústavu pro studium totalitních režimů), fonde Archivu Kanceláře prezidenta republiky, Státní oblastní archiv v Praze, knihovna Národního muzea v Praze, Archiv hlavního města Prahy a v Moravský zemský archiv v Brně.

GEBHART, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbora; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka a kol. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 9.

¹⁴⁴ Např.: České země pod protektorátem Německa. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 17. 3. 1939, ráno, roč. 47, č. 139, s. 1.

podpořit zachování klidu. „*Všechn hospodářský život se vyvíjí nerušeně dále. Každý nechť zůstane na svém místě a pokračuje ve své práci.*“¹⁴⁵ Zároveň poctivě informují, kdo je kdo, jakou má teď funkci a pravomoci.¹⁴⁶ Lidové noviny přetiskují celé nové vyhlášky i s vysvětlujícími komentáři. Již samotné slovo protektorát je nutné obyvatelstvu vysvětlit.¹⁴⁷ Na druhou stranu v nich vychází článek s názvem „Proč bylo zrušeno Československo“. Vyskytují se v něm historické argumenty, proč bylo neudržitelným konceptem. Jedním z nich je i tvrzení, že při stěhování národů se mezi německé kmeny vklínil cizí slovanský národ, který tak dlouhá léta žil v klestích a nyní se území vrátí zpátky původním majitelům.¹⁴⁸ Publikují i téměř každý den fotografie nových představitelů státu nebo vojenské techniky.¹⁴⁹ Dále také vycházejí celé projevy¹⁵⁰ a provolání k národu.¹⁵¹

Na první tiskové konferenci 4. září 1939 se novináři dozvídají, co je jejich úkolem. Většina ale jistě má již představu, co jejich zaměstnání nyní bude obnášet.

*„Dnes hlavním úkolem tisku jest sloužiti oddaně a obětavě jedinému svrchovanému zájmu, tj. zájmu českého národa, včleněného do životního prostoru Německé říše... platí kategorický příkaz, že všechny duchovní, mravní i fyzické síly musí být soustředěny na jediný úkol, totiž odraziti vítězně ve všech směrech nepřátelský útok... Úkolem tisku je tedy vésti veřejné mínění důsledně a cílevědomě tímto směrem a vyvarovati se všeho, co by působilo ve směru opačném, nebo co by odvracelo pozornost občanstva jiným směrem.“*¹⁵²

6.1.2 Útok na Polsko – 1. září 1939

Již několik měsíců před samotným útokem na Polsko a začátkem druhé světové války probíhá v tisku masová kampaň na jeho ospravedlnění pomocí zpráv o křivdách, které se Němcům v Polsku dějí. Dle novin dochází prakticky bezdůvodně k jejich zavírání¹⁵³ a někdy jsou těmto obyvatelům i vypalovány usedlosti. Spolupráce policie na útlaku je proto

¹⁴⁵ Konrád Henlein převzal dozor nad veřejnou správou. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 16. 3. 1939, roč. 45, č. 75, s. 1.

¹⁴⁶ Např.: Konrád Henlein šéfem civilní správy. *České slovo*. Praha: Melantrich, 16. 3. 1939, roč. 31., č. 65, s. 1.

¹⁴⁷ Co je to protektorát. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 17. 3. 1939, ráno, roč. 47, č. 139, s. 2.

¹⁴⁸ Proč bylo zrušeno Československo. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 29. 4. 1939, ráno, roč. 47, č. 215, s. 2.

¹⁴⁹ Přehlídka německé branné moci v Praze. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 21. 3. 1939, ráno, roč. 47, č. 146, s. 1.

¹⁵⁰ Např.: Soužití s Němci a národní poslání Čechů. *Národní politika*. Praha: Politika, 18. 3. 1939, roč. 57, č. 49, s. 2.

¹⁵¹ Např.: Provolání k obyvatelstvu. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 16. 3. 1939, roč. 47, č. 138, s. 2. Provolání gen. Gajdy. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 16. 3. 1939, roč. 21., č. 63, s. 1.

¹⁵² Tisková porada zástupců českého politického tisku z Protektorátu Čechy a Morava ze dne 20. září 1939 16:30 až 18:30 hod. v sále Autoklubu v Praze.

¹⁵³ Pronásledování Němců v Polsku. *České slovo*. Praha: Melantrich, 1. 8. 1939, roč. 31., č. 179, s. 3.

jasná.¹⁵⁴ Objevují se články, kde se dokládá, že Poláci nejsou agresivní jen vůči Němcům, ale špatně zachází i s Ukrajinskou a Litevskou menšinou.¹⁵⁵ Vyskytují se slovní spojení typu „polský teror“¹⁵⁶, „polské brutálnosti“, „polská zběsilost“¹⁵⁷, „polská útočnost se stupňuje“¹⁵⁸ či „zuřivé řádění“.¹⁵⁹ Důraz je v článcích kladen na naléhavost sdělení a nutného řešení. Vše slouží k tomu, aby si nacisté zachovali tvář, neboť předtím neustále opakovali, že nemají v úmyslu napadnout jiné národy.¹⁶⁰

Samotný útok na Polsko je prezentován jako protiútok, aktivní ochrana proti polskému násilí,¹⁶¹ přičemž Říše již vyčerpala veškeré diplomatické možnosti deeskalace konfliktu.¹⁶² Zároveň se objevuje tvrzení, že válku si nepřeje polský lid, nýbrž jeho vláda. Přesto by se dle nacistů šlo dohodnout, kdyby se do konfliktu nevměšovala Británie.¹⁶³ Zmiňované brutálnosti dle zpráv páchá „nelidská část polského obyvatelstva“.¹⁶⁴ Noviny České slovo přichází s mapami německého postupu.¹⁶⁵ Koncem září se již v tisku objevují zprávy o klidu na polském území, protože německá a ruská armáda spolupracují.¹⁶⁶

Na poradách z počátku války je postupu v Polsku věnován jen minimální prostor, poněvadž je nutné nejprve pořádně zavést systém konferencí. Stejně jako se to následně objevuje v tisku, je zde řečeno, že Říše se snažila do poslední chvíle zachovat mír. Válečné řešení jí bylo vnuceno. Přesto ale „...platí kategorický příkaz, že všechny duchovní, mravní i fyzické síly musí být soustředěny na jediný úkol, totiž odraziti vítězně ve všech směrech nepřátelský útok.“¹⁶⁷

¹⁵⁴ Útlak vyvrcholuje. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 24. 8. 1939, roč. 45, č. 235, s. 2.

¹⁵⁵ Polsko zmitáno válečnou horečkou. *České slovo*. Praha: Melantrich, 30. 8. 1939, roč. 31., č. 204, s. 1.

¹⁵⁶ Polský teror. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 13. 7. 1939, roč. 47, č. 345, s. 3.

¹⁵⁷ Polské brutálnosti. *České slovo*. Praha: Melantrich, 29. 7. 1939, roč. 31., č. 177, s. 3.

¹⁵⁸ Polská útočnost se stupňuje. Otevřené válečné činy Polska. *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 27. 7. 1939, roč. 31., č. 175, s. 1.

¹⁵⁹ Zuřivé řádění polských povstaleckých tlup. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 28. 8. 1939, roč. 45, č. 239, s. 3.

¹⁶⁰ Německo nezamýšlí napadnout jiné národy. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 3. 4. 1939, ráno, roč. 47, č. 170, s. 1.

¹⁶¹ Rozkaz vrchního velitele branné moci. *České slovo*. Praha: Melantrich, 2. 9. 1939, roč. 31., č. 207, s. 1.

¹⁶² Návrh na smírné řešení sporu s Polskem. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 2. 9. 1939, roč. 45, č. 244, s. 3.

¹⁶³ Říše odmítá britské ultimátum. *Večerní české slovo*. Plzeň: Melantrich, 4. 9. 1939, roč. 21., č. 196, s. 1.

¹⁶⁴ Polská vláda vyzvala k záškodnictví. *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 10. 9. 1939, roč. 31., č. 214, s. 2. nebo Polský lid sveden svou vládou do zkázy. *České slovo*. Praha: Melantrich, 12. 9. 1939, roč. 31., č. 215, s. 2.

¹⁶⁵ Předkládáme čtenářům podrobnější mapu Polska k rychlému sledování vojenských operací říšské armády. *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 10. 9. 1939, roč. 31., č. 214, s. 3.

¹⁶⁶ Do Polska se vrací klid. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 23. 9. 1939, roč. 47, č. 215, s. 1.

¹⁶⁷ Tisková porada zástupců českého politického tisku z Protektorátu Čechy a Morava ze dne 20. září 1939 o 16:30 až 18:30 hod. v sále Autoklubu v Praze.

6.1.3 Protesty podzim 1939

Na tiskové konferenci konané 27. října 1939 se zdůrazňuje nutnost působit na veřejné mínění aktivně, neboť „*nestačí trpná loajalita*“. „*Pasivita chová v sobě nebezpečí, že ponechá volné pole šeptané propagandě a pokoutním ilegálním vlivům, které by mohly svést náš lid na scestí a způsobiti národu nenapravitelné škody. Právě tyto dny a věci, jež se týkají zítřejšího 28. října, jsou dokladem naléhavosti požadavku, aby náš tisk v plném rozsahu se ujal své úlohy jako tvůrce a vůdce veřejného mínění.*“¹⁶⁸

Na následující tiskové konferenci je konstatováno, „*že demonstranti byli pouze lidmi, svedenými šeptanou propagandou a letáky z popudu několika iniciátorů, kteří jsou známi. Proto tyto demonstrace nebudou mít žádné další následky.*“¹⁶⁹

Noviny se tématem protestů v Protektorátu zaobírají minimálně a věnují se raději mezinárodní politice. Uveřejňují se pouze krátké zprávy vydané ČTK. Jedná se o výzvy ke klidu¹⁷⁰. Lidové noviny nechají více místa pro inzerci. Nová doba uveřejní na okraji stránky krátkou zprávu taktéž od ČTK „*Rušivé pokusy potlačeny*“¹⁷¹. Více se tisk tématu nevěnuje, aby nevzbudil dojem, že jsou protesty masového rázu nebo pro nacisty problémem.

6.1.4 První výročí vzniku Protektorátu (1940)

Před prvním výročím se koná konference pro šéfredaktory 8 března 1940. Zdůrazňují se na ní splněné úkoly tisku za uplynulý rok. Neboť podle von Wolframa se konečně dá tisk „*do služeb českého národa v jeho novém postavení a v širším měřítku do služeb Říše*“. Za uplynulý rok bylo nutné překonat především 3 nejdůležitější překážky – 20 let je tisk nástroj nepřátelského systému, mají na něj vliv Židé a je nesprávně informován o událostech v Německu, což způsobí jeho nepřátelské naladění.¹⁷² Upozorňuje také na přetrvávající nešvary, jako například nejednoznačné články či karikatury, které následně nahrávají „*šeptané propagandě*“. Důraz se klade i na rozumné rozhodnutí, které Hácha v Berlíně učiní, na rozdíl od Polska. Neboť málokdy lze přímo vidět, jak to může dopadnout v opačném případě, což se má národu připomínat obzvlášť v těchto dnech, kdy je „*citově rozechvěn*“. Poněvadž takto dochází k zachování národa a jeho částečné autonomie. „*Zlikvidovali jsme*

¹⁶⁸ 2. tisková konference 27. října 1939 14 hod. v Praze.

¹⁶⁹ Porada šéfredaktorů denního tisku 3. listopadu 1939.

¹⁷⁰ Vláda vyzývá obyvatelstvo: Odložte všeliké stuhy, trikolory, odznaky a čapky. *Večerní české slovo*. Plzeň: Melantrich, 30. 10. 1939, roč. 21., č. 245, s. 2.

¹⁷¹ Rušivé pokusy potlačeny. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 30. 10. 1939, roč. 45, č. 302, s. 2.

¹⁷² Všeobecná tisková porada dne 8. března 1940.

svůj dvacetiletý marný pokus řešiti tento poměr¹⁷³ násilím, zbraněmi a bojem, a zahájili jsme éru, v níž se snažíme dospěti ke sblížení a k dorozumění.“¹⁷⁴

Samotné tiskoviny se zaobírají především hospodářskými úspěchy.¹⁷⁵ Poměrně často se upozorňuje na pochvalné články o Protektorátu vycházející v Říši, například ve „Völkischer Beobachter“ nebo „Frankfurter Zeitung“.¹⁷⁶ Připomínán je samozřejmě také boj Říše za lepší Evropu. Neboť „z nacionálně-socialistické revoluce se zrodila nová státní myšlenka.“¹⁷⁷ České slovo přináší rozhovor, který K. H. Frank poskytl říšským novinám „Völkischer Beobachter“. V němž je dotázán „jaká je účast Čechů na obraně ve válce nám vnucené?“ Odpovědí mu je výrok, že „Český lid nemusí v této válce přinášet daň z krve na evropských bojištích. Odrazit útoky plutokracií proti Říši je výlučně věcí německého lidu. Tím spíše jsou však Čechové zavázáni, aby intensivním využitím produkčních schopností země přispěli k tomu, že ztroskotá hospodářská válka plutokracií proti Říši.“¹⁷⁸

Samozřejmostí k výročí jsou projevy státních představitelů.¹⁷⁹ Vzhledem k faktu, že 15. březen je pro obyvatele Protektorátu novým svátkem, přináší noviny i upomínku na změněnou otevírací dobu úřadů.¹⁸⁰ Celé oslavy slouží k tomu, aby přesvědčily obyvatelstvo o správnosti vzniku Protektorátu. Umocňuje to přetištění pochvalných zahraničních článků i zprávy o úspěších v oblasti hospodářství. Drobné nedokonalosti budou jistě brzy vyřešeny.

6.1.5 Druhé výročí vzniku Protektorátu (1941)

Před druhým výročím vzniku Protektorátu se koná porada 7. března 1941. Von Wofram na ni zdůrazňuje, že články v novinách se nemají soustředit jen na politické aspekty Protektorátu či Říše, ale také na hospodářské výsledky a pokroky, kterých bylo dosaženo. Dále je žádáno, aby se lidu v tisku vysvětlilo, že pomoc Spojených států Velké Británii znamená v podstatě jen cár papíru a nepředstavuje pro nové uspořádání v Evropě

¹⁷³ Myšleno mezi Čechy a Němci.

¹⁷⁴ Šestá všeobecná tisková konference [8. března 1940].

¹⁷⁵ Na cestě dobrého hospodáře. *Večerní české slovo*. Plzeň: Melantrich, 14. 3. 1940, roč. 22., č. 62, s. 1.

¹⁷⁶ Úspěšný a klidný vývoj Protektorátu. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 26. 4. 1940, roč. 48, č. 211, s. 2.

¹⁷⁷ Boj o lepší Evropu. Projev říšského vedoucího Rosenberga. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 16. 4. 1940, roč. 48, č. 192, s. 1.

¹⁷⁸ Státní sekretář K. H. Frank. Historický úkol Čech a Moravy. *České slovo*. Praha: Melantrich, 16. 3. 1940, roč. 32., č. 63, s. 2.

¹⁷⁹ Např.: Projev vlády Protektorátu Čechy a Morava k 15. březnu. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 14. 3. 1940, roč. 46, č. 73, s. 1.

Projev říšského protektora svobodného pána von Neuratha. *České slovo*. Praha: Melantrich, 15. 3. 1940, roč. 32., č. 62, s. 1.

¹⁸⁰ 15. března svátek na úřadech. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 14. 3. 1940, roč. 46, č. 73, s. 1.

vážný problém. Sice se prodlouží válka, ale vítězství Říše to nezmění.¹⁸¹ Vybraní novináři se musí povinně účastnit vojenské přehlídky na Václavském náměstí. Večerní České slovo vydává k přehlídce i pokyny pro obecnost, například odkud je dobré ji sledovat a které ulice budou naopak uzavřeny.¹⁸² Samozřejmostí je také informování o velké výstavě v Národním muzeu s názvem „Německá velikost“¹⁸³ a projevu prezidenta Háchy. Čímž má dojít k „prohloubení evropského myšlení českého národa v nové situaci a k tomu, aby vyvedl značnou část českých intelektuálů z úzkého stanoviska tak zvaných historických hranic... Zároveň se doporučuje, aby na podkladě jednoho nebo dvou odstavců z článku říšského protektora – např. jeho konstatování, že jest nutné, aby se český národ oprostil od jistých vnucených představ, třeba o tak zvaných historických hranicích a aby se stal plně hodnotným konstruktivním členem nové Evropy – bylo českému národu vysvětleno, že musí nejprve vrůst do Říše, chce-li v nové Evropě hrát úlohu a splnit svůj úkol. Novinář může své poslání obzvláště dobře splnit využíváním nynější výstavy a bude mít dobrý výsledek.“¹⁸⁴

Opět se objevují v novinách celé projevy představitelů státu¹⁸⁵ i společné bilancování uplynulých dvou let.¹⁸⁶ Nakladatelství Orbis k tomuto datu vydává i knihu s názvem „Říše a my“.¹⁸⁷ Politické komentáře přináší opět především Lidové noviny, ve kterých se Velká Británie a USA nazývají „židovskými sesterskými demokraciemi“ a Roosevelt „americkým císařem“. Jejich propagandu je označena jako hollywoodská. „Pokus takovými nevkusnými propagačními šprýmy působit na mocnosti Osy svědčí ovšem o naivnosti, nikoliv nepatrné, ale nemůže nikterak změnit postup událostí, jejichž směr je již dán.“¹⁸⁸

Oslavy druhého výročí se celkově nesou v duchu demonstrace síly. Nejen vojenskou přehlídkou, ale i tématem výstavy s povinnou účastí redaktorů. Vše podtrhuje také tvrzení, že pomoc USA Velké Británii není pro Říši výrazným problémem. Nacisté tímto připravují obyvatelstvo na útok na Sovětský svaz, který proběhne za tři měsíce.

¹⁸¹ Pravidelná porada šéfredaktorů denních listů 7. března 1941.

¹⁸² Pokyny pro obecnost k přehlídce na Václavském nám. Vojenská přehlídka v Praze. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 14. 3. 1941, roč. 23., č. 62, s. 3.

¹⁸³ Výstava Německá velikost v Praze. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1941, roč. 47, č. 75, s. 1.

¹⁸⁴ Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denních listů 14. března 1941.

¹⁸⁵ Projev státního prezidenta dr. Emila Háchy k druhému výročí Protektorátu. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1941, roč. 47, č. 74, s. 1.

¹⁸⁶ Dva roky. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1941, roč. 47, č. 74, s. 1.

¹⁸⁷ Kniha k druhému výročí Protektorátu „Říše a my“. *České slovo*. Praha: Melantrich, 14. 3. 1941, roč. 33., č. 62, s. 2.

¹⁸⁸ Anglie bude poražena. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 15. 3. 1941, roč. 49, č. 136, s. 1.

6.1.6 Příchod Reinharda Heydricha

Příchod zastupujícího říšského protektora do Prahy na poradách příliš zdůrazňován není. Informování i o jeho osobě se nejspíše považuje za samozřejmé. Porad samotných se sice Heydrich neúčastní, ale po jeho nástupu je z nich patrný útočnější tón a velmi konkrétní požadavky. Především se rozebírá způsob reakce na působení londýnské propagandy a informování o popravách.¹⁸⁹ Na poradě u Ctibora Melče se chváí vhodný titulek v Českém slově – „To jsou zrádci našeho národa“. Na poradě je České slovo explicitně zmiňováno, ale článek s takovým titulkem v něm nevyšel. Otisklo ho Večerní České slovo.¹⁹⁰ Pravděpodobně se jedná o chybu referenta. Názvy jsou podobné a redakce spolupracují. Lidové noviny píší k seznamu popravených titulek „Škúdcí českého národa“.¹⁹¹ Tyto soupisy přináší všechna sledovaná periodika.

Zprávu o novém zastupujícím protektorovi prakticky zastíní vítězství nacistů u Kyjeva. Například v Nové době se proto objevuje jen kratší zpráva, kde se oznamuje dlouhodobá nemoc von Neuratha a zároveň uvedení jeho dočasného zástupce **¶** Obergruppenführera Heydricha.¹⁹² Až v dalších dnech se jeho osobě věnuje více prostoru. Stejně k tomu přistoupí i České slovo. 28. září 1941 uveřejní pouze zprávu ČTK a samotnému Heydrichovi se věnuje až 30. září.¹⁹³ Naopak Večerní České slovo mu vyčlení 29. září téměř celou titulní stranu.¹⁹⁴ Lidové noviny Heydricha představí a poté se ihned věnují jeho prvním krokům v úřadu. Těmi jsou popravy již zadržených odbojářů a jeho vysvětlení situace představitelům samosprávy Protektorátu.¹⁹⁵

Změna nálady ve společnosti po Heydrichově příchodu je zřetelná z tiskových porad i samotných článků. Všichni si najednou jako by uvědomí, že nyní již nebude možné některá nařízení obejít typicky českým způsobem jako „dobrý voják Švejk“. Obyvatelstvo pocítí, že režim přitvrzuje.

¹⁸⁹ Např.: Konference dne 30. září 1941 v Tiskovém odboru.

Regelmässige Pressekonferenz der Hauptschriftleiter der Tagespresse am 3. 10. 1941.

Regelmässige Wochenkonferenz der Hauptschriftleiter der Tagespresse am 10. 10. 1941.

¹⁹⁰ Konference u p. v. r. Melče o půl jedné 30. [září].

To jsou zrádci národa. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 3. 10. 1941, roč. 23., č. 234, s. 3.

¹⁹¹ Škúdcí českého národa. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 4. 10. 1941, roč. 49, č. 506, s. 2.

¹⁹² Říšský protektor svobodný pán von Neurath onemocněl. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 28. 9. 1941, roč. 47, č. 267, s. 1.

¹⁹³ Říšský protektor svobodný pán von Neurath onemocněl. *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 28. 9. 1941, roč. 33., č. 229, s. 1.

Zastupující říšského protektora v Čechách a na Moravě. **¶** Obergruppenführer generál Heydrich se ujal svého úřadu. *České slovo*. Praha: Melantrich, 30. 9. 1941, roč. 33., č. 230, s. 1.

¹⁹⁴ Slavnostní akt a uvítání na pražském Hradě. **¶** Obergruppenführer generál Heydrich ujal se včera dopoledne svého úřadu. *Večerní české slovo*. Plzeň: Melantrich, 29. 9. 1941, roč. 23., č. 230, s. 1.

¹⁹⁵ Státní prezident dr Hácha na návštěvě u zastupujícího říšského protektora. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 1. 10. 1941, roč. 49, č. 500, s. 1.

6.1.7 Třetí výročí vzniku Protektorátu (1942)

Třetí výročí se na poradách nese ve znamení rozhovorů s „vynikajícími veřejnými pracovníky českého života.“¹⁹⁶ „...číslo k 15. březnu musí skutečně býti od prvního do posledního písmene sestaveno v duchu nové doby a nových poměrů. Všechny rubriky, a to jak politické, tak i hospodářské, kulturní a sociální, musí býti zaměřeny v duchu Protektorátu, v duchu jeho příslušenství k Velkoněmecké Říši a v duchu Nové Evropy, o kterou dnes Říše bojuje. Bude to snad pro vás příležitost, abyste jako šéfredaktoři složili jakousi zkoušku politické zralosti a vyspělosti, a nepochybuji, že v této zkoušce každý z vás dobře obstojí.“¹⁹⁷ Zároveň probíhá edukační výstava „Sovětský ráj“¹⁹⁸, které má být po celou dobu jejího trvání pravidelně věnován prostor v novinách.

Dále přichází opakovaný apel, aby si i menší redakce vydávající odborný nebo zábavní tisk obstaraly politické redaktory nebo spolupracovníky. Povinnost informovat o politickém dění nelze splnit publikováním obrázku z fronty a několika krátkými domácími zprávami. Neboť „úkolem dnešního tisku je, aby všechny jeho složky byly zapojeny do nového duchovního procesu a aby všechny přispívaly k plnění veřejného úkolu tisku.“¹⁹⁹

Projevy státních představitelů jsou samozřejmostí²⁰⁰. Velmi aktivním je v tomto ohledu Ministr školství a lidové osvěty, Emanuel Moravec, jehož články se postupem času objevují v tisku stále častěji.²⁰¹ Lidové noviny uveřejňují výňatek z nové publikace Emanuela Moravce „Tři roky v Říši“.²⁰² Obvyklou součástí je i připomínka, že právě Říše zajistila v naší zemi klid a pořádek.²⁰³ Aby došlo k zatraktivnění výročního bilancování Protektorátu, nese se výročí v roce 1942 ve znamení rozhovorů s běžnými lidmi.²⁰⁴

Na následující poradě 20. března je postup redakcí za splnění pokynů pana von Wolframa k výročí vzniku Protektorátu chválen.²⁰⁵

¹⁹⁶ Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denních listů dne 13. února 1942.

¹⁹⁷ Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denních listů 6. března 1942.

¹⁹⁸ Např.: Velký zájem o výstavu „Sovětský ráj“. *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 15. 3. 1942, roč. 34., č. 63, s. 3.

¹⁹⁹ Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denních listů 6. března 1942.

²⁰⁰ Projev předsedy vlády dr. Jaroslava Krejčího. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1942, roč. 48, č. 73, s. 1.

²⁰¹ Emanuel Moravec. O budoucnost českého národa. *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 15. 3. 1942, roč. 34., č. 63, s. 1.

²⁰² Průřez třemi lety. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 15. 3. 1942, ráno, roč. 50, č. 135, s. 1.

²⁰³ Výročí Protektorátu na Plzeňsku. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 14. 3. 1942, roč. 24., č. 62, s. 4.

²⁰⁴ Např.: 15. březen 1942. Úvahy dělníků Škodových závodů. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1942, roč. 48, č. 73, s. 4.

²⁰⁵ Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denního tisku 20. března 1942.

Celkově je tématem oslav třetího výročí Protektorátu konsolidace poměrů. Říše se totiž jako jediná snaží zabránit bolševizaci Evropy, neboť příchod sovětů by znamenal teror a hospodářské zaostávání. Vše ukazuje výstava „Sovětský ráj“. Naopak dobrou ekonomickou situaci v Protektorátu dokladují rozhovory s pečlivě vybranými běžnými občany.

6.1.8 Atentát na Reinharda Heydricha

Den po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha prakticky všechny noviny přinášejí na titulní straně výnos o vyhlášení výjimečného stavu²⁰⁶. Otisknuty jsou také vyhláška a články slibující deseti milionovou odměnu za informace vedoucí k dopadení pachatele.²⁰⁷ Již 31. května se v novinách objeví popis pachatelů atentátu²⁰⁸. Přinášejí i celé projevy představitelů státu. Vše je umocněno po Heydrichově smrti, kdy noviny sledují slavnostní státní pohřeb v Berlíně i smuteční slavnosti v Protektorátu.²⁰⁹ 5. června, tedy den po Heydrichově smrti, vychází ve všech novinách smuteční parte.²¹⁰

„V této truchlivé, těžké chvíli přislubujeme, že ještě usilovněji budeme pracovat k tomu, aby bylo ve všech hlavách našeho lidu jasno, aby zvrhlost, která vedla ruku útočníků, otřásla svědomím i sebeotrljším a především, aby krutý stín, který na národu leží, byl rozptýlen a ustoupil cílevědomému, upřímnému působení pro vítězství a blaho Říše, bez rozdílu a bez výhrad.“²¹¹ V reakci na atentát a Heydrichovu smrt vychází mnoho provolání a manifestací věrnosti Říši.²¹² Pakliže příchod Reinharda Heydricha znamená utužení režimu, jeho smrt vše mnohokrát znásobí.

6.1.9 Kapitulace u Stalingradu

Na poradě 5. února 1943 jsou redaktoři sice chváleni za píli a snahu informovat o boji o Stalingrad. Vytýkána je jim ovšem neobratnost a nedostatečné podtržení heroických činů německých vojáků. Zmiňován je konkrétně článek v Českém slově s titulkem „Padli,

²⁰⁶ Výnos říšského protektora v Čechách a na Moravě o vyhlášení civilního výjimečného stavu. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 28. 5. 1942, roč. 48, č. 144, s. 1.

²⁰⁷ Vyhláška. *České slovo*. Praha: Melantrich, 28. 5. 1942, roč. 34., č. 124, s. 1.

Atentát na zastupujícího říšského protektora. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 28. 5. 1942, roč. 24., č. 123, s. 1.

²⁰⁸ Popis pachatelů atentátu na zastupujícího říšského protektora. *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 31. 5. 1942, roč. 34., č. 127, s. 3.

²⁰⁹ Smuteční slavnost v Praze. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 8. 6. 1942, roč. 48, č. 155, s. 1 a 2.

²¹⁰ // Obergruppenführer Heydrich zemřel na následky vražedného útoku. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 5. 6. 1942, ráno, roč. 50, č. 281, s. 1.

²¹¹ Pravidelná týdenní tisková porada šéfredaktorů denního tisku v Autoklubu dne 4. června 1942.

²¹² Věrně s Říší ve společném boji za konečné vítězství. *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 7. 6. 1942, roč. 34., č. 133, s. 3.

aby Německo žilo“²¹³. Redaktoři nemají psát titulky a články co nejpodobnější německým, poněvadž jejich úkolem je zaujmout českého čtenáře. Do opozice je dán článek z Národní politiky s titulkem „Jde o Evropu“.²¹⁴

Nepovedenými titulky i celými články novináři podle von Wolframa jen přiživují milné dojmy, že se jedná o rozhodující porážku a obrat ve válce. Ale toto mínění bude „krutě zklamáno“, neboť německé jednotky předvádí výkon hodný srovnání snad jen s boji u Thermopyl.²¹⁵ Celkově to bude mít pozitivní vliv na celou Říši, poněvadž se nyní zvýší „výkon v továrnách, kancelářích, domácnostech, zkrátka všude...nýbrž vůbec boj na východě a konec konců tato válka se dějí proto, aby zůstaly zachovány všechny kulturní statky a statky civilizace.“²¹⁶

V samotných novinách se objevují slovní spojení jako „obránci hrdinně vzdorují nepřátelské přesile“²¹⁷, „rozhořčená obranná bitva“²¹⁸, „živelné odhodlání“²¹⁹ nebo „nezničitelná víra v německé vítězství“²²⁰. Otištěna je také vůdcova proklamace, kterou v berlínském Sportovním paláci přednesl ministr propagandy dr. Goebbels.²²¹ Následující zprávy neustále operují se souslovím „hrdinný boj či odpor“²²², který bude jako vzor „působit až do nejvzdálenější budoucnosti“.²²³ Mnohokrát se objeví slovo heroický.²²⁴

Von Wolfram upozorňuje, že Židy založený a řízený bolševický stát je pro Říši nejurputnější nepřítel. Ostatní nepřátelé dostávají označení jako jejich pomahači, a proto se přísluší je zmiňovat až na druhém místě. Cílem bolševismu je podle von Wolframa světová revoluce a dobytí světa. Jen čekají na pro ně příznivější dobu k útoku na Evropu. Pro tento svůj cíl už bolševismus vymýtil statisíce lidí. „Zvířecky zavraždění lidé v Litvě, Lotyšsku, Estonsku a Besarábii jsou toho němými, avšak pádnými svědky.“ České otázky,

²¹³ Heroický boj německé armády skončen. Zemřeli, aby Německo žilo. *České slovo*. Praha: Melantrich, 4. 2. 1943, roč. 35., č. 28, s. 1.

²¹⁴ Jde o Evropu. *Národní politika*. Praha: Politika 9. 2. 1943, roč. 61, č. 38, s. 2.

²¹⁵ Stalingrad – Thermopyly XX. století. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 3. 2. 1943, roč. 25., č. 27, s. 1.

Hrdinný boj v Thermopylách Evropy. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 4. 2. 1943, ráno, roč. 51, č. 33, s. 1.

²¹⁶ Mimořádná porada veškerého politického tisku denního i týdenního dne 5. února 1943.

²¹⁷ Hromadné útoky sovětů odrazeny. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 30. 1. 1943, roč. 49, č. 28, s. 1.

²¹⁸ Rozhořčená obranná bitva trvá. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 31. 1. 1943, roč. 51, č. 29, s. 2.

²¹⁹ Živelné odhodlání. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 1. 2. 1943, roč. 25., č. 25, s. 1.

²²⁰ Významný projev říšského maršála Göringa. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 3. 2. 1943, roč. 49, č. 32, s. 1.

²²¹ Vůdcova proklamace k německému národu. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 31. 1. 1943, roč. 49, č. 29, s. 1.

²²² Pět měsíců boje o Stalingrad. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 5. 2. 1943, roč. 49, č. 34, s. 2.

²²³ Boj o Stalingrad zakončen. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 4. 2. 1943, roč. 49, č. 33, s. 1.

²²⁴ Heroismus bojovníků ve Stalingradě dovršen. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 5. 2. 1943, ráno, roč. 51, č. 34, s. 1.

zda jim zůstane autonomie, jsou v případě výhry bolševismu absolutně bezpředmětné, protože by to znamenalo záhubu stejně jako pro Němce. Jen Říše brání zbolševizování Evropy. Společně s Itálií a Japonskem zaručuje budoucnost světa. Výše zmíněné má tvořit základ politických komentářů.²²⁵ Lidové noviny poznamenávají, že „*ani čas, ani síla zbraní nemohou překonat německý národ.*“²²⁶

Na to samé upozorňuje ministr Emanuel Moravec, který ve svém projevu k dělníkům zbrojního závodu uv, že „*Tato válka není válkou o moc, nýbrž válkou o spasný řád pro 450 milionů Evropanů.*“²²⁷ Z výše uvedeného je cíl tisku jasný. Utužit morálku, protože tohle je válka, která rozhodne o všem. Není žádná třetí cesta, jen přežití Říše nebo Sovětského svazu.

6.1.10 Čtvrté výročí vzniku Protektorátu (1943)

Výročí v roce 1943 se má nést ve znamení významných událostí uplynulého roku a zvláštní zřetel má být brán na český národ a jeho totální nasazení. Články dodají také členové protektorátní vlády. Úprava nemá být výrazně okázalá, avšak doplněná minimálně půlstranou obrázků z uplynulého roku, nikoli z let předchozích. Výjimku tvoří jen fotografie Hitlera na Pražském hradě z roku 1939, případně vzpomínka na SS-Obergruppenführera Heydricha. Dobré je upozornit na zotavovací akce pro dělníky. Případně přinést rozhovory s běžnými lidmi.²²⁸

Tisk uveřejní ve výročních číslech skutečně velké množství fotografií.²²⁹ Lidové noviny pomocí nich dokumentují vývoj Protektorátu.²³⁰ Důraz je kladen mimo jiné na bezpečnost a pochvalu dělnictva.²³¹ Poněvadž se neohlíží za minulostí, ale naopak věcně hledí kupředu a je schopno spolupodílet se na vykonávání velkých děl pro Říši.²³²

²²⁵ Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů českého denního tisku 26. února 1943.

²²⁶ Říše uchrání Evropu bolševismu. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 2. 2. 1943, ráno, roč. 51, č. 31, s. 1.

²²⁷ Ministr E. Moravec k dělníkům jednoho zbrojního závodu. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 16. 3. 1943, roč. 25., č. 62, s. 3.

²²⁸ Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denního tisku 11. března 1943.

²²⁹ Čtvrté výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1943, roč. 49, č. 72, s. 1.

²³⁰ Věrně s Vůdcem a Říší. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 15. 3. 1943, roč. 51, č. 72, s. 3.

²³¹ Vítězství Říše zajistí našim domovům klid a mír. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 16. 3. 1943, roč. 25., č. 62, s. 2.

²³² Národní celek za vzorným příkladem dělníků. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 17. 3. 1943, roč. 25., č. 63, s. 1.

Lidové noviny politickou situaci popisují jako „...období gigantického zápasu mladých a zdravých národů, bojujících proti mocnostem, ochraňujícím starý a nespravedlivý řád a jeho příživníky Židy.“²³³

Oslavy čtvrtého výročí mají dokázat, že přestože Říše ztrácí území, stále je plně schopna normálního fungování i s vymoženostmi jako jsou zotavovací akce pro dělníky. Přestože vede gigantický zápas proti mocnostem, které jsou ovládané Židy a do něhož se musejí zapojit naprosto všichni.

6.1.11 Páté výročí vzniku Protektorátu (1944)

Na poradě českého denního tisku 9. března 1944 je řečeno, že jednotliví ministři dají novinářům k dispozici k pátému výročí vzniku Protektorátu články ze svých oborů. Zveřejněny mají být i telegramy mezi Hitlerem a Háchou, neboť je nutné věnovat výročí „obzvláštní důstojnost“. Ministerstvo lidové osvěty nechá podnikům pro slavnosti relativně volné ruce. Předpokládá se proto velká rozmanitost a různorodost oslav, což má být následně v novinách zdůrazněno. Stejně jako připomínka, že vznik Protektorátu je dobrou volbou, poněvadž území prochází na rozdíl od jiných oblastí dobrým hospodářským a politickým vývojem. To je nutné zdůraznit zvláště názorně.²³⁴

„Je důležité, abychom tyto věci stále znova zdůrazňovali, abychom těm, kteří nedovedou historicky uvažovat a nemají skutečného přehledu, připomněli okolnost, že tato válka přinesla sice i nám nečekané fáze vývojové, že i nás postavila před těžké a velmi těžké problémy a úkoly, že však i nepřítel vycházel ze zcela jiných představ, že se i nepřítel zklamal a že by musel, kdyby byl poctivý, konstatovat, že se před rokem překalkuloval.“²³⁵ Pořádek v Čechách a na Moravě je konsolidován právě tak jako před rokem a snad ještě více zpevněn než kdykoliv dříve...nyní nastává rozhodující měsíc a snad i rozhodující rok v této válce, kdy se musí osvědčit i postoj jednotlivce a celého národa pro další budoucnost... z tohoto krvavého problému jsou jen dvě východiska: buď nastane německým vítězstvím pořádek, daný nacionálním socialismem, anebo se přiblíží bolševismus svým plánům na ovládnutí světa.“²³⁶

²³³ V dobách nejhorších jsme byli zachráněni. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 15. 3. 1943, roč. 51, č. 72, s. 4.

²³⁴ Porada českého denního tisku dne 9. března 1944.

²³⁵ Ve vysílání londýnského rozhlasu padlo, že výročí 15. března 1943 je posledním výročím Protektorátu.

²³⁶ Porada českého denního tisku dne 9. března 1944.

Tisk jako každý rok k výročí vzniku Protektorátu uveřejňuje projevy vládních představitelů²³⁷. Přináší také zhodnocení správnosti rozhodnutí o samotném vzniku nového státního útvaru, fungujícího pod patronací Velkoněmecké Říše, která jako jediná nám přináší klid, bezpečí a šťastnou budoucnost²³⁸, protože ostatní jsou vydány na milost bolševikům.²³⁹ Zároveň také dosud nejlépe pečuje o dělnictvo, kterému od vzniku Protektorátu neustále roste životní úroveň.²⁴⁰ Nová doba uveřejňuje článek, v němž rozebírá současné neduhy. Podotýká ovšem, že se musí přičíst na vrub války samotné, nikoli nacionálně socialistické Říši.²⁴¹ Tím, že se podílíme na břemeni války, zajistíme si i podíl na Říšském vítězství.²⁴²

Jak bylo zmíněno výše v záznamech tiskových porad, oslavy jsou v roce 1944 velmi různorodé. Tisk proto přináší jejich výčet, alespoň částečný, a zhodnocení.²⁴³

Za zpracování svých článků jsou novináři na poradě koncem března chváleni. „*Mohu Vás ujistit, že nasbírali mimořádně kladné a silné dojmy, jak s ohledem na zde panující politický pořádek, tak s ohledem na hospodářské výkony a na kulturní rozvoj.... To je třeba hodnotit jako velký úspěch, zejména proto, že tato pozornost bude nyní znova zdůrazněna články zahraničních novinářů, kteří Protektorát navštívili, takže vyvolá mimořádně silný účinek dodatečný, který bude o to silnější, že nepřítel a zejména agitace českých emigrantů byla právě v těchto dnech nezvykle slabá...*“²⁴⁴

První výraznější výročí Protektorátu si podle nacistů zaslouží velké oslavy. Cílem je, podobně jako v roce 1940, především bilancování správnosti Háchova rozhodnutí i hospodářských úspěchů. Neboť pouze Říše dokáže všechny malé národy Evropy uchránit před bolševismem a zajistit tím klid.

6.1.12 Den D – vylodění v Normandii – 6. června 1944

O chystané invazi se mezi lidmi i armádními představiteli velmi debatuje již dlouho před samotnou akcí. Na tiskové poradě 4. května 1944 zazní, že „velký agitační povyk“

²³⁷ Provolání protektorátní vlády k českému národu. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 15. 3. 1944, roč. 26., č. 63, s. 1.

²³⁸ Mohli jsme udržet svůj stát? *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 15. 3. 1944, roč. 26., č. 63, s. 1 a 2.

²³⁹ Život v bezpečném domově. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 15. 3. 1944, roč. 26., č. 63, s. 5.

²³⁹ Vůdcovo dosti učinění na vývojem Protektorátu. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 13. 3. 1944, ráno, roč. 52, č. 76, s. 1.

²⁴⁰ Pět let obnovené cti dělníkovy práce. *České slovo*. Praha: Melantrich, 15. 3. 1944, roč. 36., č. 63, s. 2.

²⁴¹ Myšlenky k 15. březnu. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1944, roč. 50, č. 74, s. 3.

²⁴² Splněním povinnosti k bojující Velkoněmecké říši zajišťuje si český národ podíl na jejím vítězství. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 16. 3. 1944, roč. 50, č. 75, s. 1.

²⁴³ Oslavy 5. výročí zřízení Protektorátu. *České slovo*. Praha: Melantrich, 17. 3. 1944, roč. 36., č. 65, s. 2.

²⁴⁴ Řádná tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 30. března 1944.

není rozhodně důvodem k jakémukoli prorokování. Pokud už k invazi dojde, Německo je dobře připraveno. „*Hledíme proto těmto věcem vstříc klidně a suverénně.*“²⁴⁵

Během porady 9. června zaznívá několikrát ujišťování, že invaze proběhla v místech, kde byla očekávána. Zároveň se podotýká i fakt, že Atlantický val má několik linií, proto postup západních spojenců nic zásadního neznamena. Naopak konečně se s nimi budou německá vojska moci vypořádat „*rozhodujícím způsobem na rovnocenném bojišti*“.²⁴⁶

Vzhledem k faktu, že invaze byla očekávána, tisk tvrdí, že Říše je naprosto připravena bránit Evropu proti „náporu barbarství“.²⁴⁷ O samotném vylodění informuje jako o počátku největší bitvy dějin, ve které čeká příchod anglo-americké vojsky jen smrt a zkáza.²⁴⁸ Poněvadž „*...německá obrana zasáhla ihned se vši energií do boje*“²⁴⁹. Jejich částečný úspěch ovšem ihned připouští, neboť se objevují slovní spojení „většina předmostí rozbita“²⁵⁰ nikoli všechna. Dále „nepřítel zatlačen“²⁵¹. Pokud by se tak ale skutečně stalo, nepřítel by již musel být v moři, a tedy mrtvý nebo ustupující na lodích. Výrok „prudké boje“²⁵² je de facto uznáním velikosti protivníka. Neustále se připomíná, že se jedná o obranu a obranou válku.²⁵³

Použito je i tvrzení, že Židé vydělávají na invazi, protože roste londýnská burza, která je plně v jejich držení. „*Židovští spekulanti obchodují tedy již s hodnotami, které chtějí teprve získat krví anglo-amerických vojáků.*“²⁵⁴ Říšské obyvatelstvo nemá mít obavy, protože samotný německý protiútok, ještě nezačal.²⁵⁵ Sledovaná periodika přináší zprávy z Vůdcova hlavního stanu²⁵⁶, ke kterým následně přidávají vlastní komentáře. Obsahově se jednotlivé noviny proto výrazně neliší. Postupem času se samozřejmě objevují četné zprávy o nutnosti zesíleného totálního nasazení.²⁵⁷

²⁴⁵ Řádná tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 4. května 1944.

²⁴⁶ Řádná tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 9. [června] 1944.

²⁴⁷ Obrana Evropy proti barbarství. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 7. 6. 1944, roč. 50, č. 155, s. 1.

²⁴⁸ Německá letadla a baterie chrlí na invasi armády smrt a zkázu. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 7. 6. 1944, roč. 26., č. 132, s. 2.

²⁴⁹ Útok na západní Evropu. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 7. 6. 1944, ráno, roč. 52, č. 155, s. 1.

²⁵⁰ Většina předmostí rozbita protiútokem. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 8. 6. 1944, roč. 26., č. 133, s. 1.

²⁵¹ U ústí Orny nepřítel zatlačen. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 9. 6. 1944, roč. 50, č. 157, s. 1.

²⁵² V Normandii boje stále prudší. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 11. 6. 1944, roč. 50, č. 159, s. 1.

²⁵³ Obranné síly proti invazi se rozvíjejí. *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 11. 6. 1944, roč. 36, č. 136, s. 1.

²⁵⁴ Věrní Říši, věrní sobě. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 10. 6. 1944, roč. 26., č. 135, s. 1.

²⁵⁵ Německý útok nezačal. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 13. 6. 1944, roč. 26., č. 137, s. 1.

²⁵⁶ Např.: Útok na západní Evropu. *České slovo*. Praha: Melantrich, 7. 6. 1944, roč. 36., č. 132, s. 1.

²⁵⁷ Plné vynaložení všech sil pro brannou moc a zbrojení. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 27. 7. 1944, ráno, roč. 52, č. 205, s. 1.

Cílem nacistické propagandy po invazi je přesvědčení obyvatelstva, že vše probíhá podle nacistických předpokladů i německých plánů. Není proto nutné se strachovat, poněvadž pokud se zapojí všichni obyvatelé Říše, výhra je jistá.

6.1.13 Šesté výročí vzniku Protektorátu (1945)

Výročí vzniku Protektorátu v roce 1945 se, přestože nacisté prokazatelně ztrácí dříve dobytá území, nese v tradičním duchu oslav. Noviny samozřejmě přináší telegramy mezi Hitlerem a Háhou²⁵⁸. Přichází také, jak jim na poradě²⁵⁹ je nařízeno, i s vysvětlujícími komentáři k těmto telegramům.²⁶⁰ To samé platí o vládě i Národním souručenství.²⁶¹ V jejich prohlášení se opakuje teze o neochvějné věrnosti Protektorátu Říši.²⁶²

Celkově ale jsou oslavy v tisku skromnější, nařizuje jim to i předcházející porada. „... je třeba, abyste se zabývali náležitě 15. březnem jako dnem zřízení Protektorátu a jako jeho šestým výročím v celkové úpravě tisku a v úvodnících, aniž byste nadsazovali. Vloni byla odůvodněna nápadnější úprava tím, že páté výročí podle lidských zvyklostí zdůrazňujeme zpravidla silněji. Prosím Vás proto, abyste svá vydání ve znamení tohoto výročí náležitě a pořádně upravili, abyste ale neopomněli okolnost, že nejde o termín, který třeba zvláště zdůraznit, a že věci, které přitom přetřásáte, musíte posuzovat v rámci celoevropském a že z tohoto celkově politického rámce vyplývá ocenění a zhodnocení klidu a pořádku a poměrně pokojného života v Protektorátu, hodnotíme-li jej náležitě na široké základně politické.“²⁶³ Vyznění oslav se nese ve znamení politických komentářů a stále složitějších propagandistických tvrzení. Poněvadž cílem nacistů je udržet území Protektorátu v klidu, aby nevypukly nějaké nepokoje.

6.1.14 Konec války

S koncem války se prakticky na každé poradě maximálně zdůrazňuje, že území Protektorátu je stále místem klidu a bezpečí. O probíhaných náletech na některá česká města

²⁵⁸ Vůdcův telegram státnímu prezidentovi. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 15. 3. 1945, roč. 27., č. 57, s. 1.

²⁵⁹ Tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 13. března 1945.

²⁶⁰ Šesté výročí zřízení Protektorátu. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 16. 3. 1945, roč. 51, č. 64, s. 1.

²⁶¹ Provolání Národního souručenství k českému lidu. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1945, roč. 51, č. 63, s. 1.

²⁶² Ujistižení neochvějné věrnosti. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 15. 3. 1945, ráno, roč. 53, č. 63, s. 1.

²⁶³ Tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 13. března 1945.

tisk záměrně téměř neinformuje, případně jen formou krátkých oznámení s připomínkou, že kýžený efekt zlomení morálky nepřinesly.²⁶⁴

Zároveň jsou na poradách obecné informace o postupu nebo spíše ústupu armády postupně vytlačovány propagandistickými provoláními. „... *politická situace není taková, jako by Říše byla tuto válku prohrála. Naopak třeba obyvatelstvo apostrofovat v tom smyslu, že nyní nastává rozhodující měsíc a snad i rozhodující rok v této válce, kdy se musí osvědčit i postoj jednotlivce a celého národa pro naši budoucnost.*“²⁶⁵

„...*je jasné, že odjezd Benešův z Londýna do Moskvy...znamenají jednoznačnou orientaci Benešovu na východ a že se Beneš svým zamýšleným objevením se v Košicích jako sídla vlády vzdal své zahraničněpolitické pozice ve prospěch jednoznačné koncepce sovětské.*“²⁶⁶

Debatuje se také o možné třetí světové válce, kde Německo by bylo „třetí stranou, která se směje“. Zároveň se přednášející obávají sovětizace Evropy, protože pozorují odklon států od systému demokracie. V rámci Československé zahraniční politiky je řešen pokles Benešova vlivu na emigranty, domácí odboj i jeho celkové směřování.²⁶⁷

„*Naše vojsko plánovitě ustupuje*“.²⁶⁸ Ale časem nastoupí naše protiopatření, tudíž „*s vynaložením všech sil se podaří zdolat i tuto mimořádně obtížnou situaci a zmařit tím naději nepřítele zasadit Říši tímto posledním velkým úderem poslední ránu. ... Situace je sice vážná, ale nikoli fatální.*“²⁶⁹ „*Je nutné pracovat duchovně i politicky k zachování Říše.*“²⁷⁰

Poslední porada se koná 19. dubna 1945. Stále věří, že odpor bude zlomen a situace se obrátí. Argumentují tím, že zánik Říše by znamenal naprostý zmatek v srdci Evropy a jistou bolševizaci. „*Jestliže situace dnes vypadá mimořádně hrozivě, je pochopitelné, že se v širších kruzích šíří jistá panika, která nastává před koncem. To je lidsky pochopitelné u Němců a u Čechů jako u všech národů, a to nás také nepřekvapuje; naopak s tím musíme počítat. Podstatnou zůstává skutečnost, že vedení si zachovává chladnou a jasnou mysl.*“²⁷¹

²⁶⁴ Řádná tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 28. července 1944.

²⁶⁵ Porada českého denního tisku dne 9. března 1944.

²⁶⁶ Tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 2. března 1945.

²⁶⁷ Porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 12. ledna 1945.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 6. února 1945.

²⁷⁰ Tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 13. března 1945.

²⁷¹ Tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku 19. dubna 1945.

Sledovaná periodika přinášejí neustále články, ve kterých se zdůrazňuje, že USA jsou ovládány Židy.²⁷² Dále také, že bolševismus znamená teror, vraždění celých národů, což se jen zaobalí do slov o demokracii. Navíc by zrušil hospodářské zlepšení území Čech a Moravy, jehož dosáhly v období Protektorátu.²⁷³

Večerní české slovo každý den přináší výřez z mapy Evropy, kde je zachycena aktuální pozice fronty.²⁷⁴ Vycházejí i články hovořící o obrovských lidských i finančních ztrátách Američanů a Sovětů.²⁷⁵ Píše se také o rozporech mezi Spojenci a blížící se třetí světové válce.²⁷⁶

Pomalů se objevují zprávy o bombardování v Říši, což je popisováno jako „*válka staletým chrámům*“ a tedy zločin na evropské kultuře.²⁷⁷ Posléze krátké zprávy zmiňují i bombardování v Čechách.²⁷⁸ Články se věnují také podmínkám při zákopových pracích nebo totálním nasazení. Zahájena je proto sbírka oděvů a obuvi.²⁷⁹ Až koncem května 1945 se zprávy o bombardování na území Čech objevují na první straně, i s přiznáním obrovských škod, což by dříve bylo naprosto nemyslitelné.²⁸⁰

Vyskytují se slovní spojení „tuhé obranné bitvy“, ve kterých nepřítel trpí „předčasným optimismem“²⁸¹ a zároveň „nesmírnými ztrátami“²⁸². Dalším oblíbeným slovním spojením je „úspěšná obrana“²⁸³. Neustále se ovšem mění místo, kde se zdařila, tudíž příliš úspěšná být nemůže.

²⁷² USA válčí pro židovský zisk. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 10. 3. 1945, roč. 27., č. 54, s. 1.

²⁷³ Svět se stal velkým blázincem. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 22. 3. 1945, roč. 27., č. 62, s. 1.

²⁷⁴ Mapa ke zprávě vrchního velitelství říšské branné moci. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 10. 3. 1945, roč. 27., č. 54, s. 1.

²⁷⁵ Ztráty bolševiků jdou do milionů. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 17. 3. 1945, roč. 27., č. 59, s. 1.

²⁷⁶ Jednota spojenců nepřetrvá válku. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 30. 3. 1945, roč. 27., č. 68, s. 1.

²⁷⁷ Válka staletým chrámům. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 12. 1. 1945, ráno, roč. 53, č. 10, s. 3.

²⁷⁸ V krutě postižené severovýchodní části Prahy. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 28. 3. 1945, roč. 27, č. 66, s. 2.

²⁷⁹ Od zítřka zahájení sběru. Národ svým dělníkům v Plzni. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 18. 3. 1945, roč. 51, č. 66, s. 2.

²⁸⁰ Nepřátelská letadla způsobila v Plzni obrovské škody. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 26. 4. 1945, roč. 51, č. 99, s. 1.

²⁸¹ Tuhé obranné bitvy na Rýně. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 28. 3. 1945, roč. 51, č. 74, s. 1.

²⁸² Nesmírné sovětské ztráty. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 31. 3. 1945, ráno, roč. 53, č. 77, s. 1.

²⁸³ Úspěšná německá obrana na západě. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 7. 4. 1945, roč. 51, č. 83, s. 1.

Třetího května vychází zpráva o smrti Hitlera, který ovšem podle novin nespáchal sebevraždu, ale „...věren své velké myšlence ochránit národy Evropy před bolševismem, nasadil svůj život a našel smrt.“²⁸⁴

Celkově se novináři s blížícím koncem války přestávají tolik obávat následků svého jednání a začínají informovat více realisticky. Na druhou stranu jsou důkazy postupu spojenců i jejich síly natolik výrazné, že zakrýt je už nelze. Redakce ale dostávají i propagandistické články, které mají povinnost otisknout, proto je možné v tisku nalézt poměrně složité propagandistické konstrukce, obsahující především strašení nepřítelem.

6.2 ROZDÍLY V JAZYCE

Jazyk je důležitým stavebním kamenem diktatury. Jeho ovládnutí znamená kontrolu komunikace. Nacisté mu přikládají obrovský význam, poněvadž s ním jsou schopni stanovit pravidla chování a sociální normy. Podaří se jim téměř monopolizovat komunikační kanály a využít je pro svou propagandu.²⁸⁵ Podle Victora Klemperera „*Třetí říše vypovídá příšernou jednotností všech svých životních projevů i pozůstatků: nezměrnou chvástavostí svých velkolepých staveb i sutin, typem vojáků, SA-manů a SS-manů, kteří shlíželi jako ideály ze stále jiných a stále stejných plakátů, svými dálnicemi a masovými hroby. To všechno je jazyk Třetí říše... To, co chce někdo záměrně utajit, před druhými či sám před sebou, i když to v sobě nosí podvědomě, to jazyk prozradí. Právě to je smyslem výroku: Le style c'est l'homme; výpověď člověka může být lživá – ale styl jeho řeči jeho podstatu odhalí.*“²⁸⁶

Celý jazyk Třetí říše, počínaje už knihou „Mein Kampf“, má podle něj jeden zásadní charakteristický rys. Chudobu, především ve slovní zásobě - „ubohost otrocké uniformity“. Dáno je to hlavně tím, že jazyk původně poměrně úzké skupiny lidí, se stává v podstatě národní mluvou. Jenže každá skupina se zaobírá jen nějakým tématem, oblastí. V tomto případě se jedná o armádu. Jazyk nacistů je proto výrazně militantní.²⁸⁷ Cokoli se může stát

²⁸⁴ Denní rozkaz německé branné moci. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 3. 5. 1945, roč. 51, č. 105, s. 1.

²⁸⁵ SENNEBOGENOVÁ, Waltraud. Sjedení (Zglajchšaltování) slov. Jazyk v době nacionálního socialismu. In: *Třetí říše. Úvod do studia*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 2012, ISBN 978-80-206-1299-1. s. 162-163.

²⁸⁶ KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 18.

²⁸⁷ Tamtéž. s. 27 – 29.

bitvou. Např. „zemědělská výrobní bitva roku 1942“.²⁸⁸ Dalším podobným případem je slovo „historický“, neboť tím je označováno téměř vše.²⁸⁹

Ve vybraných protektorátních médiích pracovali čeští novináři, proto se nejlépe rozdíl v jazyce rozpoznají ze zápisů z tiskových porad. Velmi často se v nich užívají slova hodnotově zabarvená. Některá si svou významovou a stylovou příznakovost již nesou, jiná ji získají teprve v závislosti na daném textu. Prvním z takovýchto prostředků jsou slovesa vyjadřující žádost, prosbu či příkaz. Například: doporučovat, muset, uvítat, poukázat apod. Dalším příslovce a neslovesné výrazy: třeba, netřeba, jest nutné, jest nepřípustné. Některá užívaná souvětí jsou celá účelová, často s výše uvedenými slovesy v hlavní větě. Za čtvrtou skupinu je možné označit hodnotící podstatná a přídavná jména. Kupříkladu: „jest to nešvar“, „považuji to za vysloveně neobratný a hloupě drzý způsob“. Posledním zde zmíněným často užívaným prostředkem je opisný rozkazovací tvar slovesa být – budiž. Vzhledem k tomu, že referenti na poradách mají obzvláštní zájem, aby účinek tisku byl co největší, instrukce jazykové a stylistické jsou mnohdy velice konkrétní. Především, aby nemohlo dojít k dvojznačnosti některých výroků.²⁹⁰ „*Pokyny, které jsou pro tisk vydávány, mají sice formu příkazů nebo zákazů, ale to jen proto, že je to nejstručnější forma, jakou lze se vysloviti.*“²⁹¹

Slovní spojení objevující se během zmíněných porad, se mnohdy následně přímo aplikují v novinových článcích. Například „pevná víra a fanatická vůle k odporu“²⁹², což Klemperer nazývá jazykem masového fanatismu.²⁹³ Samotné slovo fanatický se užívá jako synonymum k výrazu heroický.²⁹⁴ Ačkoli dnes mezi nimi spatřujeme jasný rozdíl, kdy heroický je pozitivní, a fanatický naopak negativní. Kromě předchozích dvou se se slovem boj často pojí i přídavná jména „rozhořčený“, „olbřímí“, „tuhý“ či „prudký“.²⁹⁵

Během začátku druhé světové války, jsou novináři nabádáni k užívání až posměšného tónu vůči nepřátelům Říše. S postupujícími boji, a především s porážkou

²⁸⁸ Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denních listů 6. března 1942.

²⁸⁹ Historická schůze říšského sněmu. *České slovo*. Praha: Melantrich, 2. 9. 1939, roč. 31., č. 207, s. 1, 2 a 4.

²⁹⁰ KRAUS, Jiří. Od iluze kolegiality k realitě diktátu. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2. s. 28 – 31.

²⁹¹ Tisková porada zástupců českého politického tisku z Protektorátu Čechy a Morava ze dne 20. září 1939 o 16:30 až 18:30 hod. v sále Autoklubu v Praze.

²⁹² Porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 6. února 1945.

²⁹³ KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 31.

²⁹⁴ Heroický boj o střed Berlína. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 1. 5. 1945, roč. 51, č. 103, s. 1.

²⁹⁵ Tamtéž. s. 1.

Boj v Berlíně na nejtěsnějším prostoru. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 2. 5. 1945, roč. 51, č. 104, s. 1.

u Stalingradu, jim naopak je takové vyznění článků vytýkáno. Stejně jako příliš pozitivní líčení některých zpráv. Jako příklad může posloužit popis ubytování totálně nasazených českých dělníků v Řiši, za kterou redakce údajně obdrží dopis s poznámkou: „*Čeští hoši se smějí Vaším vtipům, srdečně zdravíme redaktora*“.²⁹⁶

Noviny často otiskují celé vyhlášky nebo výstrahy, které vydává okupační správa. Vyskytuje se v nich proto velké množství německých slov, která jinak běžně nahrazujeme českými. Nejčastěji se jedná o tituly nebo geografická pojmenování. Kupříkladu: „Führer und Reichskanzler“, „Protektorat Böhmen und Mähren“, „Grossdeutsches Reich“, „Der Reichsprotektor“, „Freiherr von Neurath“ apod.²⁹⁷ Vytváří se dojem, že čeština má omezenou slovní zásobu a vyjadřování v ní je nemožné bez německých slov.

V periodickém tisku se také objevuje velké V, jako znamení vítězství. V Lidových novinách pouze ve formě obrázku či rámu textu, České slovo ho užívá i jako znak přes text na titulní straně.

Autorka se snaží co nejvíce držet původního znění zdrojových textů, porad i článků. Proto je mnohdy užít jiný pravopis, než používáme dnes. Runová forma zkratky **W** je vyhrazena novinovým článkům, ve kterých se vyskytovala pouze v této podobě. Záznamy z porad nebo zdrojových publikací používají latinku, tedy SS.

S postupující dobou je nutné přistoupit k radikálnímu omezení rozsahu novin z důvodu nedostatku papíru a zvyšujících se nákladů. Například sportovní zpravodajství může vycházet jen v rozsahu, jaký uveřejnila ČTK. Podobná opatření se ale týká prakticky všech částí tiskovin kromě politického zpravodajství. „...*všechno zpravodajství, event. spisovatelská činnost na každém kulturním poli...musí bezpodmínečně vyhovovati požadavkům války. Zprávy musí býti krátké.*“²⁹⁸

Každé z vybraných periodik má své čtenáře. Tomu samozřejmě odpovídá i volba slov nebo rozsah článků. Večerní České slovo a České slovo spolu spolupracují. Uveřejňují články s obdobným tématem. České slovo je ale obsáhlejší. Večerní České slovo naopak články zkracuje, aby se mu vešly všechny podstatné informace obvykle na 4 strany. Lidové noviny naopak cílí na vzdělanější obyvatelstvo, kterému dlouhé články nečiní žádné potíže a rádo čte politické komentáře. Na začátku Protektorátu má obvykle rozsah kolem deseti stran. Novou dobu lze označit za střední proud mezi výše zmíněnými periodiky. S tím, že je

²⁹⁶ Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denního tisku dne 18. února 1943.

²⁹⁷ Výstraha. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 27. 8. 1939, roč. 45, č. 238, s. 1.

²⁹⁸ Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denního tisku dne 18. února 1943.

zaměřena na západní Čechy. Koncem války již vychází ve všech sledovaných periodikách pouze oboustranně potištěný list.

Jak je již výše naznačeno, pro rozdílné čtenáře se volí i různorodá slovní zásoba. Tyto odlišnosti jsou nejviditelnější z počátku fungování Protektorátu, poněvadž redakce ještě nemusí přebírat tolik článků nebo zpráv, které mají doslovně otisknout. Fungování tiskových porad se totiž teprve konsoliduje. Před samotným útokem na Polsko tisk obsáhle informuje o situaci tamních německy mluvících obyvatel. Lidové noviny užívají poměrně obecné a nepřiliš zabarvené slovo „teror“²⁹⁹. V Českém slově se vyskytují výrazy mnohem expresivnější. Například „brutálnost“, „zběsilost“³⁰⁰ či „útočnost“³⁰¹, které navíc páchá „nelidská část polského obyvatelstva“³⁰². Podobná slova užívá také Nová doba, například „zuřivé řádění“³⁰³. S postupující dobou se rozdíly v užívaných slovech pomalu stírají. Lidové noviny ale zůstávají z vybraných periodik těmi, které užívají nejméně výrazně zabarvených slov. Propagandistické sdělení umějí více zaobalit, poněvadž jejich čtenáři nepotřebují jednoduchá prohlášení.

Nacismus podle Victora Klemperera téměř zničí Německo. Jediným lékem na tuto smrtelnou nemoc je „denacifikace – Entnazifizierung“. Předpokládá ale, že jakmile dojde ke splnění jejího úkolu, slovo zmizí ze slovníku a běžné mluvy lidí. Ovšem až v době, kdy lidé přestanou uvažovat nacistickým způsobem.³⁰⁴ Jak ale vidíme v současnosti, používá se nadále.

²⁹⁹ Polský teror. *Lidové noviny*. Brno: Lidová tiskárna, 13. 7. 1939, roč. 47, č. 345, s. 3.

³⁰⁰ Polské brutálnosti. *České slovo*. Praha: Melantrich, 29. 7. 1939, roč. 31., č. 177, s. 3.

³⁰¹ Polská útočnost se stupňuje. Otevřené válečné činy Polska. *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 27. 7. 1939, roč. 31., č. 175, s. 1.

³⁰² Polská vláda vyzvala k záškodnictví. *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 10. 9. 1939, roč. 31., č. 214, s. 2.

³⁰³ Zuřivé řádění polských povstaleckých tlup. *Nová doba*. Plzeň: Grafika, 28. 8. 1939, roč. 45, č. 239, s. 3.

³⁰⁴ KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2. s. 9 - 10.

7 DIDAKTICKÁ APLIKACE DO VÝUKY

Následující kapitolu jsem se rozhodla do diplomové práce zařadit, aby se nejednalo jen o teoretickou sumarizaci poznatků a jejich ověření v dobovém tisku. Ale také o praktickou ukázkou možností, která se učitelům nabízí při zařazování tématu propagandy do výuky. Slova totiž mají obrovskou moc. Jak tvrdí ruský historik Andrej Zubov, lidé se, především v dlouhotrvajících diktaturách, naučili mluvit v podstatě „Ezopovým jazykem“ „*Jedno se říká, druhé se naznačuje, třetí má mluví na mysli a je mu jasné, že to lidé pochopí, čtvrté je prostě elipsa coby básnická figura.*“³⁰⁵ Zároveň se na nás valí propaganda, nebo alespoň snaha o indoktrinaci do všemožných ideologií, prakticky ze všech stran. Podle filozofa Noama Chomského se tomu dá předejít vypnutím televize a nově nalezený volný čas věnovat čtení knih. Poněvadž čtení podněcuje myšlení, kladení otázek a představivost.³⁰⁶

Samotná didaktická aplikace je navržena jako badatelská výuka. Využívá soubor ikonických karikaturních textů otištěných ve Večerním českém slově 14. 3. 1942.³⁰⁷

V této kapitole se nachází komentář pro učitele k didaktické aplikaci. Pracovní list k rozstříhání je součástí příloh.

7.1 KOMENTÁŘ PRO UČITELE

7.1.1 Před samotnou prací

Jedná se o skupinovou práci, kterou je nutné si předem připravit. Učitel se rozhodne, kolik bude celkem skupin žáků. Ideální je skupina o třech žácích. Podle počtu skupin si připraví daný počet kopií. Vše, co zde uvedeno, je pro jednu skupinu. Obrázky číslo 1-6 a části 1 i 2 je nejlépe zalaminovat, aby na ně mohli žáci psát a daly se použít vícekrát. Připravené řádky a obdélníky není nutné laminovat. Mezi jednotlivými částmi jsou tečky, podél kterých se rozstříhají. Učitel rozdělí zadání, zalaminované obrázky č. 1 až 6 a volné řádky do obálky. Obrázky, kde je i text, si zatím nechá u sebe. Předá je do skupin později, jakmile se žáci dostanou k úkolu číslo 9. Každá skupina má k dispozici alespoň jeden tablet nebo chytrý telefon. Je nutné, aby měly svůj a nedělily se o jeden. Docházelo by tím

³⁰⁵ ZUBOV, Andrej. Zahajovací řeči. In: *Historie versus propaganda. Vztah k minulosti v současném Rusku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané Ústavem pro studium totalitních režimů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. s. 5-22. ISBN 978-80-87912-64-5. s. 6.

³⁰⁶ CHOMSKÝ, Noam. *Mocenské systémy. Rozhovory o globálních demokratických povstaniích a o nových výzvách americkému impériu. Projekt zameraný na americkú politiku*. 1. vydání. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2013. ISBN 978-80-8061-690-8. s. 89 a 91.

³⁰⁷ 15. březen zhatil Benešův plán. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich, 14. 3. 1942, roč. 24., č. 62, s. 1.

ke zdržení při hledání odpovědí. Další skupiny by mohli použít historii otevřených stran a výrazně by si tím zjednodušili práci. Každá skupina potřebuje také psací potřeby a fixy na tabuli.

7.1.2 Průběh práce

Žáci se rozdělí do skupin a dostanou obálku se zadáním, zalaminovanými i volnými částmi.

1. Seřad'te si obrázky č. 1 až 6 pod sebe. Vedle každého dejte dva obdélníky a dva sloupce se třemi řádky. Samostatný řádek dejte nad obrázky jako nadpis.

2. Prohlédněte si pět obrázků z novin Večerní české slovo z 14. 3. 1942. Jedná se o nějakou situaci. Patří k nim ještě text. Podobají se něčemu v dnešním tisku? Jakým stylem jsou kreslené?

Skupiny přijdou postupně na slova karikatura, anekdota, skrytý význam. V dnešních novinách se takové obrázky vyskytují v menší míře. Spíše je můžeme najít na různých sociálních sítích jako zjednodušení současné situace, hlavně politické. Styl je karikaturní, zjednodušující.

3. Jak na Vás obrázky působí? Za každého člena skupiny napište do prvních obdélníků ke každému obrázku dvě přídavná jména.

Žáci nejprve vyplňují první sloupce a první obdélníky. Později vepisují i do druhých, aby mohli porovnat, zda se jejich názory v průběhu práce změní. Na jednotlivce mohou obrázky působit rozdílně. Nejspíše si každý představí něco jiného, neboť mají odlišné čtenářské i životní zkušenosti.

4. Vytvořte nadpis k obrázkům. Vepište jej do prvního řádku nad obrázky.

5. Vyplňte postupně sloupce volných řádků. Nejprve vepisujte do prvního sloupce ke každému obrázku. Na první řádek napište všechny osoby, které se zde nacházejí.

Žáci mohou určit podle textu v obrázku konkrétní zobrazenou osobu. Druhá možnost je, že uvedou obecně popis osoby. Například: starší muž s kapitánskou čepicí a hvězdou vpředu.

Konkrétně je zobrazený Edvard Beneš. Kapitánská čepice symbolizuje „velitele“ a hvězda značí zaměření k Rusku.

Obrázek č. 1 – Edvard Beneš

Obrázek č. 2 – Josif Vissarionovič Stalin

Obrázek č. 3 – dva komunisté (a současně dva židé – podle „obrovského“ nosu)

Obrázek č. 4 – žid

Obrázek č. 5 – několik osob – dvě ženy, 3 židé

Obrázek č. 6 – jedna dospělá osoba, dvě děti – v pozadí ještě jedna osoba (jsou vidět nohy)

6. Na druhé řádce napište, co tyto osoby dělají.

Obr. č. 1 – pláče

Obr. č. 2 – sedí na koni se zdviženou rukou v pěst

Obr. č. 3 – kouří cigarety

Obr. č. 4 – čte knihu (nejspíše náboženskou)

Obr. č. 5 – baví se, smějí se, možná tančí

Obr. č. 6 – utíkají

7. Na třetí řádce napište, kde se osoby nacházejí, jaké mají okolí.

Obr. č. 1 – okolí není známé (jsou vidět nejspíše roztrhané papírky)

Obr. č. 2 – před národním muzeem, socha sv. Václava (zde nahrazena Stalinem na koni)

Obr. č. 3 – katedrála sv. Víta

Obr. č. 4 – před synagogou

Obr. č. 5 – okolí není známé, nejspíše v baru

Obr. č. 6 – hořící vesnické stavení

8. Dokážete z obrázků zjistit, o jakou situaci, téma nebo příběh se bude jednat?

Žáci si podle obrázků mohou domýšlet, o co se jedná. Někomu může být nápovědou text v obrázku číslo 1. 15. 3. 1939 dochází k obsazení českých zemí německými vojsky. Následující den vzniká Protektorát Čechy a Morava.

9. Prohlédněte si obrázky znovu a přečtěte si k nim i text.

K vypracování úkolu číslo 9 dostávají žáci části i s texty.

10. Vyskytují se v textu nějaká slova, kterým nerozumíte? Podtrhněte je.

Slova se podtrhují fixami přímo na zalaminované obrázky. Při splnění dalších úkolů se mohou umazávat.

11. U druhého obrázku je v textu slovo Izrael. Co zde znamená? Jedná se opravdu o stát? Najděte pomocí tabletu, kdy byl založen stát Izrael.

Izrael zde neznamená stát, ale v přeneseném významu osobu židovského vyznání. Nemůže se jednat o stát, neboť noviny jsou z roku 1942. Stát Izrael datuje svůj vznik ke 14. květnu 1948.

12. Pokuste se vysvětlit (najít pomocí tabletu) význam slovního spojení „gojské chrámy“, které je pod třetím obrázkem.

Slovní spojení „gojské chrámy“ je pro dnešní žáky nepochopitelné. Zcela jistě se s ním nikdy nesetkali. Celé spojení vyhledat nelze. Pro ulehčení je možná malá nápověda, aby žáci hledali pojem gój, gójové. Gój znamená v hebrejštině národ. V přeneseném významu se jedná o hanlivý výraz pro člověka nežidovského vyznání, především křesťana. Gojské chrámy jsou tedy chrámy lidí nežidovského vyznání.

13. Co se skrývá pod zkratkou G. P. U. u třetího obrázku? Najděte ji pomocí tabletu.

G. P. U. zde v kontextu neznamena grafickou kartu, nýbrž v ruštině „Státní politickou správu“. „Gosudarstvennoje političeskoje upravlenije“.

14. Co znamená slovo „talmud“? Pokud víte, napište. Jinak zkuste podle čtvrtého obrázku zjistit.

Talmud je zjednodušeně vysvětleno judaistická náboženská kniha.

15. Kdo jsou to zednáři, kteří jsou zmíněni pod pátým obrázkem? Najděte pomocí tabletu.

Svobodní zednáři je utajené společenství, jejichž hlavním cílem je uskutečnění sociálně spravedlivé společnosti.

16. Pod šestým obrázkem je zmíněna Dášeňka. Jedná se v tomto kontextu opravdu o ženské jméno? Zkuste najít další možné významy.

Zde je možná malá nápověda: Karel Čapek. Dášeňka čili život štěněte je velmi populární kniha pro děti, poprvé vydaná roku 1933, od Karla Čapka.

17. Podívejte se zpět na Vaše podtržené výrazy, kterým jste původně nerozuměli. Po splnění předchozích úkolů, snížil se počet těchto slov? Zbylo Vám ještě nějaké, kterému nerozumíte? Pokud ano, zkuste si jej pomocí tabletu najít. Pokud ne, přejděte rovnou dále.

Žáci podtrhají ve většině případů slova, která mají později pomocí vyhledávání na tabletu doplnit. Pokud by jim nějaké slovo zbylo, je možné jej ještě vyhledat, případně s vysvětlením může pomoci učitel (nebo i ostatní skupiny).

18. Podívejte se zpět na Vaše popisky z úkolů 5, 6 a 7. Změnilo se po přečtení textu a vysvětlení slov něco? Napište znovu do volného sloupce. Na první řádek napište, jaké osoby se na obrázku vyskytují. Na druhou linku zaznamenejte, co dělají a na třetí, kde se nacházejí.

Text u obrázků je důležitý k pochopení situace, ačkoliv se autor snaží ji zachytit i kresbou. Po přečtení textu žáci nejspíše své poznámky upraví (napíší znovu do druhého sloupce).

19. Podívejte se zpět na Vaše přídavná jména z úkolu 3. Změnilo se po přečtení textu něco? Jak na Vás text působil? Užijte znovu přídavná jména a doplňte je do druhých obdélníků.

Žáci se vrátí k úkolu číslo 3. Prohlédnou si znovu svá napsaná slova v obdélnících a rozhodnou se, jestli se po přečtení textu změnil jejich názor. Do druhých obdélníků napíší přídavná jména, která vystihují obrázky i texty.

20. Po určení slov, kterým jste nerozuměli, je text již jasnější? Podívejte se na něj znovu. O jakou situaci se tedy jedná? Změnil se nějak Váš názor po splnění úkolů?

21. Z jakého důvodu si myslíte, že byl text i obrázky uveřejněny? K čemu měly nejspíše sloužit? Souvisí nějak uveřejnění s datem?

Karikaturní zobrazení má za cíl zaujmout více čtenářů. Jednoduchý, krátký text „osloví“ i lidi, které delší články v novinách „přeskakují“. Osoby, které se zde vyskytují, mají zdůrazněny záporné vlastnosti (i ty neprávem přisuzované). Žid je zjednodušeně zobrazen s velkým nosem a ušima, jako intelektuál spojený s uměním a kulturou. Což se autorovi jeví jako nepatřičné. Dochází i k odsouzení křesťanství („křesťanské bludy“).

Článek je uveřejněn ve Večerním českém slovu dne 14. 3. 1942. Dne 15. 3. 1939 vzniká Protektorát Čechy a Morava. Podle autora měl Edvard Beneš (toho času již v exilu v Británii) jiný plán. Chtěl podporovat sověty a židovské obyvatelstvo na úkor ostatních.

22. Líbily se Vám obrázky? Sledujete podobný typ na sociálních sítích?

Karikatury i vtipy jsou oblíbené hlavně pro politické dění, neboť podávají zjednodušený obraz, o kterém člověk nemusí (většinou) mnoho přemýšlet.

7.1.3 Na závěr

Po vypracování všech úkolů je vhodné nechat čas na závěrečnou reflexi. Probíhat může řízenou diskuzi, do které se zapojí všichni žáci (nebo si skupiny zvolí své mluvčí). Časově je nejlépe využít dvakrát 45 minut vcelku.

K „zrychlení“ vypracování je možné předložit dvě nápovědy ihned zpočátku. Vysvětlení pojmů se rozdělí mezi jednotlivé skupiny. Každá vyhledává něco jiného. Poté ostatní seznámí se svými výsledky. Další možností je připravit knihy, ve kterých se neznámé pojmy s jistotou nacházejí a nechat vyhledávat žáky jen v nich. Případně předloží učitel již okopírované vysvětlení z encyklopedie. Eventuálně předá informace sám.

Cílem této aktivity je seznámit žáky s propagandou slova i obrazu. Pomocí ověřování skutečností odhalit „skryté“ úmysly autorů a jejich vliv na čtenáře.

V dnešní době je karikatura také velmi oblíbená. Hledat skryté významy je pro některé čtenáře lákavé. Ostatní je vnímají jako zpestření a pěkný obrázek. Důkazy, že karikatury mohou mít obrovské dopady nejen na jedince, ale i na celou společnost, není třeba dlouho hledat. Jako příklad může posloužit soubor karikatur proroka Mohameda, kvůli nimž radikální islamisté zaútočili na redakci francouzského satirického deníku Charlie Hebdo a usmrtili 17 lidí.³⁰⁸

³⁰⁸ „Nedáme si pokoj.“ Charlie Hebdo opět otiskl karikatury proroka Mohameda. V den, kdy začal soud, kvůli útoku na jeho redakci. Online. In: ČT 24, 2. 9. 2020. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/nedame-si-pokoj-charlie-hebdo-opet-otiskl-karikatury-proroka-mohameda-v-den-kdy-zacal-soud-kvuli-uto-45043>. [cit.2025-06-29].

8 ZÁVĚR

Ve sledované době se samotné slovo propaganda užívá mnohem intenzivněji, než je tomu nyní. Poměrně běžně se s ním lze setkat v médiích. Dnes má zabarvení něčeho značně nekalého a podvědomě se snažíme používat místo propagandy jiná slova, která ještě nedokázala získat negativní konotace. Mnohdy ale lidé vůbec neznají význam užívaných slov, pročez netuší, jakým způsobem se propagandě a dezinformacím bránit. Ladislav Bittman, který dlouhá léta působil v československé rozvědce, tvrdí, že nejlepší obranou proti dezinformátorům je objektivní znalost jejich her, při nichž zneužívají tisku.³⁰⁹ Předkládaná práce se snaží alespoň částečně tyto hry čtenářům poodhalit.

V úvodu je stanoveno několik výzkumných otázek, na které se autorka snaží v jednotlivých kapitolách odpovědět. První z nich se ptá, o čem noviny informují. Odpověď přináší kapitola č. 6, která se zabývá čtrnácti vybranými událostmi. Jsou mezi nimi pro nacisty pozitivní i negativní skutečnosti. Některým se věnuje v tisku obrovské množství prostoru, jako například invazi do Polska a propagandistické kampani před samotným útokem, která probíhá několik měsíců. Naopak k protestům kolem 28. října 1939 se uveřejní jen několik krátkých zpráv, vyzívajících ke klidu a nenošení trikolor. Protesty jsou nazvány potlačenými rušivými pokusy.

Další otázkou je, zda mají noviny pouze regionální charakter nebo informují i o světovém dění. Sledovaná periodika se v tomto velmi lišila. Nejvíce regionálně zaměřené periodikum je *Večerní české slovo*. Přináší sice i zahraniční informace, avšak které se netýkají Říše, přináší minimálně. Nová doba je také primárně regionálními novinami. Zahraničních, a i obecně politických informací, ale přináší více. České slovo a Lidové noviny jsou celostátními periodiky, tudíž přirozeně přinášejí méně regionálních zpráv. Více prostoru naopak věnují politickým komentářům a mezinárodnímu dění, kdy přináší často zprávy i z mimoevropských zemí.

Třetí otázka se týká podobnosti a rozdílnosti článků ve sledovaných periodikách. Odpověď na ni je vysvětlena v kapitole 5.1 o řízení legálního tisku. Určité zprávy se ve sledovaném období musí povinně přijímat a otiskovat ve všech redakcích deníků. Někdy využívají stejné zdroje informací. Případně píší podle přesných pokynů z tiskových porad. Všechna periodika přináší zprávy vydané ČTK, přesné znění nejruznějších vyhlášek a výnosů, projevů státních nebo říšských představitelů a na konci války i denní rozkazy

³⁰⁹ BITTMAN, Ladislav. *Mezinárodní dezinformace. Černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-204-0843-6. s. 14.

německé branné moci a informace z Vůdcova hlavního stanu. Politické komentáře a články o hospodářství se přirozeně liší, ale samozřejmě pouze v rámci povolených mezí. S tím souvisí, zda autory někdo ovlivňuje, nebo jestli mají určitou volnost. Celý systém řízení a kontroly je popsán v téže kapitole.

Na otázku, jak velký vliv na dění v Protektorátu má samotná propaganda v novinách, není možné jednoznačně odpovědět, poněvadž neexistuje nástroj, který by to byl schopen změřit. Propaganda se totiž objevuje nejen v tisku, ale prakticky všude a tím se účinek násobí. Proto lze pouze tvrdit, že některé události, či chování osob, jsou pomocí ní ovlivněny. Zda ale za tím stojí právě propaganda v novinách, určit nelze.

Každá proměna politického prostředí se přirozeně časem odrazí ve volbě jazykových prostředků. V období Protektorátu je vše umocněno tiskovými poradami, na kterých se na jejich účastníky vyvíjí nátlak otevřený i skrytý. Novináři zde dostávají instrukce jak a k čemu se mají vyjadřovat i jakým tématům se věnovat, aby vše vyhovovalo zájmům Říše. Z počátku se jedná o návrhy a prosby, o zdůraznění některých témat. Postupem času se přechází přímo k příkazům a za nedodržování samozřejmě následují sankce, které jsou někdy i explicitně zmiňovány. Samozřejmě záleží i na samotných autorech. Možnost relativně svobodného vyjádření nebo i jen ukrytí vzkazu do textu, je opravdu velmi omezena.

Vzhledem k tomu, že „...*propaganda říká lidem, co si mají myslet, vzdělání je učí, jak myslet*“³¹⁰, zařazena je i kapitola s didaktickou aplikací do výuky, která je v diplomové práci vložena v příloze. Seznamování s propagandou a jejím fungováním považuji za velmi důležité, neboť i v nedávné minulosti se rozhořely konflikty, na jejichž vypuknutí či neustálém přizívování, měla propaganda v médiích lví podíl.

³¹⁰ ŽANTOVSKÝ, Petr. *Politická komunikace – propaganda*. 1.vydání. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2016. ISBN 978-80-86747-41-5. s. 13.

9 SUMMARY

This thesis, *The Reflection of Third Reich Propaganda in the Protectorate Press*, investigates how propaganda influenced four selected periodicals: *Lidové noviny*, *Nová doba*, *České slovo*, and *Večerní české slovo*. During the period studied, the term “propaganda” was used far more frequently and was often perceived positively, unlike today, where it generally carries a negative connotation. People now tend to use alternative terms that have yet to acquire such associations. However, many remain unaware of the true meaning of these words and, as a result, lack effective means to recognize or resist propaganda and disinformation. This thesis seeks to partially unveil these mechanisms to readers.

The introduction outlines several research questions addressed throughout the work. The first question concerns the content of the newspapers. Chapter 6 addresses this by analyzing fourteen selected events, including both those favorably and unfavorably portrayed by the Nazis. Some events, such as the invasion of Poland and the preceding propaganda campaign, received extensive coverage over several months. In contrast, the protests around October 28, 1939, were reported only briefly, with short notices urging calm and discouraging the display of tricolors. These protests were described as suppressed disruptive acts.

Another question explores whether the newspapers had a regional focus or covered global affairs as well. The periodicals varied greatly in this respect. *Večerní české slovo* was primarily regional, providing limited foreign news, especially regarding the Reich. *Nová doba* was also mainly regional but included more international and political content. In contrast, *České slovo* and *Lidové noviny* were national publications, offering fewer regional reports but dedicating more space to political commentary and international news, including reports from outside Europe.

The third question concerns both similarities and differences among articles across the selected periodicals. Chapter 5.1, which deals with the control of the legal press, explains that certain reports were mandated to be published by all newspapers. They often relied on the same information sources or followed precise guidelines issued at press conferences. All periodicals published news from the Czech News Agency (ČTK), official decrees and orders, speeches by state and Reich officials, and, toward the war’s end, daily orders from the German armed forces and information from the Führer’s headquarters. Political and economic commentaries naturally varied, but only within strict limits. This chapter also

discusses the extent to which authors were influenced or allowed some freedom, describing the entire system of control and censorship.

Regarding the influence of propaganda in newspapers on events in the Protectorate, no definitive answer is possible, as there is no tool to measure it precisely. Propaganda appeared not only in the press but throughout society, amplifying its effect. Therefore, it can only be stated that certain events or behaviors were shaped by propaganda, though it is impossible to determine to what extent newspaper propaganda alone was responsible.

Changes in the political environment inevitably affect linguistic choices over time. During the Protectorate, this was intensified by press conferences, where journalists faced both overt and covert pressure. They received instructions on how to express themselves and which topics to cover to align with Reich interests. Initially, these were suggestions to emphasize certain topics, but they gradually became direct orders with sanctions for non-compliance, sometimes explicitly stated. Naturally, individual authors' attitudes also mattered. Opportunities for free expression or even subtle messaging were severely limited.

Understanding propaganda and its mechanisms is crucial, as even recent history shows how media propaganda has significantly contributed to the outbreak and perpetuation of conflicts worldwide. By analyzing historical examples, this work contributes to a broader awareness that remains relevant today.

10 ZDROJE

10.1 TIŠTĚNÉ ZDROJE

10.1.1 Monografie

ARENDTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I–III*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-13-5.

AUJEZDSKÝ, Pavel. *Audiovizuální propaganda. České země mezi Sovětským svazem a Německem. 1914 – 1989*. 1. vydání. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2019. ISBN 978-80-7460-161-3.

BERNAYS, Edward L., MILLER, Mark Crispin. *Propaganda*. Brooklyn, N.Y.: Ig Publishing, 2005. ISBN 9780970312594.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. 1. vydání. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-017-6.

BRANDES, Detlef. *Germanizovat a vysídlit. Nacistická národnostní politika v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2015. ISBN 978-80-7260-310-7.

BITTMAN, Ladislav. *Mezinárodní dezinformace. Černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-204-0843-6.

DOUGHERTYOVÁ, Nancy. *Kat a jeho žena*. 1. vydání. Praha: Universum, 2024. ISBN 978-80-242-9248-9.

GEBHART, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. 1. vydání. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4.

HOŘEJŠ, Miloš. *Nacistická germanizační a osídlovací politika v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5502-4.

CHOMSKY, Noam. *Perspektivy moci*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-491-8.

CHOMSKY, Noam. *Mocenské systémy. Rozhovory o globálních demokratických povstaniích a o nových výzvách americkému impériu. Projekt zameraný na americkú politiku*. 1. vydání. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2013. ISBN 978-80-8061-690-8.

- JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbora. *Média a společnost. Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7.
- KLEMPERER, Victor. *Jazyk Třetí říše – LTI: poznámky filologovy*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-019-2.
- KOPAL, Petr. *Film a dějiny 7. PROPAGANDA*. 1. vydání. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-22-7.
- KOPPER, Christopher. *Hjalmar Schacht. Vzestup a pád Hitlerova nejmocnějšího bankéře*. 1. vydání. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4752-1. 296 s.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0302-0.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže. Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-20-9.
- MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát aneb česká každodennost 1939-1945*. Řitka: ČAS, 2012. ISBN 978-80-87470-60-2.
- MOELLER VAN DEN BRUCK, Arthur. *Germany's Third Empire*. 1. Publishing. London: George Allen & Unwin LTD, 1934. Dostupné z: <https://ia903208.us.archive.org/18/items/moeller-van-den-bruck-germanys-third-empire/Moeller%20van%20den%20Bruck%20-%20Germany%27s%20Third%20Empire.pdf> [cit. 2025-03-02].
- MORAVČÍK, Ctibor. *Organizace bezpečnostního aparátu v protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0713-3.
- NĚMEC, Jiří. *Odcizené dějiny. Politika dějin a konstrukce říšské myšlenky v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Brno: Matice moravská, 2023. ISBN 978-80-87709-33-7.
- PADEVĚT, Jiří. *Kronika protektorátu*. 1. vydání. Praha: Academia, 2021. ISBN 978-80-200-3203-4.
- PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1980.
- PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. ISBN 80-85809-88-5.

- PETRŮV, Helena. *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945)*. 1. vydání. Praha: Institut Terežínské iniciativy, nakladatelství Federace židovských obcí Sefer, 2000. ISBN 80-85924-25-0.
- PLISKOVÁ, Kateřina. *Propaganda džihádu. Časopisy Al-Káidy, Islámského státu a Tálibánu v angličtině*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8347-9.
- PROKOPOVÁ, Kateřina. *Propaganda a persvaze*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4345-4.
- ŘEHKA, Karel. *Informační válka*. 1. vydání. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2770-2.
- SÄNGER, Fritz. *Politik der Täuschungen. Missbrauch der Presse im Dritten Reich. Weisungen, Informationen, Notizen 1933-1939*. 1. Auflage. Wien: Europaverlag, 1975. ISBN 978-3203505428.
- THOMSON, Oliver. *Mass persuasion in history: An historical analysis of the development of propaganda techniques*. First Edition. Edinburgh: Paul Harris, 1977. ISBN 978-094505160.
- ŽANTOVSKÝ, Petr. *Politická komunikace – propaganda*. 1.vydání. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2016. ISBN 978-80-86747-41-5.

10.1.2 Časopisy, sborníky, články

- BREITFELDER, Miroslav. *Metody nacistické propagandy*. In: *Dějepis XVII: sborník katedry historie*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1997, roč. 17, s. 87-102. ISBN 80-7043-223-3.
- CEBE, Jan. *Národní svaz novinářů 1939-1945: činnost novinářské organizace během okupace a její reflexe v období poválečném*. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010, s. 37 – 54. ISBN 978-80-246-1632-2.
- GEBHART, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbora; KRYŠPÍNOVÁ, Jitka a kol. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1632-2.

- KONČELÍK, Jakub; CEBE, Jan; KÖPPLOVÁ Barbara. Řízení tisku v letech 1939–1945. Analýza protektorátních tiskových porad. *Mediální studia*, 2007, roč. 2, č. 3, s. 276. ISSN 1214-7494.
- KÖPPLOVÁ, Barbora. K problematice tiskových konferencí v období Protektorátu. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. s. 11-21. ISBN 978-80-246-1632-2.
- KRAUS, Jiří. Od iluze kolegiality k realitě diktátu. In: *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. s. 22-36. ISBN 978-80-246-1632-2.
- SENNEBOGENOVÁ, Waltraud. Sjednocení (Zglajchšaltování) slov. Jazyk v době nacionálního socialismu. In: *Třetí říše. Úvod do studia*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 2012, 383 s. ISBN 978-80-206-1299-1.
- SCHELLE, Karel. K vývoji protektorátní správy. In: *Období nesvobody*. 1. vydání. Brno: The European Society for History of Law, 2014, s. 192 – 198. ISBN 978-80-87475-41-6.
- ŠIMEČEK, David. Možnosti zneužití důvěry ve vědecké poznání k propagandistickým účelům. In: *Kontexty propagandy*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, s. 15 – 22. ISBN 978-80-7395-515-1.
- ZUBOV, Andrej. Zahajovací řeči. In: *Historie versus propaganda. Vztah k minulosti v současném Rusku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané Ústavem pro studium totalitních režimů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. s. 5 - 22. ISBN 978-80-8791.

10.1.3 Noviny

- České slovo*. Praha: Melantrich, 16. 3. 1939, roč. 31., č. 65.
- Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 27. 7. 1939, roč. 31., č. 175.
- České slovo*. Praha: Melantrich, 29. 7. 1939, roč. 31., č. 177.
- České slovo*. Praha: Melantrich, 1. 8. 1939, roč. 31., č. 179.
- České slovo*. Praha: Melantrich, 30. 8. 1939, roč. 31., č. 204.
- České slovo*. Praha: Melantrich, 2. 9. 1939, roč. 31., č. 207.
- Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 10. 9. 1939, roč. 31., č. 214.

České slovo. Praha: Melantrich, 12. 9. 1939, roč. 31., č. 215.

České slovo. Praha: Melantrich, 15. 3. 1940, roč. 32., č. 62.

České slovo. Praha: Melantrich, 16. 3. 1940, roč. 32., č. 63.

České slovo. Praha: Melantrich, 14. 3. 1941, roč. 33., č. 62.

Nedělní České slovo. Praha: Melantrich, 28. 9. 1941, roč. 33., č. 229.

České slovo. Praha: Melantrich, 30. 9. 1941, roč. 33., č. 230.

Nedělní České slovo. Praha: Melantrich, 15. 3. 1942, roč. 34., č. 63.

České slovo. Praha: Melantrich, 28. 5. 1942, roč. 34., č. 124.

Nedělní České slovo. Praha: Melantrich, 31. 5. 1942, roč. 34., č. 127.

Nedělní České slovo. Praha: Melantrich, 7. 6. 1942, roč. 34., č. 133.

České slovo. Praha: Melantrich, 4. 2. 1943, roč. 35., č. 28.

České slovo. Praha: Melantrich, 15. 3. 1944, roč. 36., č. 63.

České slovo. Praha: Melantrich, 17. 3. 1944, roč. 36., č. 65.

České slovo. Praha: Melantrich, 7. 6. 1944, roč. 36., č. 132.

Nedělní České slovo. Praha: Melantrich, 11. 6. 1944, roč. 36., č. 136.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 16. 2. 1939, roč. 47, č. 85.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 16. 3. 1939, roč. 47, č. 138.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 17. 3. 1939, ráno, roč. 47, č. 139.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 21. 3. 1939, ráno, roč. 47, č. 146.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 3. 4. 1939, ráno, roč. 47, č. 170.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 29. 4. 1939, ráno, roč. 47, č. 215.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 13. 7. 1939, roč. 47, č. 345.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 23. 9. 1939, roč. 47, č. 215.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 16. 4. 1940, roč. 48, č. 192.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 26. 4. 1940, roč. 48, č. 211.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 27. 5. 1940, roč. 48, č. 262.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 15. 3. 1941, roč. 49, č. 136.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 1. 10. 1941, roč. 49, č. 500.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 4. 10. 1941, roč. 49, č. 506.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 15. 3. 1942, ráno, roč. 50, č. 135.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 5. 6. 1942, ráno, roč. 50, č. 281.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 31. 1. 1943, roč. 51, č. 29.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 2. 2. 1943, ráno, roč. 51, č. 31.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 4. 2. 1943, ráno, roč. 51, č. 33.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 5. 2. 1943, ráno, roč. 51, č. 34.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 15. 3. 1943, roč. 51, č. 72.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 13. 3. 1944, ráno, roč. 52, č. 76.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 7. 6. 1944, ráno, roč. 52, č. 155.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 27. 7. 1944, ráno, roč. 52, č. 205.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 12. 1. 1945, ráno, roč. 53, č. 10.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 15. 3. 1945, ráno, roč. 53, č. 63.

Lidové noviny. Brno: Lidová tiskárna, 31. 3. 1945, ráno, roč. 53, č. 77.

Národní politika. Praha: Politika, 18. 3. 1939, roč. 57, č. 49.

Národní politika. Praha: Politika, 12. 6. 1940, roč. 58, č. 152.

Národní politika. Praha: Politika 9. 2. 1943, roč. 61, č. 38.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 16. 3. 1939, roč. 45, č. 75.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 24. 8. 1939, roč. 45, č. 235.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 27. 8. 1939, roč. 45, č. 238.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 28. 8. 1939, roč. 45, č. 239.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 2. 9. 1939, roč. 45, č. 244.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 30. 10. 1939, roč. 45, č. 302.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 14. 3. 1940, roč. 46, č. 73.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1941, roč. 47, č. 75.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 28. 9. 1941, roč. 47, č. 267.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1942, roč. 48, č. 73.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 28. 5. 1942, roč. 48, č. 144.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 8. 6. 1942, roč. 48, č. 155.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 30. 1. 1943, roč. 49, č. 28.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 31. 1. 1943, roč. 49, č. 29.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 4. 2. 1943, roč. 49, č. 33.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 5. 2. 1943, roč. 49, č. 34.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1943, roč. 49, č. 72.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1944, roč. 50, č. 74.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 16. 3. 1944, roč. 50, č. 75.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 7. 6. 1944, roč. 50, č. 155.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 9. 6. 1944, roč. 50, č. 157.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 11. 6. 1944, roč. 50, č. 159.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 15. 3. 1945, roč. 51, č. 63.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 16. 3. 1945, roč. 51, č. 64.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 18. 3. 1945, roč. 51, č. 66.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 28. 3. 1945, roč. 51, č. 74.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 7. 4. 1945, roč. 51, č. 83.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 26. 4. 1945, roč. 51, č. 99.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 1. 5. 1945, roč. 51, č. 103.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 2. 5. 1945, roč. 51, č. 104.

Nová doba. Plzeň: Grafika, 3. 5. 1945, roč. 51, č. 105.

Večerní české slovo. Plzeň: Melantrich, 16. 3. 1939, roč. 21., č. 63.

Večerní české slovo. Plzeň: Melantrich, 4. 9. 1939, roč. 21., č. 196.

Večerní české slovo. Plzeň: Melantrich, 30. 10. 1939, roč. 21., č. 245.

Večerní české slovo. Plzeň: Melantrich, 14. 3. 1940, roč. 22., č. 62.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 14. 3. 1941, roč. 23., č. 62.

Večerní české slovo. Plzeň: Melantrich, 29. 9. 1941, roč. 23., č. 230.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 3. 10. 1941, roč. 23., č. 234.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 14. 3. 1942, roč. 24., č. 62.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 28. 5. 1942, roč. 24., č. 123.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 1. 2. 1943, roč. 25., č. 25.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 3. 2. 1943, roč. 25., č. 27.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 16. 3. 1943, roč. 25., č. 62.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 17. 3. 1943, roč. 25., č. 63.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 15. 3. 1944, roč. 26., č. 63.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 7. 6. 1944, roč. 26., č. 132.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 8. 6. 1944, roč. 26., č. 133.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 10. 6. 1944, roč. 26., č. 135.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 13. 6. 1944, roč. 26., č. 137.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 10. 3. 1945, roč. 27., č. 54.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 15. 3. 1945, roč. 27., č. 57.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 17. 3. 1945, roč. 27., č. 59.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 22. 3. 1945, roč. 27., č. 62.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 28. 3. 1945, roč. 27., č. 66.

Večerní České slovo. Plzeň: Melantrich, 30. 3. 1945, roč. 27., č. 68.

10.1.4 Tiskové konference a porady

Tisková porada zástupců českého politického tisku z Protektorátu Čechy a Morava ze dne
20. září 1939 16:30 až 18:30 hod. v sále Autoklubu v Praze.

2. tisková konference 27. října 1939 14 hod. v Praze.

Porada šéfredaktorů denního tisku 3. listopadu 1939.

Pátá tisková konference 2. února 1940.

Všeobecná tisková porada dne 8. března 1940.

Šestá všeobecná tisková konference [8. března 1940].

Pravidelná porada šéfredaktorů denních listů 7. března 1941.

Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denních listů 14. března 1941.

Konference dne 30. září 1941 v Tiskovém odboru.

Konference u p. v. r. Melče o půl jedné 30. [září].

Regelmässige Pressekonferenz der Hauptschriftleiter der Tagespresse am 3. 10. 1941.

Regelmässige Wochenkonferenz der Hauptschriftleiter der Tagespresse am 10. 10. 1941.

Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denních listů dne 13. února 1942.

Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denních listů 6. března 1942.

Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denního tisku 20. března 1942.

Pravidelná tisková porada šéfredaktorů denních listů dne 17. dubna 1942.

Pravidelná týdenní tisková porada šéfredaktorů denního tisku v Autoklubu dne 4. června 1942.

Mimořádná porada veškerého politického tisku denního i týdenního dne 5. února 1943.

Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denního tisku dne 18. února 1943.

Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů českého denního tisku 26. února 1943.

Pravidelná týdenní porada šéfredaktorů denního tisku 11. března 1943.

Porada českého denního tisku dne 9. března 1944.

Řádná tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 30. března 1944.

Řádná tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 4. května 1944.

Řádná tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 9. [června] 1944.

Řádná tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 28. července 1944.

Porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 12. ledna 1945.

Porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 6. února 1945.

Tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 2. března 1945.

Tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku dne 13. března 1945.

Tisková porada šéfredaktorů českého denního tisku 19. dubna 1945.

10.2 INTERNETOVÉ ZDROJE

FARIELLO, Gabriele; JEMIELNIAK, Dariusz; SULKOWSKI, Adam. Does Godwin's law (rule of Nazi analogies) apply in observable reality? An empirical study of selected words in 199 million Reddit posts. PDF; online. New Media & Society, 2024, vol. 26, iss. 1, s. 389 - 404. ISSN 1461- 7315. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/356872646_Does_Godwin's_law_rule_of_Nazi_analogies_apply_in_observable_reality_An_empirical_study_of_selected_words_in_199_million_Reddit_posts. [cit. 2024-03-12].

FRÝDOVÁ Karolína. Periodický tisk na Pardubicku v období Protektorátu Čechy a Morava. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2018. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/102795>. [cit. 2025-03-02].

„Nedáme si pokoj.“ Charlie Hebdo opět otiskl karikatury proroka Mohameda. V den, kdy začal soud, kvůli útoku na jeho redakci. Online. In: ČT 24, 2. 9. 2020. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/nedame-si-pokoj-charlie-hebdo-opet-otiskl-karikatury-proroka-mohameda-v-den-kdy-zacal-soud-kvuli-uto-45043>. [cit.2025-06-29].

Oxford Learner's Dictionaries. Online. [2024].

Dostupné z: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/propaganda>. [cit. 2024-06-25].

Policie zahájila stíhání Okamury a SPD kvůli kontroverzním volebním plakátům. Online. In: Irozhlas. 20. 2. 2025, 10:05. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/policie-zahajila-stihani-okamury-a-spd-kvuli-kontroverznim-volebnim-plakatum_2502201005_cen. [cit. 2025-06-28].

REIFOVÁ, Mirka. Role Edwarda L. Bernayse při zrodu moderních public relations – 20. léta 20. století v USA. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2008. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/108489/130094544.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [cit. 2025-06-25].

RENČÍNOVÁ, Pavla. Český protektorátní tisk za Reinharda Heydricha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2006. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/6121>. [cit. 2025-03-02].

Ruský ministr kultury označil starostu Prahy 6 Koláře za nacistu. Odsoudil kontroverzi okolo sochy Koněva. Online. In: Irozhlas. 6. 9. 2019, 18:40. Akt. 6. 9. 2019, 19:05. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rusko-praha-6-ondrej-kolar-nacista-nsdap-marsal-ivan-konev-milos-zeman_1909061840_nkr. [cit. 2024-03-12].

HORKÝ, Petr. Neříkejte tomu válka, ale speciální operace. Online. In: Respekt. 27. 2. 2022. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/kontext/nerikejte-tomu-valka-ale-specialni-operace?srsId=AfmBOoqkPKYSRoDVT-v-0gLhRkkvW4-0Y-Iu6DN1SRRaXyM4t5JBm1et>. [cit. 2024-03-12].

PŘÍLOHY

I. Pracovní list

II. Zadání k rozstříhání

15. březen zhatil Benešův plán. *Večerní České slovo*. Plzeň: Melantrich,
14. 3. 1942, roč. 24., č. 62, s. 1.

I. Pracovní list

1. Seřadte si obrázky č. 1 až 6 pod sebe. Vedle každého dejte dva obdélníky a dva sloupce se třemi řádky. Samostatný řádek dejte nad obrázky jako nadpis.

2. Prohlédněte si pět obrázků z novin Večerní české slovo z 14. 3. 1942. Jedná se o nějakou situaci. Patří k nim ještě text. Podobají se něčemu v dnešním tisku? Jakým stylem jsou kreslené?

3. Jak na Vás obrázky působí? Za každého člena skupiny napište do prvních obdélníků ke každému obrázku dvě přídavná jména.

4. Vytvořte nadpis k obrázkům. Vepište jej do prvního řádku nad obrázky.

5. Vyplňte postupně sloupce volných řádků. Nejprve vepisujte do prvního sloupce ke každému obrázku. Na první řádek napište všechny osoby, které se zde nacházejí.

6. Na druhé řádky napište, co tyto osoby dělají.

7. Na třetí řádky napište, kde se osoby nacházejí, jaké mají okolí.

8. Dokážete z obrázků zjistit, o jakou situaci, téma nebo příběh se bude jednat?

9. Prohlédněte si obrázky znovu a přečtěte si k nim i text.

10. Vyskytují se v textu nějaká slova, kterým nerozumíte? Podtrhněte je.

11. U druhého obrázku je v textu slovo Izrael. Co zde znamená? Jedná se opravdu o stát? Najděte pomocí tabletu, kdy byl založen stát Izrael.

12. Pokuste se vysvětlit (najít pomocí tabletu) význam slovního spojení „gojské chrámy“, které je pod třetím obrázkem.

13. Co se skrývá pod zkratkou G. P. U. u třetího obrázku? Najděte ji pomocí tabletu.

14. Co znamená slovo „talmud“? Pokud víte, napište. Jinak zkuste podle čtvrtého obrázku zjistit.

15. Kdo jsou to zednáři, kteří jsou zmíněni pod pátým obrázkem? Najděte pomocí tabletu.

16. Pod šestým obrázkem je zmíněna Dášeňka. Jedná se v tomto kontextu opravdu o ženské jméno? Zkuste najít další možné významy.

17. Podívejte se zpět na Vaše podtržené výrazy, kterým jste původně nerozuměli. Po splnění předchozích úkolů, snížil se počet těchto slov? Zbylo Vám ještě nějaké, kterému nerozumíte? Pokud ano, zkuste si jej pomocí tabletu najít. Pokud ne, přejděte rovnou dále.

18. Podívejte se zpět na Vaše popisky z úkolů 5, 6 a 7. Změnilo se po přečtení textu a vysvětlení slov něco? Napište znovu do volného sloupce. Na první řádek napište, jaké osoby se na obrázku vyskytují. Na druhou linku zaznamenejte, co dělají a na třetí, kde se nacházejí.

19. Podívejte se zpět na Vaše přídavná jména z úkolu 3. Změnilo se po přečtení textu něco? Jak na Vás text působil? Užijte znovu přídavná jména a doplňte je do druhých obdélníků.

20. Po určení slov, kterým jste nerozuměli, je text již jasnější? Podívejte se na něj znovu. O jakou situaci se tedy jedná? Změnil se nějak Váš názor po splnění úkolů?

21. Z jakého důvodu si myslíte, že byl text i obrázky uveřejněny? K čemu měly nejspíše sloužit? Souvisí nějak uveřejnění s datem?

22. Líbily se Vám obrázky? Sledujete podobný typ na sociálních sítích?

II. Zadání k rozstříhání



Obrázek č. 1



Obrázek č. 2



Obrázek č. 3



Obrázek č. 4



Obrázek č. 5



Obrázek č. 6

1. část

15. BŘEZEN
zhatil
Benešův
plán

Napsal Erjé. Kreslil Vobo.



Tak nebýt března patnáctého
 »ráj Sovětů« jsme měli tady,
 i Stalinečka sádrového,
 jenž u musea v svatozáři
 by hlásal Židu-komisaři,
 že Izrael je pánem vsady.



Pryč s náboženstvím, s pověrami!
 Tak heslo komunistů káže,
 a proto všechny gojské chrámy
 G. P. U. pod svou moc by vzala
 a Svatovítská katedrála
 by sloužila jí za garáže.

2. část



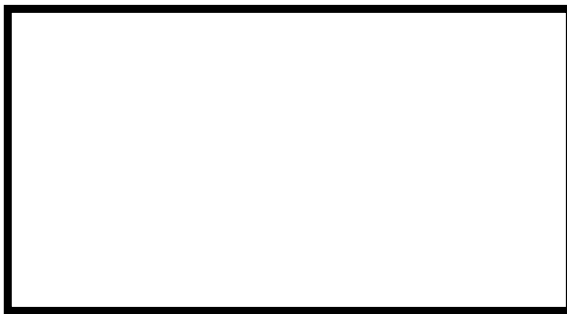
Jen synagogy by tu stály
 v své slávě nedotčeny dál
 a »humanita« v svět by řvaly,
 u nich místo do křesťanských
 bludů
 by zbožně zíral do talmudu
 náš levý — intelektuál.



Ruch v nočních barech zas by
 ožil,
 zas »geniů« by byly fůry,
 jimž nový život vjel by do žil,
 se zednáři a Židy v spolku
 zas dělali by bez okolků
 do »umění« a do »kultury«.

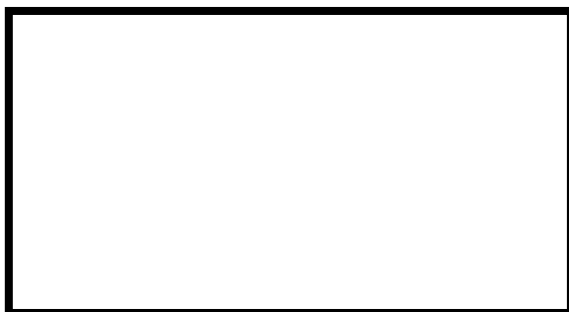


A dělník měl by »byty« vzorné
 a Dášeňka svou volnou lásku,
 a národ děti bezprizorné,
 i sedlák měl by nové světlo,
 jež do chaloupky by mu
 slétlo —
 jak vidíte zde na obrázku.





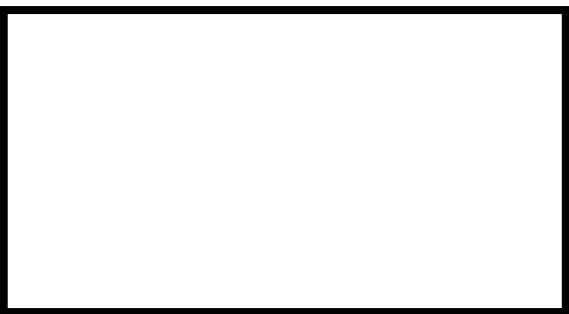
.....



.....



.....



.....

